

Dokument nr. 5.

(1983—84)

Forsvarets ombudsmannsnemnds beretning til Stortinget om virksomheten i tiden 1 januar-31 desember 1983.

REGISTER

	Side
Innledning	3
Generelle synspunkter	3
Saker som er behandlet	6
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	5
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde	8
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	8
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	13
Forlegningsforhold	14
Tjenesteforhold	17
Permisjoner	19
Disiplinærsaker	21
Forholdet mellom befal og menige	25
Tillitsmannordningen	25
Økonomiske forhold	27
Sykesaker	27
Sosiale saker	28
Forsvarets virksomhet	30
Verveve	31
Befalssaker	34
Sivilt personell i Forsvaret	39
Ombudsmannens befaringer	41

INNLEDNING

Ombudsmannsnemnda har i 1983 bestått av:

Ombudsmann Edgar Andreassen, Oslo
Hans Nordahl Jensen, Bodø
Erlend Rian, Tromsø
Ottar Gravås, Levanger
Ola D. Grøtvold, Engerdal
Kjell Reinsfelt, Åsgårdstrand
Georg Jacobsen, Bergen.

Nemndas medlem, Ottar Gravås, har siden regjeringsomdannelsen møtt på Stortinget og har i resten av 1983 ikke hatt anledning til å delta i ombudsmannsnemndas arbeid.

Nemnda har i 1983 gjennomført følgende befaringer:

19—21 april — Kristiansandsområdet
30 mai—2 juni — Bardufossområdet
31 okt—4. nov — Nord-Norge.

Disse befaringer er nærmere omtalt under avsnittet Nemndas befaringer.

Nemnda har holdt møte den 15—16 februar.

De generelle saker omtalt i neste avsnitt er drøftet med nemndas medlemmer under befaringene.

Også i år har Ombudsmannen, kontorsjefen og nemndas medlemmer holdt orienteringer om ombudsmannsordningen ved en rekke av Forsvarets skoler og ved mange av de tillitsmannskurs som er avholdt ved de forskjellige avdelinger.

Protokoll fra nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter

Virksomheten er i 1983 lagt opp som tidligere år. Antall saker er noe mindre enn i fjor. Erfaringene viser imidlertid at antall saker varierer fra det ene året til det andre uten at det er mulig å trekke noen bestemte konklusjoner av det.

Det ble nevnt i beretningen for i fjor at den del av Ombudsmannens virksomhet som går på dette med å besvare spørsmål og å hjelpe mannskapene til å rette var økt sterkt. Denne

økning av antall forespørsler og henvendelser synes å fortsette. Det synes derfor å være klart at tillitsmennene er bedre orientert om ombudsmannsordningen enn tidligere. Det er imidlertid ombudsmannsnemndas erfaring at befalet synes å være dårligere orientert enn tidligere. Ved etableringen av ordningen i 1952 var det innad i Forsvaret stor interesse for dette nye organet. Det var mye diskusjon, tvil og nysgjerrighet med hensyn til virksomheten og den betydning ordningen ville få for befalet. Dette førte til at alt befal var godt orientert og fulgte godt med i institusjonens virksomhet. Denne interesse for ordningen fortok seg etter hvert som ordningen fant sin plass i systemet. Samtidig er det kommet til en ny generasjon offiserer som ikke i noen særlig grad er orientert om ordningen under sin utdanning. For å rette noe på dette har Ombudsmannen laget en orientering som er sendt befalingsorganisasjonenes medlemsblader slik at medlemmene forhåpentligvis kan få noe kunnskaper om ombudsmannsordningen. Nemnda vil be om at det på alle skoler som gir grunnleggende befalsutdanning blir gitt nødvendig orientering om ombudsmannsordningen.

I beretningen for 1981 orienterte nemnda om en utvalgsinnstilling om mannskapenes erstatningsansvar for militære effekter og for erstatning for private effekter. Som nevnt i beretningen for 1982 har departementet med virkning fra 1 jan 1983 foretatt enkelte endringer i de dagjeldende regler i tråd med utvalgets forslag. Disse endringer består i en heving av beløpsgrensen ved anskaffelse av briller og at det nå også kan ytes erstatning for tapte kontaktlinser. Det foreliggende utkast til nye bestemmelser som har vært sendt til høring, vil etter det departementet opplyser bli iverksatt med det første. Utover de endringer som er nevnt vil de nye bestemmelser bety en forenkling av regelverket på dette området.

Det vil i 1984 bli igangsatt bygging av forlegninger ved flere avdelinger hvor ombudsmannsnemnda tidligere har pekt på at det må gjøres noe for å bedre boligforholdene. Når det gjelder Bardufoss flystasjon, viser nemnda til det som er sagt i beretningen under avsnittet For-

legningsforhold. Andøya flystasjon er omtalt i samme avsnitt, hvor det bl a er pekt på at det nå må gjøres noe radikalt for å bedre forholdene. Når det gjelder Hvalsmoen, viser nemnda til beretningen for 1981 hvor det er sagt bl a at forlegningsforholdene for de mannskaper som bor i de gamle brakkene er svært utilfredsstillende. I beretningene for 1980 og 81 redegjorde nemnda for forlegningsforholdene på bakgrunn av de befaringer nemnda hadde foretatt. Nemnda konkluderte med at det måtte vesentlige midler til om man skulle få den standard som i dag anses for rimelig. Nemnda mente dette var nødvendig å gjennomføre, noe Stortingets forsvarskomite senere sluttet seg til.

Når det gjelder utsettelse med resttjeneste, overføring til HV, overføring til tjenestested nærmere hjemmet etc, er nemnda redd for at det for fremtiden vil bli adskillig vanskeligere å få innvilget slike søknader fordi innkallingsstyrken blir mindre og mannskapsstyrken ved den enkelte avdeling også mindre. Allerede i dag blir berettigede søknader avslått med den begrunnelse at det ikke kan skaffes erstatning for vedkommende. Disse problemene vil utvilsomt øke. Sjøforsvarsstaben har i forbindelse med en sak uttalt at med færre rekrutter innkalt blir det lite rom for å kunne ta personellmessige hensyn i den grad en kunne ønske, en erfaring de andre forsvarsgrenene sikkert også vil gjøre.

Det synes som om de vernepliktige mannskaper får stadig større problemer med å tjenestegjøre langt hjemmefra. Dette kommer forsåvidt klart til uttrykk også i den velferdsmessige betydning mannskapene legger i flere gratis hjemreiser. På grunn av det store antall søknader forstår nemnda den restriktive holdning myndighetene har lagt seg på. Endel slike søknader blir avslått av sentrale myndigheter med den begrunnelse at de problemer som er grunnlag for søknaden kan avhjelpest med velferdspolisjoner. Det er imidlertid nemndas erfaring at det ikke alltid er like lett å få velferdspolisjon ute ved avdelingene.

Når det gjelder de mannskaper som får utsettelse sin førstegangstjeneste fordi det ikke er plass til dem, går ombudsmannnemnda ut fra at de av disse mannskaper som begynner sine studier, etablerer seg i arbeidslivet, stifter familie og bygger seg hus etc også vil få ytterligere utsettelse inntil de er ferdige med sin etableringsfase.

Når det gjelder utsettelse med resttjeneste for f eks å kunne tiltre i en stilling fra en bestemt dato, er det nemndas oppfatning at man med dagens situasjon på arbeidsmarkedet, må legge større vekt på hensynet til den verne-

pliktige enn hensynet til Forsvaret. Det er da også nemndas erfaring at det stort sett gjøres.

De mannskaper som er forlagt slik at de lett-vint kan komme hjem vil nå, på grunn av nattpermisjonsbestemmelsene, kunne bo hjemme. Det er nemndas oppfatning at mange benytter seg av denne anledning. I den forbindelse melder det seg ofte ønske om å få utbetalt kost-, kvarter- og reise godtgjørelse. Disse godtgjørelser utbetales uten videre til mannskaper som må bo hjemme enten fordi avdelingen ikke har forlegningskapasitet eller det foreligger sosial/medisinske årsaker i hjemmet. Mange av de som bor hjemme uten at slike grunner foreligger, søker om disse godtgjørelser. Det er nemndas erfaring at disse søknader avgjøres noe forskjellig fra avdeling til avdeling og at man er svært strenge når det gjelder vurderingen av slike søknader. I den sammenheng har Forsvarsdepartementet uttalt at det er full anledning til å dekke reiseutgifter for de mannskaper som bor hjemme uten spesiell grunn.

Når det gjelder mannskapenes økonomiske forhold, har nemnda registrert at situasjonen for samboende skaper vanskeligheter. Hustrut tillegg blir ikke utbetalt, og botillegg blir bare utbetalt med en halvpart. Dette kan bli ganske vesentlige beløp. Etter nemndas oppfatning burde et ordnet og varig samboerforhold som kan dokumenteres av folkeregistret f eks betraktes på samme måte som et ekteskap i økonomisk henseende. Særlig burde det gjelde i et samboerforhold hvor det er felles barn. Nemnda går ut fra at dette blir tatt opp i den familie-melding som er under arbeid.

I regulativet for beordrings- og kompensasjonstillegg, flytteregulativ og reiseregulativ er det inntatt vilkår for utbetaling av tillegg som bl a er knyttet til forsørgelse av vedkommende som tjenestemannen mener å ha krav på tillegg for. Det samme gjelder for tilsvarende godtgjørelse i Fredsregulativet Del II for befal og del V for vervede. Forbruker- og administrasjonsdepartementet har nå bestemt at beviselige og varige samboerforhold kan likestilles med ekteskap i de forannevnte regulativer. Forsvarsdepartementet har senere gitt nærmere regler hvor det bl a er fastsatt at samboerforhold må ha vart i minimum 9 mndr. Denne ordning bør etter nemndas oppfatning gjøres gjeldende også i den del av Fredsregulativet som gjelder de vernepliktige mannskapene.

En annen vanskelighet rammer de vernepliktige mannskaper som holder på å bygge hus og som fortsatt har byggelån som ikke er konvertert. I disse tilfellene betales ikke rentene direkte, men tillegges lånekapitalen eller dekkes av lånet. I alle tilfelle får låntageren

den samme økonomiske belastning som dem som får dekket rentene av Forsvaret. Den eneste forskjellen er at de får belastningen på et senere tidspunkt. En rettfærdigere ordning ville det etter nemndas oppfatning være om renter som påløper under tjenesten blir dekket enten de betales da eller på et senere tidspunkt.

I bestemmelsene om opptjening av forsømt tjeneste er det fra februar 83 gjort endringer som bl a går ut på at alt ulovlig fravær skal pålegges opptjent uansett om opptjening er nødvendig for utdannelsen eller ikke. Det er gitt detaljerte regler om dette. Forståelsen av reglene og praktiseringen av dem har variert noe til å begynne med og har vært noe usikker. Nemnda regner imidlertid med at dette vil rette seg etter hvert som man vinner erfaring.

Bestemmelsene om opptjening kan skape vanskeligheter for de mannskaper som er avhengig av den ordinære dimensjonsdato for å beholde sitt sivile arbeid. Nemnda regner imidlertid med at militære myndigheter viser forståelse for disse problemer, uten at dette svekker hensikten med ordningen.

Fra vervede mannskaper er det gitt uttrykk for en viss misnøye med forskjellige sider av deres tjenestesituasjon. Det er imidlertid under arbeid et nytt reglement for de vervede, og nemnda regner med at det her vil bli tatt hensyn til de vervedes misnøye.

Foruten de befalssaker som tas opp av befalet selv, har Ombudsmannen fått endel klagesaker til Stortingets kontrollkomité oversendt til uttalelse.

SAKER SOM ER BEHANDLET

I 1983 har Ombudsmannen behandlet 207 nye saker. Til dette kommer 41 saker fra tidligere år, tilsammen 248 saker. Av disse sakene er 16 ikke ferdig behandlet i 1983. Avgjørelsen er endret til fordel for klageren i 78 av sakene.

I tillegg til denne oversikten er det som i tidligere år behandlet et stort antall henvendelser angående forskjellige spørsmål. Ombudsmannen har her gitt råd og orienteringer om hvordan man best kunne få hjelp til å løse problemene.

Saksfordelingen på forsvarsgrenene og kommandoområdene, samt fordelingen av sakene på de forskjellige saksområder avviker litt fra tidligere år.

De nye sakene som er behandlet i 1983 er tatt opp av:

Enkelte soldater	147
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	17
Vervede	8
Befal	30
Sivilt personell	5
Ombudsmannen	0
	<u>207</u>

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	22
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	48
Distriktskommando Sørlandet	3
Distriktskommando Vestlandet	3
Distriktskommando Trøndelag	4
6. Divisjon	<u>55</u>
	113

Heimevernet .....

Sjøforsvaret:	
Avdelinger på Østlandet	1
Avdelinger på Sørlandet	3
Avdelinger på Vestlandet	7
Avdelinger i Trøndelag	1
Avdelinger i Nord-Norge	17
Fartøyer	<u>4</u>
	33

Luftforsvaret:

Avdelinger i Sør-Norge	20
Avdelinger i Nord-Norge	<u>13</u>
	33
	<u>207</u>

<i>Menige mannskaper:</i>	1981	1982	1983
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	2	0	0
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	19	27	22
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	5	2	2
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	62	57	56
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	8	10	10
Forlegningsforhold	2	10	5
Kosthold	2	0	0
Tjenesteforhold	4	16	6
Permisjoner	16	30	9
Velferdssaker	0	1	0
Kantiner	0	0	0
Disiplinærsaker	19	14	17
Forholdet mellom befal og menige	4	2	0
Tillitsmannsutvalg	0	1	3
Økonomiske forhold	7	6	4
Sykesaker, tannpleie, ulykker ..	12	10	8
Sosiale saker	11	11	15
Forsvarets skolevirksomhet ..	8	8	7
Vervede	5	4	8

Befal og sivilt personell:

Utnevelser, fast ansettelse, konstitusjon etc.	3	3	4
Engasjement, åremål etc.	4	7	4
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet	8	13	7
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	7	7	6
Tjenesteforhold	6	6	0
Permisjoner, ferie	0	4	1
Sykesaker, legetjeneste	1	1	1
Disiplinær- og straffesaker ...	3	1	1
Erstatning	1	1	2
Underbringelse	0	0	0
Familieboliger	0	0	3
Lønn	4	2	1
Godtgjøringer	4	5	5
Pensjon	0	0	0

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er behandlet 22 saker i denne gruppe samt to fra tidligere år. En sak er ikke ferdig behandlet, avgjørelsen er endret til fordel for klageren i 10 saker.

En vernepliktig i Heimevernet hadde søkt om utsettelse med en 5 dagers HV-øvelse. Hans begrunnelse for søknaden var at han var klasseforstander for en avgangsklasse i ungdomsskolen og at han var innkalt til møte i kommunestyret som han var medlem av. Han hevdet at HV-lovens § 22 ga hjemmel for utsettelse, noe han tidligere hadde fått. Søknaden var imidlertid avslått og avslaget var opprettholdt både av HV-distriktet og Generalinspektøren.

Klageren fant avgjørelsen åpenbart urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand bl a for å få klarlagt hvordan HV-lovens § 22 skulle forstås.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren for Heimevernet som etter å ha orientert om sitt syn, konkluderte med at det ikke var grunnlag for utsettelse og at det heller ikke var behov for noe nærmere analyse av HV-lovens § 22. Etter dette skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Som svar på min henvendelse har Heimevernstaben avgitt slik uttalelse som vedlagte kopi av påtegning av 27 f m viser.

Jeg har ikke noe vesentlig å bemerke til det staben har anført når det gjelder forståelsen av HV-lovens § 22 med utfyllende forskrifter. Jeg er enig med staben i at søknader om utsettelse må gjøres til gjenstand for vurdering i

det enkelte tilfelle. Dette er for så vidt ikke noe spesielt for søknader fra HV-personell. Også søknader om utsettelse fra vernepliktig personell i forsvarsgrenene vil måtte avgjøres konkret ut fra en vurdering av de grunner som påberopes.

Den begrunnelse De har gitt og dokumentert for utsettelse med en 5 dagers øvelse i tiden 18—22 april d å har HV-myndighetene ikke funnet tungtveiende nok. Det er etter min oppfatning ikke grunnlag for å karakterisere denne avgjørelse som åpenbart urimelig.»

Klageren var meget misfornøyd med Ombudsmannens standpunkt og mente at det var gått prestisje i saken og at Generalinspektøren forsøkte å «klemme» en mening til taushet. Han ba om at saken måtte bli forelagt for Justisdepartementet. Ombudsmannen gjorde ham kjent med at han kunne ta saken opp med Forsvarsdepartementet eller domstolen for å få prøvet lovmessigheten av avgjørelsen i saken.

Saken ble senere tatt opp med Forsvarsdepartementet som uttalte seg slik:

«Forsvarsdepartementet har mottatt Heimevernstabens skriv av 21 juni 1983 angående ovennevnte.

X har i skriv til Forsvarets overkommando/Heimevernstaben av 8 juni 1983 bedt om at Forsvarsdepartementet blir oversendt sakens dokumenter for uttalelse.

I sitt ovennevnte skriv spør X om Forsvarsdepartementet gir HV medhold i avslaget på hans utsettelsessøknad.

Hovedregel og utgangspunkt er at en HV-soldat er pliktig til å møte til tjeneste når dette blir pålagt ham, jfr HV-lovens § 4. I følge HV-lovens § 22 kan man fravike hovedregelen dersom det er tungtveiende grunner for dette. Som det fremgår av § 22 kan det gis utsettelse. I ordet «kan» ligger at her gis det rom for vurdering. Selv om man kan vurdere, gjelder dette kun når samfunnsinteresser krever det, eller viktige velferdsgrunner tilsier det. I angjeldende sak blir vurderingskriteriet om samfunnsinteresser krever at fremmøteplikten etter HV-lovens § 4 må kunne fravikes.

X har lagt til grunn for sin søknad om utsettelse etter HV-lovens § 22 at det skal avholdes kommunestyremøte den uke HV-øvelsen skal gå, og at han var klasseforstander for avgangsklasse ved Y sentralskole.

Når det gjelder klasseforstander-funksjonen, anser ikke Forsvarsdepartementet det påkrevet, samfunnsmessig sett, at X måtte være tilstede ved skolen de 5 dager HV-øvelsen pågikk. Man har vikarer som overtar når dette er ønskelig.

Medlemskap i et kommunestyre er en viktig samfunnsfunksjon. Det er dog ingen automatikk i at deltakelse i slike møter gir utsettelse mht HV-øvelser. Den ansvarlige myndighet er gitt kompetanse til å vurdere enkelttilfellene, og i Xs tilfelle har man funnet at møteplikten til HV-øvelsen måtte komme foran. Det skal bemerkes at når det gjelder kommunestyremøter, blir agendaen utsendt på forhånd, slik at det enkelte medlem har anledning til å sette seg inn i sakene og eventuelt sende skriftlig redegjørelse for sitt syn i en bestemt sak.

X hevder som et tilleggsargument for utsettelse av HV-øvelsen at han hadde fått dette innvilget tidligere på grunnlag av møte i styret til Z kraftlag A/L. Som departementet har anført ovenfor, er det en vurderingssak i hvert enkelt tilfelle. Selv om man får utsettelse en gang, er det på ingen måte en selvfølge at man får utsettelse neste gang man søker. Hovedregelen er som nevnt pliktig fremmøte til innkalt HV-øvelse.

På bakgrunn av ovennevnte er departementet enig i den konklusjon som HV-distriktet er kommet frem til.

X spør i sitt skriv om Forsvarsdepartementet sier seg enig i Generalinspektøren for Heimvernets pkt 5 i skriv av 27/4-83. I pkt 5 er anført:

«Til HV-soldat Xs anførsler om tidligere innvilget søknader om utsettelse, vil GIHV — ut fra de foreliggende opplysninger — kort bemerke at utsettelse ikke burde vært gitt.»

Det må være klart at departementet ikke kan ta standpunkt til en slik bemerkning. Det er GIHVs vurdering av saken på bakgrunn av sakens dokumenter som her er fremsatt. Departementet kan bare vise til det som er anført tidligere i dette skriv om tolkningen av HV-lovens § 4 og § 22.»

En vernepliktig som sammen med melding om utfallet av utskrivningen også hadde fått en orientering om innkalling til tjeneste, hadde forstått denne orientering slik at han ville bli innkalt til tjeneste i 1983. Han hadde innrettet seg etter det, og da han ikke ble innkalt ble han gående uten mulighet for å fortsette sin utdanning og uten arbeid. Han ba om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen var enig i at innkallingen måtte forstås slik at han ville bli innkalt i 1983 og ga uttrykk for dette overfor innkallende myndighet som ville endre orienteringen for fremtiden. Det var for sent å få klageren innkalt til siste innkalling i 1983. Det ble imidlertid ordnet med innkalling i januar 1984.

Ombudsmannen redegjorde i beretningen for 1982 utførlig for revisorers muligheter for å få utsettelse med repetisjonsøvelser de tre første måneder i året. Generalkrigskommisæreren uttalte at en tidligere møtekommelse av en slik søknad ikke kunne oppfattes som en generell godkjenning av slike søknader.

Ombudsmannen har også i år hatt en slik sak til behandling. Søknaden ble innvilget av rulleførende avdeling. I sin redegjørelse pekte regimetet på at enkelte innkalte syntes å være av den oppfatning at enkelte søknadsgrunner automatisk resulterte i utsettelse. Regimentet presiserte at dette ikke var tilfelle, men at personellsituasjonen bl a var avgjørende.

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med en repetisjonsøvelse i tiden 28/2—21/3-83 med den begrunnelse at hans forlovede skulle ha barn med termin 8/3-83. Søknaden var blitt avslått.

Ombudsmannen tok saken opp med rulleførende avdeling og pekte på at klageren i alle fall vil ha krav på 14 dagers omsorgspermisjon, enten i ett eller delt i to, og at øvelsen dermed sikkert ville bli uten særlig verdi hverken for den vernepliktige eller avdelingen. Søknaden ble innvilget.

Ombudsmannen har også i år behandlet relativt mange klager over at søknader om utsettelse med en resterende del av førstegangstjenesten er blitt avslått. Dette er et spørsmål som er særlig aktuelt om høsten ved skoleårets begynnelse. Det er så mange som søker at det ikke er mulig å innvilge alle søknader. Det blir derfor et omfattende arbeid for militære myndigheter å finne frem til den riktige prioritering. Det er først og fremst de mannskaper som skal dimittere i oktober som får dimittere noe før tiden, og blant dem de som er avhengig av å følge undervisningen fra første skoledag. Et nytt trekk i bildet er de mannskaper som er så heldige å få seg arbeid, men som må begynne noe før de er ferdige med militærtjenesten. Det er Ombudsmannens oppfatning at disse mannskaper i dagens situasjon på arbeidsmarkedet må dimitteres så sant det bekrefte fra arbeidsgiver at den vernepliktige ikke vil få stillingen om han ikke kan tiltre på en bestemt dato.

En vernepliktig som var opptatt som elev ved en privatskole hvor han skulle ta to år av gymnasen på ett år, hadde fått avslag på sin søknad om utsettelse. Han hadde før han begynte på militærtjenesten kastet bort to år på grunn av liten interesse for skolen. Han syntes derfor det var bittert ikke å få begynne på skolen nå når han var motivert. Søknaden var avslått fordi han gjorde tjeneste ved en avdeling hvor personellsituasjonen var prekær.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet.

En vernepliktig som skulle dimittere i juli hadde søkt om utsettelse med tjenesten fra april for å begynne på et engelskkurs. Han ville forbedre sine engelskkunnskaper fordi han fra skoleårets begynnelse i august skulle begynne på en skole hvor det vesentlige av undervisningen foregikk på engelsk. Søknaden var behandlet og avslått både av kompaniet, bataljonen og Brigaden i Nord-Norge med den begrunnelse at kurset ikke var noen betingelse for å kunne starte studiet.

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen.

En vernepliktig som hadde påbegynt sin tjeneste i april 1983 søkte i august om utsettelse med den resterende del av tjenesten. Han var

kommet inn ved en skole hvor det var vanskelig å bli opptatt og han ville ikke få sitt opp-taksløfte overført til neste år, men måtte konkurrere seg til en ny plass. Søknaden var avslått både av rulleførende avdeling og av forsvarsgrenstaben. For sistnevntes vedkommende med denne begrunnelse:

«Forsvarets overkommando/Y-staben viser til sakens dokumenter.

Soldat X var innkalt til avtjening av førstegangstjenesten den 4 jan 83. Da han på dette tidspunkt var elev ved friundervisningen og skulle avlegge eksamen den 12 jan 83 søkte han selv om utsettelse med fremmøte til 17 jan 83. Stasjonen kunne imidlertid ikke gå med på dette (for langt fravær fra den grunnleggende rekruttskole) og innkalte han derfor til rekruttskole fra 5 apr 83.

Ved innkallingen opplyste han intet til sin rulleførende enhet om sine videre planer for sin utdanning. Han motsatte seg heller ikke innkallingen i og med at han søkte utsettelse med fremmøte til rekruttskole i jan 83.

I BUV Del III, Kap X er det fastsatt bestemmelser for behandling av søknader om utsettelse med militærtjeneste på grunn av skolegang. Disse bestemmelser tar sikte på personell som er under langvarig utdanning på det tidspunkt innkallinger finner sted, og gjelder derfor ikke i soldat Xs tilfelle.

Forsvaret har ifølge vernepliktløven plikt til å påse at de vernepliktige får avtjent sin førstegangstjeneste innen en rimelig tid, som normalt er i en alder av 23 år, og skal så vidt mulig avtjenes sammenhengende uten unødige opphold.

I dette tilfelle tillater ikke personellsituasjonen ved avdelingen at soldatens gis utsettelse uten at avdelingen tilføres erstatning. Slik erstatning kan ikke skaffes før etter inntak II/84.

Selv om soldaten ikke er garantert å komme inn som elev i grunnkurset for tegning, grafisk og dekorativ formgivning ved den videregående skole etter avtjent førstegangstjeneste i 1984, vil en anta at hans sjanser er gode i og med at han var lovet opptak i 1983.

En er enig i stasjonens avgjørelse og opprettholder avslaget på soldatens søknad om utsettelse med resterende førstegangstjeneste.»

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med resttjeneste for å begynne i en stilling han kunne få på sitt hjemsted. Han skulle dimittes 5 jan 84, men måtte begynne i stillingen senest 15 des 83. Søknaden var avslått. Ombudsmannen tok saken opp med rulleførende avdeling som etter fornyet vurdering innvilget søknaden.

Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde.

Det er behandlet to saker samt en fra tidligere år i denne gruppe, alle sakene gjelder spørsmål om opptjening av forsømt tjeneste, i to av sakene på grunn av ulovlig fravær.

En vernepliktig var pålagt opptjening av 17 dagers ulovlig fravær fra den 5 jan 1984. Han var sammen med en rekke andre pålagt opptjening av de ulovlige fravær. Avdelingens til-litsmann tok opp med Ombudsmannen på mer generell basis spørsmålet om opptjening, men pekte spesielt på denne vernepliktige som ved å opptjene ville miste muligheten for arbeid.

Den vernepliktige hadde fått hyre på en fiskebåt som skulle gå til feltet den 2 januar. Hvis han måtte opptjene ville han miste denne jobben og det var uvisst når han ville kunne få seg arbeid igjen. Ombudsmannen drøftet saken med avdelingen som mente at pålegget om opptjening måtte opprettholdes. Dette ble bl a begrunnet med at dette var en selvforskyldt følge, skulle han slippe ville det bli tale om en urimelig forskjellsbehandling av mannskape-ne. Det ble også pekt på de almenpreventive hensyn. Ombudsmannen var enig i avdelin-gens synspunkter, men hevdet at opptjenin-gen, på grunn av situasjonen på arbeidsmar-kedet ville få en meget alvorlig utilsiktet følge — nemlig arbeidsledighet, kanskje for lengre tid. Klageren slapp i denne omgang opptjening og ble samtidig dimittert så tidlig at han kunne tiltre sin stilling om bord.

Bestemmelsene om opptjening av ulovlig fravær som ble gjort gjeldende fra 1 februar 1983 synes å ha skapt visse vansker til å begynne med. Ombudsmannen viser for såvidt til det som er sagt under avsnittet Generelle syns-punkter.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er i tidligere beretninger spesielt pekt på det store antall saker som er behandlet i denne gruppe. Det samme er tilfelle i år. Det er be-handlet 56 saker, ¼ av det totale antall nye sa-ker. De aller fleste saker gjelder spørsmålet om å få tjenestgjøre nærmere hjemmet. Det synes også å ha vært et økende antall søknader til rekruttskolene om å få tjenestgjøre i nærhe-ten av hjemstedet. Dette sammenholdt med det faktum at økningen av antall gratis hjem-reiser av mannskapene gis høy prioritet synes å tyde på at mannskapenes største problemer knytter seg til det å tjenestgjøre langt hjem-mefra.

Det er også i år behandlet endel klager over at søknader om overføring til Heimevernet et-terat rekruttskolen eller en større del av tje-nesten er gjennomført, er avslått.

En vernepliktig hadde søkt om overføring til Heimevernet på grunn av sin brors plutselige død. Han hevdet at han psykisk var ute av

stand til å gjennomføre førstegangstjenesten. Søknaden var avslått og avgjørelsen var opprettholdt av vedkommende forsvarsgrenstab som anførte følgende begrunnelse:

«Sjøforsvarsstaben viser til ankesak fra UKA X.

Mannskapet begrunner sin søknad med at han for tiden er psykisk ute av stand til å gjennomføre sin militære førstegangstjeneste. Dette på grunn av sin brors plutselige død i januar måned d. å.

SST har forståelse for at mannskapet reagerer som han gjør på brorens plutselige bortgang, som også legen attesterer for kom helt uventet.

SST finner det derfor rimelig at mannskapet gis anledning til i den første vanskelige tiden å få bo sammen med familien.

SST kan imidlertid ikke se at søknaden gir grunnlag for overføring til Heimevernet. Mannskapet uttaler at han har planer om å ta landbruksutdannelse for senere å kjøpe et gårdsbruk. Eieren av gårdsbruket som forøvrig er nabo til mannskapet, er 67 år og ønsker å selge snarest mulig.

På bakgrunn av foranstående gis mannskapet anledning til å få innvilget utsettelse i 6 eventuelt 12 måneder om det skulle være ønskelig. Alternativet blir å fullføre sin påbegynte førstegangstjeneste ved fortet.

Mannskapet bes orientert om hans mulighet til å fremme sin søknad for Ombudsmannen i Forsvaret til høring. Postadresse er: Postboks 1453 — Vika, Oslo 1.

Søknadspapirene sendes sjøforsvarsdistriktet.»

Ombudsmannen var enig i denne begrunnelse og pekte på at klageren kunne få ett års utsettelse.

En vernepliktig som var utskrevet til Hæren hadde søkt overføring til Sjøforsvaret fordi det da ville være lettere å få tjeneste i nærheten av sin hjemby. Dette var nødvendig for ham fordi han var innvalgt som fast medlem av hjembyens kommunestyre. Søknaden var avslått og den vernepliktiges far ville gjerne ha Ombudsmannens syn på denne avgjørelse. Ombudsmannen svarte faren slik:

«Det vises til Deres brev av 15 ds med bilag.

Som meddelt under telefonsamtalen følger Forsvaret i overføringssaker en meget restriktiv linje. I bestemmelser som er gitt fra sentralt hold heter det således at en søknad — for at den skal være berettiget — må vurderes til å være av vesentlig eller avgjørende betydning for den vernepliktiges livsgrunnlag eller personlige velferd. Det er videre pekt på at av utdannings- og personell disponeringsmessige årsaker er også mulighetene for å innvilge overføringsøknader meget begrensede. Det er også min erfaring fra praksis at det må foreligge særlige tungtveiende velferdsgrunner før en søknad kan påregnes innvilget.

Når det spesielt gjelder søknad om overføring til nytt tjenestested begrunnet i varetakelse av verv som medlem av kommunestyre slik som i det foreliggende tilfelle, har Ombuds-

mannen tidligere hatt til behandling en liknende sak som herfra ble forelagt Forsvarets overkommando/Hærstaben (FO/HST) etter at søknaden i første instans var blitt avslått. I sin uttalelse viste FO/HST til kommunelovens § 17 som foreskriver at i de tilfeller medlemmer av kommunestyre får midlertidig eller varig forfall, trer varamenn i deres sted. Under henvisning hertil og med bakgrunn i de strenge bestemmelser som foreligger om overføring, har FO/HST ikke ansett overføring med grunnlag i varetakelse av kommunale verv eller ombud som hjemlet. Søknaden ble således ikke innvilget. Det ble imidlertid pekt på at Permisjonsdirektivet i en viss utstrekning gir adgang til å gi permisjoner for å utføre oppdrag som er pålagt i medhold av lov, herunder sete i kommunestyre.

Etter de standpunkt myndighetene har tatt og som jeg har funnet å burde akseptere, vil jeg anta at den avgjørelse rulleførende avdeling har tatt i Deres sønns tilfelle vil bli opprettholdt ved eventuell anke.»

En vernepliktig som gjorde tjeneste som sjåfør ved en militær avdeling hadde vært utsatt for et kjøreuhell med ganske store materielle skader på den bilen han kjørte og også personskader på ham selv. På grunn av dette var han frabeordret sin sjåførstilling. Han følte seg meget urettferdig behandlet fordi dette var hans første uhell.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som ga denne redegjørelse:

«Viser til Ombudsmannen for Forsvarets brev av 12 jan 83, tidligere referanse a.

La meg før jeg kommenterer denne konkrete sak summere opp grunnlaget for min, etter soldatens mening, strenge reaksjon:

Hver eneste sjåfør er gjort kjent med at jeg ikke tolererer noen form for skjodesløshet ved kjøring og behandling av militære kjøretøyer. Gjennom Kjøreskolens instruktører, kpsjefer, transportoffiserer og kvartermester bil har dette gjentagne ganger blitt bekjentgjort. Likeledes på avd-ordre har jeg mange ganger innskjerpet bestemmelser om kjøring og vedlikehold av kjøretøyene. Mange ganger har jeg personlig tatt sjåførene for meg når noe er galt.

Jeg har i hele min tjenesteperiode ved denne avdeling praktisert at sjåfører som utviser skjodesløshet, blir fratatt kjøretøyet når uhell i det vesentlige skyldes deres egen opptreden/handling. Jeg vurderer imidlertid for og imot å gå til dette skritt ut fra tilgjengelige opplysninger. Gjennom denne reaksjonsmåten er uhell/skader med kjøretøyer redusert vesentlig ved avd. Personulykker har ikke forekommet i min tid ved avd. Jeg tror dette er en klok handlemåte. Sjåfører blir vi aldri i beit for. De skal vite at de sitter løst i setet. Dette gjør at de opptrer med større forsiktighet. Vi trenger ikke, og jeg vil ikke ha, disse som tar sjanser. Forsvaret er ikke tjent med ansvarsløse gutter bak rattet på militære kjøretøyer. I denne forbindelse vil jeg nå henvise til Forsvarets overkommandos innskjerpselsler på grunn av ulykker med M 621 i Brigaden i Nord-Norge.»

Til den konkrete sak.

Det var særdeles glatt om kvelden 4/1. Det var også tåke og derfor særdeles mørkt. Jeg

var selv ute og kjørte bil i området samme kveld. Kjettinger var en absolutt forutsetning for å kjøre Volvo felt på veiene. Soldaten visste at det var han selv som er ansvarlig. Om dette er ikke jeg i tvil. Føreforholdene tilsa med all tydelighet at kjettinger måtte brukes for å kunne kjøre sikkert.

Han oppdager en bil med blinkende nødlys, men tar ikke de nødvendige forholdsregler etter å ha passert denne. Om denne bilen står på høyre eller venstre side av veien kan jeg ikke forstå har noen betydning. I følge sjåføren på M 621 lastevognen, hadde han også satt ut varselteknikk og sier det var TO biler som sto med nødblinsklys på. Denne sjåførens forklaring stemmer heller ikke med det klageren forteller om redusering av hastigheter. Tvert imot sier Y at han «gasset på».

Klageren forteller at et av baklysene på lastevognen var ute av funksjon. Dette finner ikke jeg å kunne tillegge avgjørende vekt.

Det er ikke lett å bedømme om den hastigheten som klageren oppgir i sin forklaring stemmer med virkeligheten. Sammenholdt med skaden, hele framre høyre del av Volvoen trykket inn, mener mine fagfolk at hastigheten må ha vært større enn 10 km/t i kollisjonsøyeblikket. Dette kan vi ikke bevise. Det vesentlige er at han ikke klarte å svinge unna eller bremse opp og derfor ødela bilen og påførte Forsvaret store utgifter.

Klageren brukte ikke sikkerhetssele, hvilket er påbudt i de sivile regler og ganske særlig bekjentgjort og innskjerpet i Forsvaret, så også ved denne avd. Derfor slo han hodet i frontruta. Heldigvis ikke særlig kraftig.

Jeg har ved bilskader ofte brukt å skaffe meg opplysninger av sjåføren selv før jeg har avgjort liknende saker. Så også i denne saken. Soldaten framhevet hele tiden at uhellet var hendelig. Det var umulig for ham å gjøre noe i den situasjonen han kom opp i. Godt mulig det. Det viktige for meg var selvsagt hva han hadde gjort på forhånd for å unngå å komme opp i en slik vanskelig situasjon. Jeg husker ikke nøyaktig ordene mine, men det er sikkert riktig det soldaten sier, om at slike unnskyldninger kunne han holde for seg selv.

Med hensyn til å statuere et eksempel med han, så stemmer ikke dette, jfr pkt 1 b. Jeg fortalte han at jeg derfor ikke kunne bruke han mer som sjåfør. Mitt ansvar for han, andre soldater og materiell tilsa det. Jeg sa han bare måtte finne seg i å bli et nytt eksempel på min strenge praksis og forstå at dette hadde preventiv virkning for de øvrige sjåførere. Dette syntes han selvsagt var hardt. Jeg må tillegge at Transportoffiseren ikke har vært særlig godt fornøyd med sjåføren. Det første han sa etter uhellet var at det måtte være han. Det ble ikke, og er ikke, noen avskystemning blant de gjenværende sjåførere. Tvert imot sier Transportoffiseren at reaksjonen har virket positivt som før, og at stemningen fortsatt er meget god blant sjåførene på transportkontoret.

Basert på at soldaten ikke la på kjettinger og ikke brukte bilbelte, og derfor utviste stor grad av ansvarsløshet og brudd på Vegtrafikkloven, kommer jeg til å ilegge soldaten en refselse — antakelig 8 — åtte — dagers vaktarrest. Jeg avventer selvsagt Ombudsmannens uttalelse i saken.»

Ombudsmannen skrev slik til klageren med gjensvar til avdelingen:

«Det vises til brev herfra av 12 d m.

Jeg har mottatt saken i retur fra avd med de utbedte opplysninger og avdelingens redegjørelse. Til orientering vedlegges en kopi av avdelingssjefens brev til meg av 21 d m.

Etter de opplysninger som er fremkommet finner jeg ikke grunn til å kritisere den avgjørelse som er tatt om frabeordning av Dem fra sjåførtjeneste ved avdelingen. Jeg viser til det sjefen anfører om at det i samsvar med direktiver som er gitt fra sentralt hold, av preventive grunner må reageres strengt mot personell som gjør seg skyldig i uforsvarlig eller skjodesløs kjøring og behandling av militære kjøretøyer.

Når det gjelder den disiplinære reaksjon kan, etter min mening, en vaktarrest på 8 dager — som er antydning — synes å være noe streng på bakgrunn av at kjørehellet medførte personskade og at det også er reagert med frabeordning av Dem fra tjeneste som sjåfør.»

En vernepliktig som vanligvis hjalp til hjemme på gårdsbruket hadde søkt om å få slippe tjeneste i Nord-Norge for å kunne hjelpe til hjemme i helgene og når han ellers måtte ha fri fra tjenesten. Gården som faren eide var liten, arbeidsmengden representerte 1,2 årsverk og faren hadde fullt arbeid utenom gården. Infanteriinspektøren hadde avslått søknaden med den begrunnelse at den oppgitte grunn ikke var tungtveiende nok.

Klageren fant avgjørelsen urimelig og ba om Ombudsmannens bistand. Da det var skaffet til veie nye attester tok Ombudsmannen saken opp og ba om at den måtte bli vurdert på ny. Hærstaben ga denne uttalelse:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til anke med påtegning og attestasjoner, samt bestemmelser i BPH 3-021 pkt 17 b.

Soldaten tilhører helsegruppe A og har tjenestegjort ved TBK-tropp/X forsvarsdistrikt/X infanteriregiment og er forutsatt overført Infanteribataljon nr 1/Brigaden i Nord-Norge primo januar 1983.

Han har ved søknad og attestasjoner grunnlagt sitt behov for å avtjene resterende førstegangstjeneste i Sør-Norge.

De forhold som kan medføre endret tjenesteplassering iht BPH 3-021 skal være av avgjørende betydning for soldaten og hans personlige velferd. Videre er det forutsatt en restriktiv holdning til bestemmelsenes praktisering av hensyn til likhetsprinsippet og for å sikre de som virkelig har behov for å få endret tjenestested.

I dette tilfelle er soldaten ikke eier av bruket, men er å betrakte som jordbruksavløser. Bruket gir ikke grunnlag for full næringsinntekt og hans far har således fast arbeid utenom gårdsbruket. Slik framstillingen er, synes det som om at farens faste arbeide representerer familiens hovedinntekt og at bruket er et tillegg selv om det utgjør vel ett årsverk.

HST betviler ikke at soldatens fravær betyr et noe vanskeligere arbeidsforhold for hans foreldre. På den annen side har det ikke vært ukjent for soldaten at førstegangstjenesten lå foran ham. Det burde etter HSTs mening ført

til en vurdering av situasjonen og at familiens arbeidsforhold ble sett på i lys av dette faktum. Det foreligger intet som kunne tyde på at soldaten kunne regne med særbehandling i sitt tilfelle. HST vil understreke at soldatens forhold ikke er uvanlig og at mange av hans medsoldater må leve med en sammenlignbar situasjon.

Verneplikten er en grunnleggende plikt og personlige forhold må i denne sammenheng være underordnet denne plikt om ikke særlig tungtveiende årsaker skulle tilsi andre løsninger.

HST kan ikke se at soldatens verneplikt medfører særlige konsekvenser av økonomisk eller annen art, som umulig- eller vanskeliggjør soldatens framtidige levevei eller arbeidsforhold. HST finner således at gjeldende bestemmelser ikke kan anvendes i dette tilfelle.

Ankens formuleringer kan tyde på tjeneste i Nord-Norge oppfattes dithen at kontakt med hjemmet eller støtte til nødvendig arbeid blir umuliggjort. HST vil peke på de reelle muligheter som foreligger via langpermisjoner og i soldatens tilfelle, velferdspermisjoner. Disse vil bidra til at soldaten, i rimelig grad, kan yte støtte til familien forøvrig.

Anken avslås.»

Ombudsmannen fant ikke denne avgjørelsen åpenbart urimelig.

Far til en vernepliktig som hadde søkt om å få tjenestgjøre i Sør-Norge for å kunne hjelpe til i familiens bedrift, klaget over måten saken var behandlet på. Kompanisjefen på rekruttskolen hadde gitt uttrykk for at søknaden kanskje kunne innvilges hvis det forelå en bekrefteelse fra firmaets revisor på de opplysninger som var gitt. Disse opplysninger var fra tidligere bekreftet av lensmannen. Attest fra revisor ble skaffet til veie, men søknaden ble ikke avgjort men oversendt til den avdeling i Nord-Norge som sønnen var beordret til. Før saken skulle behandles der fikk sønnen beskjed om at det måtte skaffes en attest som bekreftet morens helsetilstand. Deretter fikk sønnen beskjed om at han måtte få attest på at han ikke hadde søsken som kunne hjelpe foreldrene. Fortsatt ble søknaden betraktet som «tynn». Han ble anmodet om å skaffe en oversikt over firmaets økonomiske stilling i 1982. Det syntes ikke å være ende på krav om attester. Tilliten til militære myndigheter var vesentlig svekket. Faren ba Ombudsmannen undersøke saken.

Ombudsmannen gjorde det klart for faren at alle de begrunnelser mannskapene ga for å få tjenestgjøre i nærheten av hjemmet ikke kunne godtas uten at de så langt det var mulig var dokumentert. I denne saken var søknaden behandlet på vanlig måte i personellgruppen som ikke hadde funnet søknaden tilstrekkelig begrunnet. Derfor kom kravet om ytterligere dokumentasjon. Ombudsmannen fant intet

uregelmessig ved saksbehandlingen og anbefalte faren å skaffe de siste attester det var anmodet om.

En vernepliktig hadde søkt om å bli plassert på et tjenestested i nærheten av hjemmet slik at han kunne hjelpe sin mor, særlig i week-ender hvor hun ble plaget av sin fraskilte mann. Søknaden ble avslått med den begrunnelse at dette var en sak som sosialetaten/politiet på hjemstedet måtte ta seg av. Dersom disse myndigheter ikke kunne gi fornøden bistand kunne klageren fremme ny søknad.

I et skriv til Ombudsmannen redegjorde moren for sin situasjon. På grunn av sitt arbeid var det først og fremst i week-ender hennes fraskilte mann avla besøk. Han hadde ved flere anledninger slått henne og en gang nesten brukket armen hennes. Han hadde brutt seg inn ved å knuse vinduer. Han hadde knust innbo og fremsatt alvorlige trusler. Han kom aldri når sønnen var hjemme. Moren skrev bl a:

«Helgene skal normalt kunne brukes til å slappe av, hvile ut fra det man arbeider med til daglig. For meg er en weekend et mareritt når min datter og jeg er aleine. Vi kan aldri være trygg. Det er psykisk et stort press å aldri ha fred i den mening det her er snakk om. Det klokeste jeg kan gjøre er å prøve å unngå situasjoner som her er nevnt. Det kan jeg gjøre ved å sørge for at jeg ikke er aleine i helgene, men det er grenser for hva man kan forlange av sine venner. Man kan som kjent ikke forlange politivakt hele helgen igjennom, hverken lensmannen eller jeg kan forutsi hva som skjer og når det skjer.

Lensmannskontoret sender ut sine folk når de får beskjed om at noen trenger hjelp, men da er svært ofte skaden skjedd. — — —

Forsvaret hevder i sitt svar på Xs søknad at de ikke finner den foreliggende grunn så tungtveiende at den planlagte beordring nordover kan endres. De sier videre at vårt problem er en politisak. Det er ikke korrekt. En politisak blir det først når innbrudd eller voldshandling er begått. I mitt tilfelle er det redselen for at dette skal skje som er problemet, ikke minst av hensyn til Xs søster som får panikk når hun ser sin far beruset.»

Ombudsmannen antok at dette var et problem som ikke kunne løses hverken av sosialkontor eller lensmann. Dette ble bekreftet ved en uttalelse fra lensmannen. Ombudsmannen anmodet militære myndigheter om å vurdere saken på ny. Klageren ble plassert slik at han kunne være hjemme i helgene.

En vernepliktig hadde fått avslag på en søknad om å få tjenestgjøre i Sør-Norge. Hans begrunnelse var at han var nedskrevet i dyktighet av militærlegen, Hans mor led av kreft. Hans far led av hjertekrampe slik at han ikke

kunne løfte eller bære tungt. Familien var medeiere i et småbruk med en viss arbeidsplikt. Klageren fant avslaget på søknaden urimelig og hevdet at andre med dårligere begrunnelse hadde blitt plassert i Sør-Norge.

Da det var fremskaffet endel nye opplysninger, ba Ombudsmannen om at saken måtte bli vurdert på ny. Søknaden ble behandlet på ny både av avdelingen og våpeninspektøren som ikke fant grunnene så tungtveiende at søknaden kunne innvilges. Det ble lagt avgjørende vekt på at soldaten hadde søsken i nærheten av foreldrehjemmet og som kunne ta seg av foreldrene. Ombudsmannen fant ikke avgjørelsen åpenbart urimelig.

En vernepliktig hadde søkt om overføring til tjeneste i Sør-Norge fordi hans kone var gravid og hadde store psykiske problemer. Han var dessuten avløser på familiens gård som han skulle overta og mente at dette måtte være grunn nok til overføring. Hans søknad var imidlertid avslått.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som ga denne redegjørelse:

«Infanteribetaljon nr x/Brigaden i Nord-Norge viser til Deres skriv til sjefen for kompani A/Bn x/Brig N, hvor De ber om en redegjørelse for sakens behandling.

Y søkte overføring til Stavangerområdet første gang like etter ankomst til Bn x/Brig N — ca medio oktober. Saken ble etter bestemmelsene behandlet i garnisonens Personellgruppemøte.

Hans søknad ble ikke anbefalt, og avslått. Som begrunnelse ble gitt at søknaden var for dårlig dokumentert til å bekrefte de påståtte forhold. At en soldat er gift, og kona venter barn er alene ikke grunnlag godt nok til å hjemle overføring.

X hevder også at siden han har vært avløser på familiens gård og skal med tiden overta bruket, bør dette være grunn til overføring. Dette kunne Personellgruppemøtet heller ikke si seg enig i. Hvis så skulle være tilfelle, må det være en særdeles kritisk situasjon på gården, og være av stor økonomisk betydning for hans fremtidige liv. Personellgruppen kunne ikke se at slike forhold var til stede i den situasjonen.

Utfallet av søknaden ble meddelt Y, og samtidig gjort oppmerksom på muligheten til å søke på nytt dersom konas tilstand skulle endre seg og at dette ble dokumentert.

Den 22 nov 83 forelå det ny søknad fra Y til Personellgruppemøtet den dagen. Han hevdet at konas psykiske tilstand var blitt forverret, noe som også var dokumentert med attest fra Legesenteret. Søknaden om overføring til Stavangerområdet ble denne gangen anbefalt. Det ble lagt vekt på at kona nå trengte hans støtte da det var lite hjelp å hente i resten av familien.

Bn x/Brig N kan ikke se at Y sine søknader har vært behandlet forskjellig i forhold til tilsvarende saker. Vi følger bestemmelsene i henhold til BPH og forlanger alle beskrevne forhold godt dokumentert. Dette for å sikre en

mest mulig riktig og lik behandling av alle søknader.»

Søknaden ble innvilget.

En vernepliktig hadde søkt om tjeneste i Stavangerområdet for å kunne hjelpe sin far som avløser enkelte helger. Faren var gårdbruker, men hadde dårlig helse etter en ulykke. Søknaden var avslått og ankebehandlingen hadde ikke resultert i endret avgjørelse. Etter å ha undersøkt saken svarte Ombudsmannen klageren slik:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Deres anke over avslaget på søknaden om overføring er behandlet av Brig N som har opprettholdt avslaget. I Brig Ns påtegning til Xkp av 30 f m, som jeg har mottatt gjenpart av, anføres følgende:

«Brig N har vurdert søknaden, men finner den for svakt begrunnet til å hjemle en overføring iht BPH 3-021. Brigaden er avhengig av å gi en lik og rettferdig behandling av denne kategori søknader. Situasjonen på gården ser ikke ut til å være prekær iht attestene som ligger ved søknaden. Søknaden er basert på et behov til å få avlastning på gården enkelte helger, noe som ikke ansees å være et tilstrekkelig behov for å hjemle en overføring. Videre må en kunne anta at de øvrige søsken kan avlaste faren i tilstrekkelig grad i det daglige arbeidet vinterstid på gården. Soldaten kommer forøvrig også inn under gjeldende permisjonsbestemmelser i forbindelse med velferdspermisjon som han kan søke i spesielle tilfeller.»

På bakgrunn av den restriktive linje Forsvaret følger i overføringssaker, har jeg ikke funnet noe å bemerke til avgjørelsen som ikke kan sies å være urimelig. Jeg beklager å måtte meddele at jeg ikke finner grunn til å gå videre med saken.»»

En vernepliktig hadde søkt om å få slippe å få tjenestgjøre på fartøyene og få landtjeneste slik at han kunne hjelpe til på familiens gårdsbruk. Dette var nødvendig på grunn av farens helsetilstand. Søknaden var avslått og saken ble tatt opp med Ombudsmannen. Av Sjøforsvarsstabens begrunnelse for avslaget fremgår det at dette er saker som krever meget arbeid og at det ikke er mulig å innvilge alle søknader:

«Sjøforsvarsstabens viser til ovennevnte referanser angående ankesak fra UM X.

Mannskapet begrunner sin søknad om skifte av tjeneste med foreldrenes gårdsdrift, som krever hans hjelp. Det er vedlagt attest fra landbrukskontoret i Y som bekrefter at familien X er eier av et gårdsbruk på 50 dekar dyrket mark, hvor det drives med kornproduksjon. Det er også vedlagt en legeattest for mannskapets far hvor det attesteres for at han er plaget med ryggen og kan derfor vanskelig løfte og bære.

SST har forståelse for ønskeligheten av å avtjene førstegangstjenesten nær hjemstedet, men dette er felles for svært mange av de ver-

nepliktige mannskapene. På denne bakgrunn må SST eller den som er bemyndiget, føre en relativt restriktiv linje i behandlingen av søknader om bytte av tjenestested.

Alle søknader blir imidlertid gitt en meget omhyggelig vurdering ved fordeling til tjeneste etter endt rekruttskole. Det kan nevnes at en kommisjon bestående av:

- avdelingslege
  - marineprest
  - sosionom
  - beordringsmyndighetenes representanter
- er tilstede og gir sine uttalelser på grunnlag av søknader som måtte foreligge. Ut fra nevnte kommisjons uttalelser og Sjøforsvarets behov blir fordelingen foretatt. Det skal imidlertid ikke legges skjul på at Sjøforsvarets behov av nødvendige grunner tillegges stor vekt.

Mannskapet har søkt om tjeneste i østlandsområdet hvor man i utgangspunktet har den største utskrivning fra, derav flest søknader om tjeneste i området.

I de hjemlede stillinger man er forpliktet til å fylle på landstasjoner, søker man å tilføre personell som av forskjellige grunner ikke kan tjenestegjøre ombord. Som forannevnt kan man ikke imøtekomme alle søknader og man må derfor foreta en prioritering.

SST kan ikke finne at avdelingen i dette konkrete tilfelle har prioritert galt, det forutsettes imidlertid at den vanskelige situasjonen familien X er kommet i kan løses ved hjelp av «Direktiv om permisjon for militært personell.»

På bakgrunn av foranstående håper SST å ha vunnet forståelse for den avgjørelse avdelingen har truffet i denne sak og finner derfor ikke å kunne ta anken til følge.

Anken avvises og avdelingens avgjørelse opprettholdes. Vedlagt sendes søknadspapirene til avdelingen.»

En vernepliktig hadde søkt om anledning til å tjenestegjøre i Trondheimsdistriktet for å kunne ivareta sine plikter som vaktmester i forbindelse med en leilighet han hadde fått tak i. Søknaden var avslått med den begrunnelse at han hadde inngått denne leieavtale med forpliktelse like før han skulle inn til tjeneste. Denne begrunnelse var brukt både av avdelingen og vedkommende forsvarsgren.

Ombudsmannen fant ikke denne begrunnelse holdbar idet det i dokumentene forelå opplysninger om at klageren før han inngikk leieavtalen hadde henvendt seg til Forsvaret og av kompetent myndighet hadde fått opplyst at det ikke ville by på problemer å få tjeneste i Trøndelag. Ombudsmannen fikk bekreftet at slike opplysninger var gitt og ba deretter om at saken måtte bli behandlet på ny.

Søknaden ble innvilget. Da det i øyeblikket var full besetning ved avdelingene i Trøndelag ville det gå noen tid før overføring kunne finne sted.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 10 saker i denne gruppe samt en sak fra tidligere år. De fleste sakene

gjelder erstatning for tapte/skadede militære effekter.

Spørsmålet om praksis i forbindelse med taps- og skadesaker var drøftet og omtalt i et referat fra et tillitsmannsmøte. Det var her uttalt at «soldaten er nødt til å skrive under på erstatningsplikt dersom økonomikontoret skal kunne foreta trekk i dagpengene». Da denne formulering var noe uklar, fant Ombudsmannen grunn til å gjøre tillitsmannsutvalget oppmerksom på at erkjennelse av erstatningsplikt ikke uten videre ga adgang til trekk i dagpenger. For at trekk skulle kunne gjennomføres måtte samtykke til dette foreligge. Dersom det forelå så graverende forhold fra skadevolderens side at det kunne være spørsmål om trekk mot vedkommendes vilje, måtte saken forelegges for Forsvarsdepartementet.

En vernepliktig forespurte om han hadde krav på å få dekket utgiftene til ortopedisk oppbygging av sine sivile sko mens han avtjente verneplikten. I det sivile var dette noe forskjellig avhengig av benlengdeforskjellen. Var forskjellen mer enn 2 cm, ble oppbygging dekket fullt ut for to par sko i året. Var forskjellen mindre, kunne utgiftene trekkes fra ved skatteligning på samme måte som andre sykdomsutgifter.

Forsvarets sanitet uttalte følgende:

«Vårt rundskriv nr. 6/1979 vedlegges. Det vises til omtalen av oppbygging av sko. Sjef for Administrasjonskontoret bekrefter at oppbygging kan skje istedet for anskaffelse av ortopediske såler. Det antas også at oppbygging vil bli rimeligere.

Fremgangsmåten blir den samme — at kommandolege eller avdelingslege har behandlet søknaden.

I våre bestemmelser/rundskriv er det ikke satt noe skille mellom sivile og militære sko. Etter loven er menige soldater i tjeneste 24 timer i døgnet.

Oppbygging av sko under førstegangstjenesten kan posteres på Forsvarets sanitets konto 1811 251 02 2 Spesialbehandling.»

En vernepliktig var av sin kompanisjef pålagt å erstatte forskjellige forsvundne effekter for opprinnelig kr. 1.800,— som var blitt borte. Senere kom en sovepose til rette. Det endelige erstatningskrav ble kr. 613,50. Han nektet å betale dette fordi han hevdet ikke å ha opptrådt uaktsomt.

Klageren hadde på slutten av rekruttskolen blitt overført til en pionertropp og fikk en tilsvarende plassering ved overføring til stående avdeling. Etter fire dager som vesentlig gikk med til utlevering av utstyr, ble han overført til et annet kompani i en annen brakke og gjorde kokketjeneste. Dette førte til at han ikke hadde bruk for en god del av utstyret. Det overflødige utstyret ble låst inn i hans tidligere

trops forbruksdepot. Utstyret ble liggende her i 4 mndr og i den tiden var endel ting blitt borte. Klageren som ikke selv hadde lagt inn sine effekter regnet med at dette var en avlåst og dermed sikrere lagringsplass for utstyr som han ikke trengte enn toppen på skapet hans som var det eneste alternativ.

Han hadde ikke hatt noe oppsyn med pakningen sin i denne tiden, og dette mente kompaniet, bataljonen og brigaden var uaktsomt, mens 6. Divisjon kom til at klageren ikke hadde opptrådt uaktsomt. Erstatningskravet ble dermed frafalt.

En vernepliktig som var deltaker i det militære mesterskap på ski, ble under mesterskapet frastjålet sine konkurranseski. Klageren, som tilhørte den avdeling som arrangerte mesterskapet, ble tilvist oppbevaringsrom i kjelleren hvor skiene ble stjålet. Han søkte om erstatning, men kravet ble avvist. Avdelingen hevdet at klageren hverken som soldat ved avdelingen eller som deltaker i ski-NM hadde krav på erstatning. For soldatenes vedkommende var det i rominstruksen fastsatt at Forsvaret ikke ytet erstatning ved tap eller skade på privat skiutstyr. Når det gjaldt NM, hadde arrangørene i programmet fraskrevet seg ansvar.

Ombudsmannen skrev slik til klageren:

«Det vises til brev herfra av 17 f m.

Avdelingen har i brev til meg av 20 f m gitt slik uttalelse som vedlagte kopi viser. Som det vil fremgå vil avdelingen ikke erkjenne erstatningsansvar for tapet av Deres skiutstyr idet det påberopes en ansvarsfraskrivelse som etter det opplyste gis generelt til alt menig personell ved innrykk samt til den ansvarsfraskrivelse som ble gitt for anledningen, dvs i forbindelse med det militære skimesterskap for 1983.

Så fremt De er underrettet om nevnte ansvarsfraskrivelse, så antas at Forsvaret neppe kan overføre ansvar på rettslig grunnlag. Det kan etter min oppfatning likevel synes rimelig at det ytes erstatning i et tilfelle som det foreliggende, der det private skiutstyr skulle brukes i forbindelse med et arrangement som forsvaret sto ansvarlig for.

Så fremt Deres tap ikke dekkes av privat forsikring antar jeg at De bør søke å få dekket tapet av billighet. Ved søknad om billighetserstatning skal søkeren fremlegge ligningsattest for de tre siste år. Den forberedende behandling foretas av Forsvarsdepartementet og avgjørelsen tas av et utvalg under Justisdepartementet, Billighetserstatningsutvalget. Ønsker De å ta saken opp på dette grunnlag kan De gjerne sende søknaden hit, idet jeg da vil videre sende den til Forsvarsdepartementet. Ligningsattest må som nevnt vedlegges. De bør også få attestert verdien av skiutstyret som De oppgir til kr. 1.150,—.»

Det er søkt om billighetserstatning. Søknaden er anbefalt av Forsvarsdepartementet, men ennå ikke endelig avgjort.

En vernepliktig var gjort erstatningspliktig for tap av feltjakke, feltbukse og bandolær. Disse effekter var oppbevart i sekken for feltutstyr som lå ulåst på toppen av bekledningsskapet. Sekken var kontrollert den 14/6, da var alt utstyret til stede. Den 16/6 var utstyret borte og tapet ble anmeldt. Oppbevaringsmåten var den som var bestemt av avdelingen. Den vernepliktiges sjef hadde gjort denne påtegning på taps- og skademeldingen:

«Ansvaret for personlig utleverte effekter tilligger den enkelte. Tap må følgelig bæres av vedkommende. Argument som at nøkkel til skap, sekk etc kan komme bort og at ting ikke kan låses inn av beredskapsmessige grunner holder ikke. Tapet bæres av mannskapet.»

Den vernepliktige fant denne avgjørelse urimelig fordi det ikke kunne påvises noe uaktsomt fra hans side.

Høyere myndighet frafalt erstatningskravet. Mannskapet fikk beskjed om for fremtiden å låse sine sjøsekker og ellers låse sine effekter inn i skapene.

En vernepliktig var gjort erstatningsansvarlig for tap av feltjakke, feltbukse og feltgenser. Disse effekter hadde han vasket og hengt til tørk i avdelingens tørkerom kl 2100 en kveld. Kl. 10.00 neste formiddag var effektene borte. Hans sjef hadde gitt påtegning om at uansett om klærne var til vask eller var blitt borte på annen måte, var vedkommende ansvarlig for effektene og måtte erstatte tapet.

Nærmere undersøkelser viste at rutinen med låsing av tørkerommet ikke var fulgt. Erstatningskravet ble derfor frafalt.

Forlegningsforhold.

Det er i denne gruppe behandlet 5 saker samt en fra tidligere år. De fleste saker gjelder mannskapenes muligheter for hjemmeboerstatus slik at de får utbetalt de godtgjørelser som denne status innebærer.

Behovet for bedre forlegningsforhold ved enkelte avdelinger som ombudsmannen har pekt på, vil bli dekket ved begynnelsesbevilgninger i 1984. Ombudsmannen viser til at det som er sagt under avsnittet Generelle synspunkter.

En korporal som tjenestegjorde som instruktør ved en av Luftforsvarets rekruttskoler hadde søkt om tillatelse til å bo hjemme og dermed få dekket reiseutgifter og få utbetalt kostgodtgjørelse. Han fikk forsåvidt anledning til å bo hjemme og til å møte neste dag kl 0730, men fikk ikke noen økonomisk godtgjørelse for dette. Begrunnelsen for å bo hjemme var at hans kone var gravid i 8. måned og trengte hans bistand. Han fant derfor avslaget urimelig.

Ombudsmannen drøftet saken med avdelingen som skrev slik til Ombudsmannen:

«Jeg viser til referanse 113/83/TA/AF/42 og vil få opplyse om at X av meg kun er innvilget fritidspermisjon i henhold til T 526 A.

Han er både skriftlig og muntlig blitt orientert om at den innvilgede fritidspermisjon av kortere varighet (fra tjenestens slutt til kl 0730) ikke medførte noen økonomiske konsekvenser. Generell fritidspermisjon utløper normalt ved revedje kl 0615. Korporalen tjenestegjør som instruktør ved Rekruttskolen og er derfor ikke pålagt de samme gjøremål som mannskapene i tiden mellom revedje og oppstilling. Jeg har på bakgrunn av dette forlenget hans generelle fritidspermisjon til kl 0730. Søknaden fra X inneholdt etter min mening ingen opplysning som skulle tilsi at han måtte bo privat. Han opplyste riktignok at hans kone var gravid, men det var ikke nevnt noe om komplikasjoner i svangerskapet som skulle tilsi daglig tilsyn.

Avdelingen mottar flere søknader om å få bo hjemme. Gravid kone er ofte en grunn som anføres i søknaden. En har valgt å vurdere graviditet som et høyt normalt forhold og påpekt at generell fritidspermisjon dekker søkerens behov.

Jeg mener fortsatt at Fredsregulativet Del I pkt 42 ikke dekker generell fritidspermisjon. Skulle denne fortolkning være feil, er en kjent med at korporalen nytter egen bil. Han kan da innta alle sine måltider i messa. Velger han for ettertiden å nytte kollektiv reisemåte, kan han fortsatt innta lunch og middag i messa. Han vil da få anledning til å smøre matpakke til frokost. Jeg vil til slutt orientere Ombudsmannen om at X den 27 jan har søkt om dekning av reiseutgifter. Svar vedlegges.»

Dekning av reiseutgifter ble heller ikke innvilget.

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Luftforsvarsstaben slik:

«Ovennevnte mannskap har henvendt seg til meg i anledning at at han har fått avslag på søknad om kostgodtgjørelse og dekning av reiseutgifter i forbindelse med at han har sendt søknad om tillatelse til å bo hjemme, en søknad som han mener er innvilget. I skolesjefens brev av 17 f m som er svar på «Søknad om adgang til å bo hjemme», heter det imidlertid at «Deres søknad om fritidspermisjon er innvilget».

Etter de opplysninger som foreligger for Ombudsmannen, har en gitt uttrykk for at betingelsene for å oppnå refusjon av reiseutgifter etter bestemmelsene i Fredsregulativets Del I, pkt c, synes å være til stede. Hva kostgodtgjørelse angår, har en bedt søkeren om nærmere opplysninger han har gitt i sitt svarbrev av 28 f m.

Saken er herfra tatt opp med rekruttskolesjefen som hevder at klageren kun er innvilget fritidspermisjon iht Permisjonsdirektivet (TFF 526 A) uten at det kan ses å være anført konkret hvilken bestemmelse i dette regulativet det siktes til. Videre fremholder skolesjefen at søkeren er muntlig og skriftlig orientert om at en fritidspermisjon, som er forutsatt å være av kortere varighet, ikke skulle medføre noen

økonomiske konsekvenser. Det er også vist til kopi av brev fra flystasjonen til søkeren av 3 d m hvorav fremgår at stasjonen ikke har funnet å kunne godta hans søknad om refusjon av reiseutgifter etter foran nevnte bestemmelse i Fredsregulativet.

Søkeren har såvidt jeg kan forstå oppfattet skolesjefens innvilgelse av hans søknad slik at det er gitt tillatelse til å bo hjemme. I praksis har han også innrettet seg slik. Når det gjelder reiseutgifter, er jeg i tvil om søknaden kan avvises på det anførte grunnlag. Spørsmålet om kostgodtgjørelse kan muligens stille seg noe annerledes.

Jeg tillater meg å be om FOs uttalelse i saken. Kopi av de foreliggende saksdokumenter følger vedlagt.

Luftforsvarsstaben traff denne avgjørelse:

«Luftforsvarsstaben har innhentet ny uttalelse fra flystasjonen, datert 1 mar 83, som er vedlagt sakens dokumenter.

Av uttalelsen fremgår at flystasjonen til nå har fulgt en restriktiv linje ved avgjørelse av søknader om tillatelse til å bo privat under avtjening av førstegangstjenesten.

En slik restriktiv linje er ikke begrunnet i et tjenestelig eller beredskapsmessig behov ved skolen eller av økonomiske årsaker.

Vanskeligheter med en betryggende kontroll med at mannskaper gitt tillatelse til å bo privat under tjenesten ikke fortsetter å innta sine måltider i mannskapsmessen, oppgis å være den primære grunn til skolens restriktive linje i slike saker.

LST kan ikke for sin del se noe tjenestelig behov for å avslå korporal Xs søknad om tillatelse til å bo privat. Dette syn er meddelt flystasjonen som etter avtale med LST vil:

- utbetale erstatning for kost fra 10 mar 83
- utbetale dekning av reiseutgifter fra 17 jan 83

LST forutsetter at soldaten har inntatt sine måltider i mannskapsmessen frem til 10 mar 83 slik anført ved innvilgelse av hans søknad av 17 jan 83.»

En vernepliktig som gjorde sin førstegangstjeneste ved en avdeling i Sør-Norge, hadde søkt om hjemmeboerstatus de siste 3 måneder av tjenesten. Han holdt på å etablere seg som privatpraktiserende fysioterapeut. Han hadde allerede påtatt seg store økonomiske forpliktelser. Han måtte bruke sin fritid til å klargjøre lokaler etc slik at han kunne starte snarest mulig etter dimisjon. Det betød mye for ham å få de godtgjørelser som hjemmeboerstatus ga. Søknaden var avslått.

Ombudsmannen fant det rimelig at søknaden ble innvilget i allefall når det gjaldt reise penger og anmodet avdelingen om å vurdere saken på ny. Avdelingen svarte imidlertid Ombudsmannen slik:

«Avdelingen mottar ofte lignende søknader om Hjemmeboerstatus fra mannskaper som tjenestegjør her.

Begrensningen ved innvilgelse av slike søknader finner avd. i TFF 641 A Fredsregulativet, Del I, Vedlegg 1, pkt. 3 og 4 hvor det er anført

at det ved vurdering av søknader skal tas spesielt hensyn til eksisterende forlegnings- og forpleiningskapasitet.

Forlegnings- og forpleiningskapasiteten på Y er av den størrelse at ingen trenger å bo hjemme av den grunn. De søknader om hjemmeboerstatus som har vært innvilget er for mannskaper som dokumenterer tungtveiende medisinske/sosiale årsaker i nærmeste familie som gjør daglig tilsyn nødvendig.

Y anser begrepet «hjemmeboerstatus» å omfatte foruten pkt 42 i Fredsregulativet Del I, som nevnt i OFF skriv, også pkt 3, Erstatning for kost og pkt 4, Erstatning for kvarter. Sistnevnte tillegg dog kun om vedkommende ikke allerede tilkommer botillegg.

Ut fra de opplysninger og bestemmelser Y sitter inne med, finner en dessverre ikke å kunne omgjøre avgjørelsen som er fattet i avdelingens skriv av 20 jul 83.»

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som ga denne uttalelse:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets brev av 10 aug 83 om ovennevnte.

Avgjørelsesmyndigheten i søknader om hjemmeboerstatus er delegert til den enkelte avdeling. Bestemmelsene i FR del I gir ingen detaljerte regler for behandling av slike søknader. Avdelingen har pekt på de retningslinjer som er gitt med hensyn til eksisterende forlegnings- og forpleiningskapasitet og dekning av reiseutgifter.

Y har forholdsvis mange soldater som bor i nærheten av tjenestestedet, og det er et sterkt ønske fra mange om å få bo og spise hjemme.

Y har fulgt en restriktiv linje og kun innvilget hjemmeboerstatus på tungtveiende medisinsk/sosialt grunnlag.

Departementet som ikke er forutsatt å være ankeinstans i saker av denne karakter, kan vanskelig kritisere avdelingens praksis som følger en klar linje, og dermed gir soldatene lik behandling.

Forsvarsdepartementet vil imidlertid gjøre oppmerksom på at selv om avdelingen ikke finner å kunne tilstå erstatning for kost og kvarter når forlegnings/forpleiningskapasiteten er god, er det likevel full anledning til å dekke reiseutgifter i henhold til FR del I pkt 42 c med inntil kr 300,— pr mnd for mannskaper som bor hjemme uten spesiell grunn. Denne hjemmel kan bli nyttes i tilfelle hvor andre tungtveiende velferdsgrunner er dokumentert.»

Klageren fikk etter dette dekket sine reiseutgifter med kr. 300,— pr måned.

Hovedtillitsmannen ved en av Luftforsvarets avdelinger skrev slik til Ombudsmannen:

«Etter henstilling fra flysoldat X om at jeg som hovedtillitsmann skal undersøke saken hans, eventuelt finne forhold som kan tjene denne, tillater jeg meg herved å be dere om en uttalelse på saken:

Flysoldat X er i en meget vanskelig situasjon, i det han er nødt til å reise hjem hver dag for å se til familiens hund.

Detaljene i saken går frem av vedlegg. X reiser idag hjem hver dag pga ovenfornevnte situasjon, han finner det derfor rimelig at han

får dekket en del av sine utgifter i denne anledning gjennom hjemmeboerstatusordningen. Soldaten påpeker at flere av hans kolleger har fått innvilget dette tidligere, med mindre behov for dette enn han har selv.

Jeg vil få påpeke at oversendelsen til Deres kontor ikke grunner i at jeg tror at Y flystasjon har handlet feil, men i at jeg ikke føler meg kompetent til å finne en løsning på saken.

Ved deres vurdering av saken ber jeg om at det vises forståelse for soldatens vanskelige situasjon i det han nødigg vil miste en hund han er glad i.

Gjenpart av dette brev med nødvendige kopier sendes sjef for administrasjonsskvadronen Y flystasjon.»

Ombudsmannen svarte ham slik:

«Det vises til deres brev av 24 d m med bilag.

Avgjørelsesmyndigheten i søknader om hjemmeboerstatus er delegert til den enkelte avdeling. Bestemmelser som er gitt sentralt — Fredsregulativet Del I — gir ingen detaljerte regler for behandlingen av slike søknader. Så fremt avdelingens forlegnings-/forpleiningskapasitet er tilfredsstillende vil imidlertid en søknad om tillatelse til å bo hjemme ikke kunne påregnes innvilget med mindre det er dokumentert tungtveiende medisinske eller sosiale grunner.

Den velferdsgrunn søkeren har oppgitt i det foreliggende tilfelle — tilsyn og pass av familiens hund — kan ikke antas å være en slik tungtveiende velferdsgrunn som hjemler hjemmeboerstatus. Jeg har derfor ikke noe å bemerke til den avgjørelse avdelingen har truffet i brev av 4 d m.»

Tillitsmannen for mannskapene ved en stab i Oslo-området tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om ikke disse mannskaper burde utbetales de samme godtgjørelser for å bo hjemme som mannskapene ved de andre staber og avdelinger i Oslo-området. Det var mannskaper fra 9 forskjellige staber og avdelinger som var forlagt i samme leir. De fleste av disse mannskaper bodde hjemme ikke av sosiale/medisinske grunner som egentlig er forutsetningen for å få utbetalt kost-, kvarter- og reisegodtgjørelse, men av praktiske og trivselmessige årsaker. Allikevel ble de forannevnte godtgjørelser utbetalt ved 8 av de 9 avdelingene, mens den 9. sa nei. Det var den 9. avdeling som anvendte reglene korrekt, men strengt. Mannskapene ved denne avdeling fant imidlertid denne forskjellsbehandling «blodig urettferdig» og hevdet at mannskaper forlagt i samme leir måtte behandles likt. Saken var behandlet i det felles tillitsmannutvalg for disse avdelinger. Det var vedtatt en uttalelse om at mannskapene måtte behandles likt, men utvalgets formann mente at tillitsmannsutvalget ikke kunne blande seg inn i den enkelte avdelings disposisjoner.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som, forsåvidt med rette, hevdet at gjel-

dende bestemmelser ble korrekt fortolket og anvendt.

Ombudsmannen gjorde avdelingen kjent med at Forsvarsdepartementet i en liknende sak hadde uttalt at reise penger med inntil kr. 300,— pr måned kunne utbetales også i tilfeller hvor mannskapene bodde hjemme uten noen spesiell grunn og således ikke praktiserte bestemmelsene like strengt som avdelingen gjorde. Ombudsmannen uttalte at departementets syn burde legges til grunn.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 6 saker samt 6 fra tidligere år i denne gruppe.

Tillitsmannen ved en av Hærens avdelinger anmodet om Ombudsmannens syn på en beordring som mannskapene fant urimelig. Ombudsmannen skrev slik til avdelingen:

«Jeg viser til gårdsdagens telefonsamtale med avdelingens nestkommanderende.

Tillitsmann/kp A ringte meg i går formiddag for å høre Ombudsmannens syn på en beordring som mannskapene fant urimelig.

Tillitsmannen opplyste at ca 20 mann hadde fått beskjed om at de skulle reise til X for å måke snø av en tennisbane tilhørende X tennisklubb. Mannskapene hadde hatt beredskap. De skulle ha fri mandag for å gå på vakt igjen tirsdag morgen. Jeg oppfattet det slik at dette var den eneste frivakten før jul og at endel av mannskapene hadde bestemte planer og avtaler for denne dagen. Tillitsmennene hadde ikke kjennskap til hvordan mannskapene var plukket ut. Han hadde hatt en samtale med nestkommanderende ved kompaniet og nestkommanderende ved avd, og hadde forstått det slik at det først var tale om frivillige, men at det senere var tale om en beordring av mannskaper fra kp A.

Under min samtale med nestkommanderenden ble det opplyst at mannskapene skulle hjelpe til med å rette opp en plasthall som var falt sammen. Dette ble sett på som en normal del av den bistand avd gir det sivile samfunn. Det ble bekreftet at det her var tale om en beordring. Det ble videre bekreftet at saken var drøftet med avd-sjefen.

Hvis det er riktig som tillitsmannen opplyser at de nevnte mannskaper hadde fri mandag som endel av deres vaktturnus, forekommer det meg å være tvilsomt om mannskapene kunne kommanderes til å delta i et arbeid som dette.

Jeg kjenner ikke til bestemmelser som direkte løser spørsmålet, men jeg antar at BPH 4-008 kan komme til anvendelse. Denne BPH regulerer kommanderinger av vernepliktige mannskaper til tjeneste utenom den daglige normale tjenestetid. Hensikten med denne BPH er å gi retningslinjer for kommandering av mannskaper til kveldstjeneste, nattjeneste og TJENESTE PÅ ANNEN FRITID. Det er nevnt de tilfeller hvor mannskapene kan kommanderes, utenom dette skal virksomheten enten finne sted i den ordinære tjenestetid eller på frivillig basis.

I dette tilfelle er det såvidt jeg forstår tale om tjeneste i mannskapenes fritid i en ordinær vaktturnus, og da synes frivillighet å være en forutsetning.

Jeg tør be om avd-sjefens uttalelse og ville sette pris på at saken ble gitt prioritet.»

Avdelingen mente at det rent formelt var dekning for denne beordring i BPH 4-008 pkt 3 F, men var forsåvidt enig i at dette oppdraget burde vært dekket av frivillige.

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarets overkommando:

«Om saksforholdet viser jeg til vedlagte kopi av mitt brev til sjefen for Y av 21 f m. Som det vil fremgå har jeg i brevet reist spørsmålet om det foreligger hjemmel for å beordre mannskapene til angjeldende oppdrag som var av rent privat karakter idet oppdraget besto i å bistå X tennisklubb med å måke snø av en av klubbens baner. I sitt svarbrev av 27 f m, hvorav kopi vedlegges, anfører avd at man der er av den formening at den formelle hjemmel for å beordre mannskaper til nevnte oppdrag er å finne i BPH 4-008, pkt 3 F. Jeg er imidlertid i tvil om denne tolking av bestemmelsen kan være riktig idet jeg vil anta, slik jeg har gitt uttrykk for i mitt brev til avd, at oppdraget i tilfelle måtte utføres på frivillig basis.

Da saken antas å ha prinsipiell interesse, til later jeg meg å be om HSTs uttalelse.»

Hærstaben svarte slik:

«Hærstaben viser til ovennevnte referanse hvor Ombudsmannen ber om Hærstabens uttalelse angående beordring av soldater fra Y til snørydding for X tennisklubb.

Hærstaben mener rent prinsipielt at avgivelse av soldater til foreliggende oppdrag ligger innenfor rammen av de grenser som er trukket opp for støtte til det sivile samfunn. Jfr UD 0-1, DIREKTIV FOR UTDANNING AV HÆREN, som regulerer slike avgivelser og at mannskaper kan pålegges slik tjeneste med referanse til BPH 4-008.

I prinsippet har vernepliktige mannskaper plikt til å utføre tjeneste til enhver tid unntatt når de er innvilget permisjon. Hærstaben mener imidlertid at oppdrag av en slik art primært bør løses med bruk av frivillige mannskaper dersom ikke presserende forhold tilsier annet.

Forøvrig slutter HST seg til avd-sjefens uttalelse.»

Departementet avga denne uttalelse:

«Forsvarsdepartementet viser til brev av 11 februar d å.

Departementet er enig med Ombudsmannen i at BPH 4-008 neppe hjemler oppdrag av den art det her gjelder.

Pkt 3 litra f i nevnte bestemmelse har etter sin ordlyd til formål å «hindre ødeleggelser av materiell og eiendom». Det kan ikke sees at det i det foreliggende tilfelle var slik fare for ødeleggelser at BPH 4-008 kan få anvendelse. Når Forsvaret likevel fant å ville påta seg det-

te oppdraget, som må sies å ha karakter av servicevirksomhet, burde det følgelig vært utført av frivillige.

Sakens dokumenter følger vedlagt i retur.»

Tillitsmannen ved en av Hærens avdelinger reiste spørsmålet om hvordan turnustjenesten for kjøkkenpersonell burde legges opp for å få en rimelig tjenestebelastning i forhold til de øvrige mannskaper.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som ga denne orientering:

«Bestemmelser om den ukentlige tjenestetid for mannskaper med turnustjeneste er såvidt vites ikke gitt fra Forsvarets overkommando. Ordningen praktiseres derfor forskjellig ved de enkelte avdelinger. En har tatt i betraktning at en del av tjenesten har vært passiv og således har vært oppe i 56 timer pr uke (jfr FKS' skriv av 31/8-81 jnr 7635/81/B/021 pkt 6). Ordninger hvor mannskapene har tjeneste i 1 uke og ca 1 uke fri er vel en ordning som i stor utstrekning praktiseres og som synes å være relativt attraktiv.

Som det fremgår av den tidligere innsendte kp-ordre kompenseres tjenesten på kjøkkenet time for time utover vanlig arbeidstid i tiden mandag til fredag. Lørdager og søndager nyttes omregningsfaktoren 1:2 idet endel av tjenesten er regnet som passiv. Til orientering nyttes ved DKV omregningsfaktoren 1:4 ved kjøkkentjeneste. For annen turnustjeneste som tjeneste på telefonsentral og sykestuen nyttes omregningsfaktoren 1:3.

Etter avds syn er ordningen for mannskaper med turnustjeneste god og blir vanligvis sett på som attraktiv tjeneste. Det ville imidlertid være ønskelig med en veiledning fra sentralt hold om hvordan slik turnustjeneste bør ordnes. Avd vil senere vurdere en forenkling av ordningen — kanskje noe mer i retning av den praksis som følges på avd X (vedlagt) eventuelt innføre skiftordning. Inntil videre vil vår nåværende ordning bli opprettholdt.»

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarets overkommando:

«Ovennevnte mannskap har tatt opp med Ombudsmannen en sak som gjelder beregningen av tjenestetid for personell som har turnustjeneste på kjøkken. Slik som denne ordning praktiseres ved avd hvor mannskapet gjør tjeneste, mener han at han får en lengre ukentlig tjenestetid enn de programmerte 42,5 t pr uke.

Det er herfra innhentet uttalelse fra avdelingen som uttaler at ordningen med turnustjeneste praktiseres noe forskjellig ved de enkelte avdelinger og at bestemmelser om ukentlig tjenestetid for mannskaper med turnustjeneste så vidt vites ikke er gitt fra sentralt hold. Avdelingen uttaler imidlertid at det ville være ønskelig med en veiledning fra sentralt hold om hvordan slik turnustjeneste bør ordnes.

De her beroende saksdokumenter vedlegges idet jeg tør be om uttalelse, herunder om FO har noe å bemerke til den ordning som praktiseres ved avd, jfr vedlagte saksdokumenter som bes returnert med svaret.»

Forsvarets overkommando/Hærstaben ga uttrykk for dette synet:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til ovennevnte brev.

Det er fra sentralt hold ikke gitt ut eksakte retningslinjer for turnusordninger for vernepliktige mannskaper. Dette skyldes bl a vanskeligheter med å utforme retningslinjer som kan dekke alle avdelinger i Forsvaret. De enkelte avdelinger har derfor til nå utformet sine egne turnusordninger ofte i forståelse med tillitsmenn og/eller de mannskaper dette gjelder.

Selv om Arbeidsmiljølovens arbeidstidskappittel ikke er, eller vil bli gjort gjeldende for vernepliktige mannskaper, må det etter HSTs syn vises forsiktighet ved fastsettelse av turnuslister for den daglige tjeneste som medfører vesentlige overskridelser av AMLs maksimaltider for daglig og ukentlig arbeidstid. På den annen side vil det være naturlig ikke å regne tjenestetid time for time for de funksjoner hvor en del av tjenestetiden er passiv tjeneste, f eks hvilende vakt. Derimot synes det naturlig at tjeneste utover daglig tjenestetid samt tjeneste lørdager, søn- og helligdager kompenseres time for time, dersom den utføres som aktiv tjeneste.

Den ordningen som praktiseres ved avd er etter HSTs syn en god ordning sett fra mannskapenes side og kan ikke sies å være en urimelig belastning.

Imidlertid er HST kjent med at det er andre avdelinger i Hæren, f eks X, som praktiserer en noe mer gunstig ordning for mannskaper med turnustjeneste.

I sitt skriv trekker soldaten visse sammenligninger med andre mannskaper som ikke har turnustjeneste. Det fremgår at den eneste ekstrabelastning utover ordinær tjenestetid er ca 2 helgevakter i løpet av 9 måneder. Det synes sannsynlig at disse mannskaper også må ha andre former for belastning, f eks vakt på hverdager som ikke blir kompensert.

Ut fra ovenstående mener Hærstaben at den skiftordning som praktiseres ved denne avd tilgodeser mannskapene med den fritid og langpermisjon de har krav på. Avd har imidlertid i sitt skriv uttalt at det vil bli foretatt en ny vurdering for å komme frem til en enklere ordning som sannsynligvis vil gi en bedre turnustjeneste sett fra mannskapenes synspunkt.

HST vil nærmere vurdere hvorvidt det bør gis bestemmelser sentralt som regulerer turnustjeneste for vpl mannskaper.»

Ombudsmannen svarte tillitsmannen slik:

«Det vises til tidligere brev og telefonsamtaler.

Ombudsmannen har mottatt svar på sin henvendelse til Forsvarets overkommando/Hærstaben som har gitt uttalelse i brev av 30 f m. I uttalelsen gir Hærstaben uttrykk for at den turnusordning som praktiseres ved avd synes å være en god ordning sett fra mannskapenes side og kan ikke sies å være en urimelig belastning, selv om det kan være andre avdelinger i Hæren som praktiserer en noe mere gunstig ordning for mannskaper med turnustjeneste. I anledning av at De trekker visse sammenligninger med mannskaper som ikke har turnustjeneste under henvisning til at den eneste ekstrabelastning de har utover ordinær tjeneste-

tid er ca 2 helgevakter i løpet av 9 måneder, peker Hærstaben på at det synes sannsynlig at disse mannskaper har andre former for belastning, f eks vakt på hverdager, som ikke blir kompensert. Hærstaben viser også til at avd i sin uttalelse har anført at det vil bli foretatt en ny vurdering av turnusordningen der for å komme frem til en enklere ordning som sannsynligvis vil gi en bedre turnustjeneste sett fra mannskapenes synspunkt.

Etter de opplysninger som foreligger vil jeg også for min del anta at den skiftordning som praktiseres ved avd tilgodeser mannskapene med den fritid og langpermisjoner de er berettiget til. Jeg viser forøvrig til at avd til ta turnusordningen opp til ny vurdering med sikte på å komme frem til en gunstigere ordning.»

En vernepliktig som ved overføring til stående avdeling gjorde tjeneste som sjåfør på Mercedes feltvogn, ble tatt ut til å spille tuba i den stående avdelings musikkorps. Hans troppsjef hadde truet med at han ville miste sin sjåførjobb hvis han ble med i musikkorpsset. Han tok derfor det uttrykkelige forbehold at han ikke skulle miste sin sjåførjobb. Da korpset manglet hans instrument ble han lovet å beholde sin tjenestestilling. Han begynte i korpset og ble fratatt sin stilling og plassert som mitaljåsetreer i en geværtropp. Han protesterte på dette, men protesten ble det ikke tatt noe hensyn til.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som kunne opplyse at klageren senere var plassert som vognfører på en BV 202. Saken skyldtes en misforståelse i forbindelse med skifte av sjef ved avdelingen.

En tillitsmann reiste spørsmål om adgang til å pålegge ekstratjeneste etter kveldstid. Ved en anledning var mannskapene på 5 av tropens 6 forlegningsrom kommandert til å stille i permuniform kl 1800 med rommene vasket og i topp orden. Dette som følge av at indretjenesten ikke hadde vært tilfredsstillende ved morgenoppstillingen. Mannskapene oppfattet dette som ekstratjeneste som skal gis med 24 timers varsel. Mannskapene mente også at det her kunne være tale om kollektiv straff idet det bare er en romordningsmann til daglig.

Av kompanisjefens redegjørelse fremgikk det at renhold og generell orden ikke var tilfredsstillende ved morgenoppstilling. Dette var så pålagt bragt i orden om kvelden slik at ikke dagens tjeneste ble forsinket. Kompanisjefen hevdet at det ikke var tale om hverken ekstratjeneste eller kollektiv straff, men å bringe i orden et forhold som skulle vært i orden ved morgenoppstillingen.

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistad til å få sitt tjenestebevis for sin førstegangstjeneste. Han hevdet at han hadde henvendt seg flere ganger både til sin tropp-

sjef og kompanisjef etterat han var dimittert uten at dette hadde gitt noe resultat.

Ombudsmannen tok saken opp med kompanisjefen som opplyste at tjenestebevis nå var sendt vedkommende. Troppsjefen hadde opplyst at det to ganger tidligere var sendt tjenestebevis til klageren. Kompaniet beklaget at disse tydeligvis ikke var kommet frem.

Permisjoner.

Det er behandlet 9 saker i denne gruppen, vesentlig mindre enn i fjor.

Kompanitillitsmannen ved en avdeling i Nord-Norge anmodet om Ombudsmannens uttalelse om forskjellige permisjonsspørsmål som etter mannskapenes mening ikke var løst tilfredsstillende av kompanisjefen.

Noen av mannskapene hadde fått tillatelse til å ta med egen bil ved overføringen til Nord-Norge. De hadde fått opplyst at de kunne få kjøredager som en tilleggspemisjon ved en senere langpermisjon. En av soldatene fikk imidlertid ikke disse dagene. Kompanisjefen hevdet at soldaten hadde hatt nok permisjon og at det var opp til hans vurdering om han skulle få reisedager. Når soldaten hadde hatt sine 24 dager hadde han ikke krav på mer hevdet kompanisjefen.

Et annet spørsmål var om man hadde krav på å få erstattet langpermisjonsdager når man hadde vært syk. Kompanisjefen hevdet at hvis man hadde hatt mer enn 24 dagers langpermisjon hadde man ikke krav på erstatning for sykedager. Det tredje spørsmål gjaldt om mannskapene som kom til avdelingen en dag før de andre og således hadde en dag kortere overføringspermisjon enn de andre, hadde krav på å få godtgjort denne dagen. Disse spørsmål hadde man drøftet i tillitsmannsutvalget uten å komme frem til en løsning som mannskapene var fornøyd med.

Ombudsmannen svarte tillitsmannen slik:

«Til de enkelte permisjonsspørsmål De har stillet skal jeg få anføre følgende:

Bruk av eget kjøretøy — reisedager.

Etter de bestemmelser som gjelder for soldaters adgang til bruk av eget kjøretøy, kan det gis ekstra reisedager slik at gjennomsnittlig kjøredistanse pr dag ikke overstiger 50 mil. Bakgrunnen for denne bestemmelse er trafikksikkerhetsmessige hensyn slik at reisedager er forutsatt å inngå i langpermisjonen i forbindelse med forflytning til nytt tjenestested eller når kjøretøyet hentes til tjenestestedet og ved kjøring hjem i forbindelse med dimittering. Det har således ikke vært meningen at reisedager i denne forbindelse skal kunne opparbeides/opptjenes og avvikles ved en senere anledning. I det eksempel De nevner er vedkommende soldat innvilget 27 virkedager

som langpermisjon uten at det er opplyst grunnen til at vedkommende har fått flere permisjonsdager enn det som permisjonsdirektivet foreskriver (2 virkedager pr tjenestegjørende måned). Spørsmålet om han er berettiget til de «opparbeidede» reisedager i tilknytning til en senere langpermisjon anser jeg som tvilsomt. Dersom de øvrige soldater i hans tropp vil oppnå 27 virkedager som langpermisjon uten reisedager, kan jeg nok synes det er rimelig at vedkommende gis reisedager i tillegg.

Sykdom under langpermisjon.

Det vises til permisjonsdirektivet, vedl 8, pkt 9, der det heter:

«Inntre sykdom under langpermisjon eller opparbeidet permisjon, utsettes/forlenges permisjonen det antall dager vedkommende har vært syk.»

Denne bestemmelse må etter min oppfatning forstås slik at antall sykedager skal komme i tillegg til den permisjon som på forhånd er innvilget selv om den innvilgede permisjon overstiger det antall virkedager som permisjonsdirektivet har fastsatt for langpermisjoner.

Permisjon for soldater som er ankommet til tjenestestedet en dag tidligere enn de øvrige i troppen.

Såfremt de tidligere ankomne soldater vil få det antall virkedager — 24 — som i permisjonsdirektivet er fastsatt for langpermisjoner, må antas at dette personell ikke vil ha noe krav på langpermisjon ut over dette selv om den tidligere ankomst medfører at de får en dag kortere permisjon enn de øvrige som jeg forstår vil oppnå 27 dager.»»

En vernepliktig som var aktiv idrettsmann, styrkeløfter, hadde søkt om idrettspermisjon for å delta i et kretsmesterskap som også gjaldt kvalifisering til høyere mesterskap. Denne søknaden var avslått med den begrunnelse at bestemmelsene om idrettspermisjon ikke hjemlet adgang til permisjon for deltakelse i kretsmesterskap. Permisjon på dette plan kunne bare gis til skyttersamlagsmesterskap.

Ombudsmannen fikk denne redegjørelse fra avdelingen:

«Tjenestereglementet for Forsvaret 526 A er regelverket som nyttes til alle permisjonsarter for menige mannskaper og delvis for befal.

Fotostatkopi av dette reglement vedlegg 5 — IDRETTSPERMISJONER — følger vedlagt.

Fls X søkte idrettspermisjon med hjemmel i vedlegg 5 for deltakelse i kretsmesterskap i styrkeløft. Søknaden ble behandlet på vanlig måte og avslått, da denne type permisjon ikke dekkes av nevnte reglement.

Flysoldaten ble gitt prioritet ved eventuell søknad om langpermisjon for å kunne delta i nevnte kretsmesterskap. Langpermisjon ble innvilget av flysoldatens skiftsjef.

I forbindelse med idrettspermisjon for menige mannskaper er det en del faktiske forhold nevnt i reglementet som jeg vil nevne:

- a. Idrettspermisjon er noe som kan gis, ikke nødvendigvis skal gis.
- b. Idrettspermisjon kan innvilges bare til ledere og aktive deltakere enten som valgt re-

presentant innen den høyere sivile idrettsadministrasjon eller uttatt som leder eller aktiv deltaker iht reglementets vedlegg 5 pkt 2 b og c.

- c. Aktive idrettsutøvere skal imidlertid utarbeide en plan over de viktigste konkurranser, og mest mulig søke å innpasse denne plan i sine ordinære permisjoner.

Når det gjelder kretsmesterskap nevnes det i dette direktiv deltakelse i skyttersamlagsmesterskap innen Det Frivillige Skyttervesen som har sine kretser inndelt i skyttersamlag. Dersom idrettspermisjoner skulle gis til kretsmesterskap innen Norges Idrettsforbund, ville det kunne få uanede konsekvenser for tjenesten og den militære utdanning. Det er vel heller ikke riktig at en blir uttatt til et kretsmesterskap, men deltar på personlig påmelding via egen klubb. Jeg har således ikke forsøkt å tolke reglementet, men handlet i henhold til det.

Menige mannskaper har i den tiden de tjenestegjør (for Luftforsvaret 15 mnd) krav på 2 permisjonsdager pr tjenestegjørende mnd — dvs 30 dager i løpet av tjenestetiden. I tillegg kommer eventuelle tillegg for reisetid som varer over 18 timer.

Når disse permisjonene skal tas, blir vanligvis bestemt av avdelingen. For flysoldat Xs vedkommende ble han gitt prioritet foran andre søkende. Dette er ikke alltid en behagelig avgjørelse å ta, da det er flere forhold som bestemmer prioriteringen av permisjoner.

På bakgrunn av dette mener jeg flysoldat X er ydet full rettferdighet i denne saken.»

Ombudsmannen gjorde det klart for avdelingen at fortolkningen av bestemmelsene om permisjon for deltakelse i kretsmesterskap var gal. Det var helt på det rene at bestemmelsene gjaldt ordinære kretsmesterskap innenfor alle særforbund tilknyttet Norges Idrettsforbund. Når skyttersamlagsmesterskap var nevnt i en parentes hang det sammen med at skytterne hadde et annet organisatorisk mønster enn idretten forøvrig. Når det gjaldt avdelingens påstand om at det ville få uanede konsekvenser om permisjon skulle gis til alle slags kretsmesterskap, gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at manskapene ikke hadde krav på permisjon idet det i bestemmelsene heter «permisjon kan gis».

Klageren fikk sin permisjon innvilget.

En vernepliktig hadde søkt om velferdspermisjon (jordbrukspermisjon) for å delta i skogplanting, rydding og ungsogpleie i tiden 13—19 mai. Han skulle ha langpermisjon i tiden 19—25 mai, men ville ikke rekke å utføre alt nødvendig arbeid under langpermisjonen. Søknaden var avslått.

Ombudsmannen gjorde klageren oppmerksom på at velferdspermisjon til jordbruksformål bare gis når det foreligger en kritisk situasjon på egen eller foreldres gård. Avslaget syntes saklig begrunnet og Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen.

Et aktuelt problem i dagens situasjon på arbeidsmarkedet er muligheten for å få permisjon for konferanse med en eventuell arbeidsgiver. Hovedtillitsmannen ved en avdeling tok dette opp med Ombudsmannen slik:

«Ved X avd er det ca 40 vernepliktige sivilingeniører og cand.real'er. På vegne av disse ønsker vi Ombudsmannens vurdering av hvordan Permisjonsdirektivet bør tolkes på det punkt som omhandler permisjoner til konferanse med arbeidsgiver. (Vedlegg 4, pkt 7b.)

På bakgrunn av et rundskriv fra Forsvarssjefen hvor de enkelte sjefer blir bedt om å innskjerpe håndhevelsen av hele permisjonsdirektivet har vår sjef funnet å ville tolke dette punktet dithen at det generelt ikke gis permisjoner til ovennevnte formål. Vi har fått beskjed om at vi må bruke oppstarte fridager til slike konferanser.

Vi mener at dette er en klart urimelig måte å tolke direktivet på, av flere grunner:

- vi mener at ordlyden i direktivet på dette punkt er slik at en sjef har myndighet til å innvilge permisjon til jobbintervju dersom han finner det tjenstemessig forsvarlig. Direktivet gir derfor ikke grunnlag for kategorisk avvisning av enhver søknad av denne art. Vår sjef har riktig nok sagt at han vil vurdere å innvilge søknader i helt spesielle tilfeller, men da under betingelser som i praksis aldri vil være oppfylt for oss.
- grunnet vår spesielle utdannelse er det av avgjørende betydning å kunne møte til personlig intervju med en potensiell arbeidsgiver (se vedlegg) for å komme i betraktning for en jobb. Det er videre slik at jobber som er aktuelle for oss gjerne utlyses lang tid i forveien — det er således ingenting i veien for å møte til intervju i februar og til tre jobben ved dimisjon i oktober. For de fleste av oss begynner det dessuten å bli lenge mellom hver gang gode jobbtillbud dukker opp (se neste avsnitt).
- arbeidssituasjonen for vernepliktige (se vedlegg). Vi synes det er skremmende når det nå ser ut til at $\frac{1}{3}$ av de vernepliktige skal være arbeidsledige ved dimisjon. Det ville være rimelig å anta at Forsvaret skulle ta konsekvensen av dette og legge forholdene bedre til rette slik at det kunne bli lettere å skaffe seg arbeid mens en avtjener verneplikten. Hos oss har altså det motsatte skjedd. Mens akademikere tradisjonelt ikke har hatt særlige vanskeligheter med å skaffe seg arbeid, merker også vi tilstramningen på arbeidsmarkedet. Bortsett fra spesielle grupper (elektro, data) begynner det nå å bli svært vanskelig å få jobb. Av de soldatene som dimitterte ved årsskiftet herfra, var ca 40 % uten arbeid.

Som en konsekvens av dette synes vi at vår sjefs tolkning av direktivet er unødvendig streng, og vi ber derfor om Ombudsmannens vurdering av dette.»

Ombudsmannen fant grunn til å ta dette spørsmål opp med Forsvarets overkommando. FO ga denne orientering:

«Forsvarets overkommando viser til brev fra Ombudsmannen for Forsvaret datert 15

april 83 vedlagt kopi av brev fra HTM ved X avd.

I henhold til direktiv om permisjon for militært personell, vedlegg 4, kan velferdspermisjon klasse B tilstås, når den aktuelle sjef finner at tjenestlige hensyn må vike overfor tvingende velferdsgrunner som ikke direkte er av akutt karakter.

Som tvingende velferdsgrunner kan bl a regnes:

«Tvingende ivaretagelse av levevei, f eks konferanse med arbeidsgiver i helt spesielle tilfelle, arbeide på egen eller foreldres gård i en kritisk situasjon etc.»

Når det gjelder konferanse med arbeidsgiver fastsetter bestemmelsene at den bør planlegges gjennomført i den siste langpermisjonsperioden 11—7 uker før dimisjon. Det vises i denne sammenheng til direktivets vedlegg 2, pkt 14.

I spesielle tilfelle kan det dog gis velferdspermisjon klasse B etter denne permisjonsperiode når det gjelder første gangs konferanse med ny arbeidsgiver.

Intensjonene i bestemmelsene er således at konferanse med arbeidsgiver normalt bør gjennomføres og dekkes av mannskapenes ordinære permisjonsdager.

I de tilfelle hvor mannskapene har avvirket sine ordinære permisjonsdager kan det gis velferdspermisjon klasse b, når det gjelder første gangs konferanse med ny arbeidsgiver.

En stor del av de vernepliktige som er inne til førstegangstjeneste vil være arbeidssøkende med behov for konferanse med en eventuell arbeidsgiver. Det er derfor nødvendig å føre en forholdsvis restriktiv linje ved praktisering av bestemmelsene på dette område. Det vises forøvrig til brev fra X, ref b, som vedlegges.»

Ombudsmannen svarte tillitsmannen slik:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Ombudsmannen har mottatt svar på sin henvendelse til Forsvarets overkommando som har gitt slik uttalelse som vedlagte kopi av brev av 9 ds viser.

Myndighetenes tolkning av angjeldende bestemmelser i permisjonsdirektivet kan det etter min mening ikke være noe å innvende mot. Jeg kan også være enig i at bestemmelsene synes å forutsette at konferanse med arbeidsgiver normalt bør dekkes av mannskapenes ordinære permisjonsdager. X har da også i sin uttalelse gitt tilkjenne at en soldat som har forbrukt sine permisjonsdager, vil få innvilget velferdspermisjon i forbindelse med innkalling til konferanse med arbeidsgiver. Jeg har forståelse for at det synes nødvendig å føre en forholdsvis restriktiv linje ved praktiseringen av bestemmelsene på dette område. På den annen side vil jeg gjerne få gitt uttrykk for at det på bakgrunn av situasjonen på arbeidsmarkedet, såvidt mulig, bør vises smidighet ved praktiseringen av bestemmelsene.»

Disiplinørsaker.

Det er behandlet 17 saker i denne gruppe samt 1 sak fra tidligere år.

En HV-soldat som var ilagt en bot på kr. 100,— for å ha unnlatt å utføre en pålagt ordre skrev slik til Ombudsmannen:

«Jeg anmoder herved om at Ombudsmannen for forsvaret ser nærmere på saken som førte til vedlagte refselsesordre av 6. januar 1983, idet jeg mener X HV-distrikt klart har oversett enhver norsk borgers allmennekelige rettigheter ved utferdigelsen av ordren. Dette har jeg tidligere også anført i min anke av saken, sist i brev til Generalinspektøren for Hæren av 11.3.-1983, men uten å bli verdiget annet svar enn at straffen — bot på kr. 100.—, subsidiært 9 dagers vaktarrest for å ha unnlat «å utføre pålagt ordre om våpenpuss» — er opprettholdt som «fortjent og passende».

Når det gjelder sakens detaljer vil jeg her bare få vise til tidligere redegjørelse av 31.5.-1982, anke av 12.1.-1983 — dokumenter X bør ha — men her få tillegge at jeg finner det betenkelig og lite flatterende at forsvaret i det hele tatt bruker tid på en sak av denne art. Det burde jo nemlig finnes meningsfylte oppgaver nok.

Skulle jeg derfor bli nødt til å rette offentlighetens søkelys mot denne bagatellen av en sak — noe jeg av prinsipielle grunner avgjort må vurdere etter hårreisende behandling og saks-gang — kan det umulig skade andre enn forsvaret. Jeg tror nemlig ikke at det vil finnes så mye forståelse for at militære myndigheter illegger botter stikk i strid med medisinsk attestasjon, at den saken gjelder ikke får et minimum av informasjon om sine rettigheter ved en slik anledning, at et hardt arbeidende politi belastet med denne typen sak, og endelig at man på toppen av det hele fortrolighetsgrader sakens papirer i et forsøk på å unngå enhver videre diskusjon.

Og noen videre diskusjon er denne saken ikke verdt, så jeg ber om at den nå en gang for alle bringes ut av verden ved at refselsesordren trekkes tilbake.»

Etter å ha undersøkt saken nærmere ga Ombudsmannen klageren dette svaret:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Dokumentene i refselsessaken, som er sendt meg til utlån ved HV-Xs ekspedisjon av 5 ds, har jeg nå fått anledning til å gjennomgå.

Når det gjelder saksforholdet legger jeg til grunn at det etter øvelsen ble gitt ordre om våpenpuss som HV-området hadde gjort klar for, og at denne ordre ble gitt til alle de mannskaper som deltok i øvelsen. Det sentrale spørsmål i saken er imidlertid om hvorvidt denne ordre kan anses som rettmessig i forhold til Dem da De etter det opplyste gjorde befalet oppmerksom på at De var indisponert på grunn av hodepine og at puss av våpnet bedre eller mere hensiktsmessig kunne skje når De kom hjem. Dette punkt i saken ses inngående behandlet av Krigsadvokaten for Østlandet og av Generaladvokaten i forbindelse med anken over refselsesvedtaket. Generaladvokaten uttaler bl a at såfremt en befaling skulle gå på mannskapenes helse løs, må en anta at en slik befaling ikke kan betraktes som rettmessig. Det kan imidlertid ifølge Generaladvokaten ikke ses at omstendighetene i den foreliggende sak var av en slik karakter at det kan settes spørsmålsteget ved befallingens rettmessighet. Jeg kan på dette punkt slutte meg til denne vurdering, idet jeg da også legger vekt på at De ble tilbudt hjelp fra troppssjefen med våpenpussen og at det følgelig ikke kunne være hodepinen alene som var årsak til at De vegret Dem for å etterkomme ordren. Det må etter

dette antas å foreligge en overtredelse av bestemmelsene i mil strl § 39 om unnlatelse av å etterkomme rettmessig ordre. Hva reaksjonsmåten angår, ser jeg av Krigsadvokaten for Østlandets uttalelse at han har vært noe i tvil siden nevnte straffebed kun har arrest som straffealternativ, dog slik at bot vil kunne nyttes som disiplinærreaksjon. Selv om allmene hensyn tilsier streng reaksjon overfor militære forseelser av den type det her gjelder, er disiplinærmyndigheten i samsvar med Krigsadvokatens tilråding blitt stående ved å avgjøre saken disiplinært med en bot på kr. 100.— subs 9 dgrs vaktarrest. Det er da tatt hensyn til de formildende omstendigheter i saken. Det siktes til at De ved anledningen anså Dem indisponert pga hodepine, noe som forøvrig ikke er blitt bestridt, samt Deres tidligere gode tjenesteforhold.

Etter min oppfatning er avgjørelsen i saken truffet etter en grundig vurdering av alle fakta i saken. Ved utmålingen av refselse er det også, slik jeg ser det, tatt rimelig hensyn til de formildende omstendigheter som utvilsomt foreligger. Jeg finner etter dette ikke grunnlag for å karakterisere avgjørelsen som åpenbart urimelig.

Når det gjelder saksbehandlingen, er det ikke korrekt å anføre i refselsesordren at boten er ilagt etter anmodning fra Krigsadvokaten for Østlandet. Det korrekte forhold er at saken er forelagt Krigsadvokaten og at avgjørelsen er tatt i samsvar med Krigsadvokatens tilråding. Nevnte anførsel i refselsesordren har imidlertid ingen betydning for realiteten i saken. Forøvrig kan det vel med noen grunn kritiseres at det har tatt lang tid før det ble truffet avgjørelse i saken. For en del skyldes dette forsinkelse hos påtalemyndigheten i forbindelse med militær myndighets anmodning om opptak av utenrettslig forklaring av Dem. Utover dette kan jeg ikke se det er grunn til å rette kritikk mot saksbehandlingen.

Da den administrative klageadgang i refselsessaker er uttømt, kan jeg ikke se det er mulig å få saken nærmere belyst uten gjennom en rettslig prøvelse, om De måtte finne grunn til det. Jeg antar således at det vil være adgang til å bringe saken inn for domstolene etter tvisstemålslovens regler til prøvelse av lovmessigheten av avgjørelsen, jfr tvisstemålslovens § 437.

Når det gjelder Deres anmodning om å få utlånt dokumentene i refselsessaken, viser jeg til det som herom er anført av Generalinspektøren for Hæren og som er gjengitt i HV-Xs brev til Dem av 23 f m. Jeg har ingen merknader til det som her anføres.»

To vernepliktige ved en stående avdeling var refset for veteranvirksomhet. Den ene fikk en bot på kr. 90.—, mens den andre som var refset tidligere, fikk en bot på kr. 100.—. Det refsbare forhold besto i at den ene hadde dusjet fullt påkledd, mens den andre hadde stått utenfor dusjen og ropt dimme. Begge mente at dette ikke kunne være refsbare forhold og anket og anmodet samtidig Ombudsmannen om å vurdere saken. Refselsene ble opphevet etter anmodning fra Krigsadvokaten.

Avdelingen tok senere saken opp med Krigsadvokaten for å få hans vurdering av når disi-

plinære forføyninger kunne iverksettes mot veteranvirksomhet. Avdelingen skrev slik til Krigsadvokaten med gjenpart til Ombudsmannen:

«Avd X viser til sakens dokumenter.

Soldatene ble refsset for å ha deltatt i veteranvirksomhet ved at den ene har dusjet med fulle klær mens den andre har stått i garderoben og ropt «dimme». Dette ble ropt så høyt at inspirerende befal som befant seg i andre etasje av kasernen hørte bråket, og klarte å lokalisere 2 mann som var svært aktive i bråket.

Avd-ledelsen har presisert overfor avdelingssjefer og tillitsmenn at veteranvirksomhet ikke vil bli akseptert, og at det vil bli disiplinære forføyninger for de som deltar i slik virksomhet. Tillitsmennene har også i fellesutvalgsmøter drøftet hvordan man kan få stoppet veteranene. I den forbindelse har fellesutvalget gått inn for at tillitsmennene tar saken opp med soldatene og prøver å bekjempe problemet ved hjelp av egne krefter. Denne fremgangsmåten har vist seg å gi positive resultater, og avd har således greid å holde veteranvirksomheten på et minimumsnivå.

I denne konkrete saken mener Krigsadvokaten at soldatens opptreden bare har vært underholdning for medsoldatene. Det bemerkes også av Krigsadvokaten at dusjingen var frivillig og at det ikke ble begått legemsfornærmelse mot noen.

På det tidspunkt hendelsen skjedde besto Stabskompaniets hovedstyrke av soldater som hadde møtt ved avd en uke tidligere. Avd betviler sterkt at de nye soldatene fant denne form for underholdning særlig interessant. Det er vel heller sannsynlig at de oppfattet hendelsen som en form for psykisk mobbing.

De refsede soldatene påpeker i sine forklaringer og anker at det hele var frivillig, og ser på det hele som et harmløst foretak.

Sett i relasjon til liknende saker som har vært fremmet tidligere, viser det seg at denne form for «frivillig» dusjing ikke alltid er så frivillig. Det oppstår et gruppepress som tvinger soldatene til å si seg enig i dusjing. Resultatet er at soldater kommer til sine kompanisjefer og ber om hjelp til å unngå og dusje. Det skulle derfor være klart at dette kan medføre psykiske problemer for enkelte soldater. Selv om det ikke er begått fysisk overgrep i denne saken, er ikke avd i tvil om at de nye soldatene på kasernen har følt at de har vært under psykisk press. Dette presset har muligens vært til stede hos de som deltok i seansen.

Sjef for Stabskompaniet har presisert overfor kompaniets såkalte «veteraner» at det vil bli slått hardt ned på dusjing eller annen form for veteranvirksomhet. Det synes derfor helt klart at soldatene har neglisert de ordrer som kompanisjefen har gitt. Avd mener at soldatens oppførsel medfører et klart refsbart forhold.

Krigsadvokaten mener at det må foreligge legemsfornærmelser før eventuelle disiplinære forføyninger kan komme til anvendelse. Avd er ikke enig med Krigsadvokaten i denne fremstilling av saken. Det må være mulig å refse en soldat for psykisk mobbing. Dette vil føre til at veteranvirksomheten blir effektivt stoppet før den utvikler seg så langt at legemsfornærmelser blir resultatet.

Avd oversender saken til Krigsadvokaten

som bes vurdere når det kan iverksettes disiplinære forføyninger mot veteranvirksomhet.»

Krigsadvokaten ga dette svaret:

«Jeg viser til saksdokumentene med påtegning av 25. f.m. fra avd jfr. skriv av 20 s.m. fra stabskp.

Når det gjelder vurderingen av de ilagte refselsaker og min tilråding av 25. mars d.å. i begge saker, står jeg fast ved at refselsene burde oppheves. Dette har da også skjedd. Ut fra de foreliggende opplysninger, som omfatter forklaring av mistenkte og anke fra de refsede, mener jeg at refselsesgrunnlaget svikter. I påtegningen av 25. f.m. er der anførsler som kunne tilsa en annen vurdering av de ilagte refselsaker, men uten at dette er godtgjort i form av vitneforklaringer. Veteranvirksomhet som har gitt seg utslag i legemsfornærmelser, vil føre til disiplinære forføyninger eventuelt straffeanmeldelse. Brudd på forbud mot såkalt veteranvirksomhet kan også føre til disiplinære forføyninger. Men der vil jo være grensetilfeller.

Som regel vil det være spørsmål om å anvende disiplinær forføyning overfor den som utfører en handling rettet mot andre. Men det var ikke tilfelle i de to refselsaker som her er omhandlet. Jeg kan ikke si at der var bevis for at de følte seg presset til å gå inn under dusjen. Det var heller ikke i militært antrekk. Dersom det ved etterforskning hadde fremkommet opplysninger som viste at der var øvet press mot soldater som gikk under dusjen, så ville det ha vært grunnlag for disiplinær forføyning overfor den som hadde presset dem til å gjøre det. Men det er og vil være et bevissspørsmål.

Jeg er fortsatt enig med både stabskompaniet og avd i at veteranvirksomhet bør motarbeides, og det kan gjøres oppmerksom på at brudd mot veteranvirksomhet kan refses.»

Syv vernepliktige ved at og samme kompani ved en stående avdeling var refsset for veteranvirksomhet ved at de den siste dagen i tjeneste sammen med ca 100 andre soldater hadde deltatt i et såkalt «dimmetog». Samtlige var ilagt bøter. Fire mann hadde vedtatt og betalt boten, mens tre mann hadde anket. Hovedtillitsmannen ønsket å få Ombudsmannens syn på saken fordi ingen av de andre deltakerne fra andre kompanier ved samme avdeling var refsset. Det var tillitsmannens oppfatning at dette var en gemyttlig måte å feire avslutningen av militærtjenesten på.

Ombudsmannen tok saken opp både med avdelingen og høyere myndighet og pekte på at det ut fra det kjennskap til det faktiske forhold Ombudsmannen hadde, syntes å foreligge en urimelig forskjellsbehandling. Det ble senere meddelt at refselsene ble opprettholdt. Etter en fornyet samtale med høyere myndighet skrev Ombudsmannen slik til hovedtillitsmannen:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Jeg har i dag drøftet saken igjen med stabsjefen etterat det ble meddelt meg at refselsene ble opprettholdt.

Grunnen til at refselsene ble opprettholdt var at det i X-kompaniet var gitt en spesiell ordre som forbød slik deltakelse. X-kompaniets mannskaper var derfor refset for å ha satt seg ut over gitte ordre. Dette gjelder ikke de andre kompaniene hvor tilsvarende ordre ikke var gitt. Det kan vel etter dette vanskelig tales om forskjellsbehandling.

På min uttalelse om at denne spesielle situasjon ikke fremgikk av refselsesordren slik gjerningsinnholdet der er beskrevet, ble det opplyst at refselsesordren vil bli endret.

De refsede skal i sine forklaringer ha innrømmet at de hadde fått ordre om ikke å delta.»

En vernepliktig var refset med en bot på kr. 300,— for å ha møtt beruset på morgenoppstilling. Han hadde anket, men ba samtidig om at Ombudsmannen måtte se på saken. Sersjanten som hadde anmeldt ham hadde skrevet i anmeldelsen at anmeldte «hadde ustødig gange, luktet alkohol og hadde røde øyne». Dette hevdet klageren var sprøyt og oppdikning, men innrømmet at han angjeldende dag hadde vært i «godt humør».

Etter at ankebehandlingen var ferdig og refselsen opprettholdt, fikk Ombudsmannen utlånt refselsessakens dokumenter. Etter å ha gjennomgått dokumentene skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Fra avd X har jeg fått oversendt dokumentene i refselsessaken som jeg nå har gjennomgått. Av dokumentene fremgår det at Generalinspektøren for Hæren i samsvar med Generaladvokatens tilråding har opprettholdt refselsen, jfr avds brev til Dem av 20 f m.

Etter de opplysninger som er fremkommet i saken må det etter min oppfatning anses som tilstrekkelig godt gjort at De var beruset ved angjeldende morgenoppstilling. Foruten vedkommende sersjant som anmeldte forholdet, foreligger det også utenrettslige forklaringer av 2 mannskaper som gir uttrykk for at De ved denne anledning var beruset. Jeg må etter dette legge til grunn at De har gjort Dem skyldig i et refsbart forhold. Når det gjelder utmålingen av refselsen, bot kr. 300,—, subs 10 dagers vaktarrest, finner jeg ikke refselsen å være urimelig streng. Dette på bakgrunn av at De tidligere er refset for ulovlig nytelse av alkohol som er kommet inn som et skjerpene moment ved utmålingen av refselsen.

Jeg beklager å måtte meddele at jeg ikke finner grunn til å foreta mere med saken.»

En vernepliktig var refset med 18 dagers vaktarrest for et ulovlig fravær på 5 dager og 18½ timer. Han mente at refselsen var altfor streng hensett til grunnen til fraværet og ville anke. Han fikk da av sin foresatte, i en annen befalingsmanns nærvær, beskjed om at en lovet permisjon ville bli utsatt i 3 mndr. Det gjaldt en permisjon til brorens konfirmasjon. Da han gjerne ville delta i brorens konfirmasjon følte han seg presset til å vedta refselsen. Han anmodet Ombudsmannens bistand til å få fremmet en anke.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og ba om dokumentene i saken ble utlånt og at det ble innhentet forklaringer fra de impliserte. Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som forela saken for Generaladvokaten. Generaladvokaten ga denne uttalelse:

«Når det gjelder den konkrete refselsesutmåling, har jeg lite å bemerke til denne. Refsede har gjort seg skyldig i et ulovlig fravær på nærmere 6 dager, slik at utmålingen er i samsvar med vanlig praksis.

Jeg forstår det videre slik at refselsen nå er sonet, slik at det i tilfelle en nedsettelse av refselsen, bare vil være rullebladet som blir endret. Når det gjelder forholdet til opptjening av forsømt tjeneste, antar jeg nemlig at det ulovlige fravær må beregnes slik som angitt i refselsesordren.

Jeg forstår refsede derhen at hans besværing til Ombudsmannen for Forsvaret gjelder at man ikke tok hensyn til hva han mener var formildende omstendighet. Disse er noe uklare, men jeg oppfatter det slik at refsede, da han skulle ta sivil fly etter endt permisjon, oppdaget at han hadde mistet sin vernepliktsbok. Jeg legger til grunn at dette hadde betydning for rabatter, siden han angir å ha gått over til den militære flyterminal for å få militærfly nordover.

Han angir videre å ha oppsøkt Akershus festning mandag 25. april for å få bekreftelse på at han var vernepliktig. Som følge av at han ikke hadde tilstrekkelig med penger, måtte han reise med tog nordover. Han avreiste Oslo tirsdag 26. april kl 2230. Det er ikke opplyst noe om hvorvidt refsede underrettet sin militære avdeling om at han var «akterutseilt» i Oslo. Det foreligger heller ingen forklaring på hvorfor mistenkte først avreiste Oslo tirsdag aften.

Formelt sett foreligger et ulovlig fravær av den angitte lengde i refselsesordren. Videre kan jeg ikke se at refsede har fremkommet med slike unnskyldende momenter, at dette må virke inn på utmålingen. Han er den nærmeste selv til å bære risikoen for de følger som måtte oppstå under de foreliggende omstendigheter. Særlig den manglende dokumentasjon omkring hans oppreden fra fredag morgen til tirsdag aften, taler mot ham.

Jeg har imidlertid reagert på de opplysninger som gis av kapteinløytnanten i hans brev av 2. juni 1983, jfr. også MP-lederens opplysninger i brev av 31. mai 1983 (dok 6).

Etter mitt skjønn har kapteinløytnanten opptrådt utilbørlig ved å knytte refsedes ønske om anke til spørsmålet om innvilgelse av permisjon.

Etter det som foreligger mener jeg at refsede har vært utsatt for et rettsstridig press med hensyn til ankespørsmålet. Jeg må derfor tilråde at refsede gis oppreisning for overskridelse av ankefristen i dette tilfelle, slik at han kan bringe saken inn for nærmeste høyere disiplinærmyndighet til refsende sjef. Refsede bør i tilfelle dokumentere nærmere og også begrunne de begivenheter som førte til at han først reiste fra Oslo tirsdag aften, mens han skulle ha meldt seg tilbake til avd foregående fredag aften. Det bør bringes på det rene hvorvidt refsede tok kontakt med sin militære avdeling for å opplyse om forsinkelsen. Slik som

jeg nemlig foreløpig oppfatter saken, kan jeg ikke se at det foreligger grunnlag for å fravike det skjønn som refsende befalingsmann har utøvet i denne sak.

Jeg ber om at kapteinløytnanten gjøres oppmerksom på mitt syn vedkommende hans adferd i tilknytning til ankespørsmålet.»

Klageren ble deretter gitt anledning til å bringe refselsessaken inn for nærmeste høyere myndighet og ble anmodet om å dokumentere og begrunne de forhold som førte til det ulovlige fraværet.

Forholdet mellom befal og menige.

Det er ikke tatt opp noen saker hvor mannskapene direkte har klaget over befalets opptreden overfor mannskapene. I enkelte saker innenfor de øvrige saksområder er det imidlertid under saksfremstillingen gitt uttrykk for misnøye med befalets opptreden.

Tillitsmannsordningen.

Det er behandlet tre saker i denne gruppe. I tillegg kommer endel henvendelser til tillitsmannsutvalg for å få klarlagt uttalelser i referater fra tillitsmannsmøter.

En tillitsmann på et av Sjøforsvarets fartøyer var innkalt til kontaktutvalgsmøte, men var av skipssjefen nektet å reise. En rekke telefoniske henvendelser resulterte i at tillatelse til å møte ble gitt. Nektelsen i første omgang syntes å bero på manglende informasjon om tillitsmannsordningen og underretning om kontaktutvalgsmøtet. De sentrale tillitsmannsorganer ble orientert om saken.

En troppstillitsmann var av sitt fellesutvalg uttatt til å representere avdelingen på et kontaktutvalgsmøte. Hans kompani skulle i samme tidsrom delta i en øvelse slik at det ville bli visse problemer med å få tillitsmannen transportert til møtestedet. Tillitsmannen tok saken opp med sin kompanisjef som mente at varamannen som ikke skulle være med på øvelsen burde møte istedet. Til slutt ble man imidlertid enige om at kompaniet skulle transportere tillitsmannen ned fra øvelsesområdet slik at han kunne nå rutegående transportmiddel. Den dagen transporten skulle finne sted, skjedde det imidlertid intet, og ved henvendelse til kompanisjefen fikk tillitsmannen beskjed om at varamannen var pålagt å møte.

Ombudsmannen tok saken opp med kompanisjefen som ga denne redegjørelse:

«Kp A viser til skriv fra Ombudsmannen av 25/2-83 samt klageskriv fra menig X.

Som kompanisjef bekrefter jeg de opplysninger som står anført i klageskrivet fra tillitsmannen i hovedtrekk. Kompaniet sa seg villig

til å la soldaten møte til KU-møtet til tross for at varamann til møtet var i leiren og at kompaniet deltok i Ys vinterøvelse i området Harstad i tidsrommet møtet pågikk.

Den dagen soldaten skulle kjøres ned fra fjellet, var det stiv kuling og snøvær samt at kompaniet var langt fra nærmeste vei. Planen var å kjøre ham med BV-202 til vei for derfra å kjøre ham videre med hjulkjøretøy til bussen som gikk fra Harstad kl 1615.

Den vognen som skulle hente ham ødela beltet. De to andre som vi hadde i kompaniet måtte jeg beholde i kompaniet av sikkerhetsmessige årsaker pga de rådende værforhold. På daværende tidspunkt hadde vi en lettere forfrysning i en av troppene. Skulle jeg sende ham avgjærde ned fra fjellet måtte jeg sende fra meg begge vognene, da BV 202 alltid skal kjøre to i følge hvis et eller annet skulle skje.

Som kp sjef bestemte jeg at varamannen måtte møte i KU-møtet. Hovedtillitsmannen i kompaniet forsto problemet og ringte derfor og varslet varamannen som møtte istedenfor X.

Kompaniet beklager at avdelingen ikke var i stand til å sende den valgte representant til KU-møtet. Tillitsmennene i kompaniet skjønnte problemet og det ble godkjent av hovedtillitsmann å sende varamannen til møtet.»

Denne redegjørelse ble forelagt hovedtillitsmannen for kompaniet som ikke hadde noe å bemerke. Ombudsmannen svarte deretter klageren slik:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Kompanisjefen, maj A, har i brev av 2 mar d å, hvorav en kopi følger vedlagt, besvart min henvendelse. Jeg har videre bedt hovedtillitsmannen kommentere kp-sjefens redegjørelse. Svar fra HTM har jeg først mottatt den 28 d m. En kopi av svarbrevet av 26 d m følger vedlagt.

Etter det opplyste har kp-sjefen ikke motsatt seg at De som valgt representant for kompaniet, møtte til angjeldende KU-møte. Han har anført at det av sikkerhetsmessige grunner ikke var forsvarlig å gjennomføre transport ned fra fjellet der vinterøvelsen pågikk. Jeg har ikke noe grunnlag for å kritisere kp-sjefens vurdering av situasjonen eller hans handlemåte i det foreliggende tilfelle. Kp-sjefens uttalelse om at tillitsmennene i kp et skjønnte problemet og at HTM godkjente å sende varamann til møtet, kan jeg heller ikke se er imøtegått eller bestridt av HTM i hans kommentarer.

Når det gjelder det spørsmål De har stillet av mere prinsipiell karakter om tillitsmanns rettigheter, må jeg vise til det som er anført i TMO-reglementet om tillitsmanns arbeidsforhold, jfr spesielt pkt 60. Jeg kjenner ikke til at det som her foreskrives er nærmere utdypet eller presisert.»

Av et møtoreferat fra et fellesutvalgsmøte fremgikk det at man hadde drøftet spørsmålet om utstedelse av legeattester i forbindelse med kurs under voksenopplæringen. Da dette spørsmål var avklart i en tidligere sak Ombudsmannen hadde hatt til behandling, ble utvalget orientert om hvordan sentrale myndigheter hadde løst dette spørsmål.

Av et referat fra et tillitsmannsutvalgsmøte fremgikk det at man hadde drøftet stemmeretten innenfor tillitsmannsapparatet. Ombudsmannen fant grunn til å skrive slik til utvalget:

«I referatet fra ovennevnte møte har jeg merket meg at det under avsnittet «Stemmerett» er anført som følger:

«Sjefen har vetorett».

Etter min oppfatning vil denne anførsel kunne bidra til å gi et feilaktig inntrykk av militær sjefs og de tillitsvalgte stilling i saker som behandles etter tillitsmannsordningen i Forsvaret. Militær sjef har et ansvar for at det bare tas opp saker som ligger innenfor tillitsmannsordningens ramme. Er dette vilkår til stede, vil imidlertid militær sjef ved sin stemmegiving ikke uten videre kunne stanse en sak hvis sjefen ikke finner å kunne imøtekomme de tillitsvalgte ønske og krav, jfr reglementets pkt 17, se også pktene 24—27.

Jeg tør be om at de tillitsvalgte på neste møte gis en orientering i samsvar hermed.»

I et tillitsmannsutvalg hadde man drøftet spørsmålet om tilståelse av reisedager i forbindelse med bruk av egen bil til stående avde-

ling. Ombudsmannen skrev slik til avdelingen:

«Av referatet fra ovennevnte sak fremgår at ved henting av privat bil til stasjonen kan ekstra reisedager gis såfremt avdelingssjefen kan unnvære personellet i de dager det er tale om. Jeg kan imidlertid ikke se at bestemmelsene på dette område, jfr BTF 0-006, pkt 8, stiller dette vilkår. Ifølge bestemmelsene kan ekstra reisedager i nevnte tilfelle — henting av bil til tjenestestedet — gis slik at gjennomsnittlig kjøredistanse pr dag ikke overstiger 50 mil. Jeg tør be om at de tillitsvalgte underrettes om mitt syn på dette spørsmål.»

Ombudsmannen har også i år mottatt møte-referater fra kontaktutvalgsmøter og landsutvalgets møter. Som tidligere år har Ombudsmannen, kontorsjefen og endel av nemndas medlemmer holdt orientering om ombudsmannsordningen på en lang rekke tillitsmannskurs ved avdelingene.

Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt referater fra sine møter. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i fellesutvalgene.

Hæren	28 (31) utvalg med 189 møter (206)
Sjøforsvarets landstasjoner	21 (21) utvalg med 109 møter (127)
Fartøyer	3 (7) utvalg med 10 møter (27)
Luftforsvaret	23 (24) utvalg med 137 møter (144)
	75 (83) utvalg med 445 møter (504)

Tallene for 1982 i parentes.

Utvalgene har i år behandlet 3054 saker (3448) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 355	(1 507)
Sjøforsvarets landsstasjoner ...	708	(816)
Fartøyer	53	(161)
Luftforsvaret	938	(964)

Fordeling på de enkelte saksområder er følgende:

1. Beordring, overføring m v, dimittering	38	(28)
2. Kommandert tjeneste	305	(368)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	25	(35)
4. Uniformer m v	103	(117)
5. Underbringelse m v	576	(540)
6. Forpleining og hygiene	190	(220)
7. Permisjoner	118	(135)
8. Kantiner	14	(23)
9. Velferd	751	(826)
10. Idrett	73	(104)
11. Kommunikasjoner	84	(115)
12. Økonomiske forhold	14	(27)
13. Sosial- og sykesaker	24	(27)

14. Forsvarets skolevirksomhet ...	17	(14)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	101	(72)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	428	(526)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjef	293	(323)

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn referater fra 5 utvalg som har holdt 9 møter. Det er behandlet 98 saker som fordeler seg slik:

Beordring m v	2
Kommandert tjeneste	22
Disiplinærsaker	0
Uniformer m v	12
Underbringelse m v	19
Forpleining	14
Permisjon	2
Kantiner	2
Velferd	6
Kommunikasjoner	5
Økonomiske forhold	0
Sosial- og sykesaker	2
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen ..	7
Orienteringer gitt av sjef	5

Økonomiske forhold.

Det er i denne gruppe behandlet 4 saker samt 1 fra tidligere år. Denne gruppe må forøvrig sees i sammenheng med gruppen Sosiale saker, hvor det i det alt vesentlige også dreier seg om økonomiske spørsmål, først og fremst knyttet til boutgifter.

En vernepliktig som var flyttet fra en avdeling til en annen hadde til gode div kost- og reise godtgjørelse i forbindelse med tjeneste ved den avdeling han kom fra. Han tok dette opp ved den avdelingen han kom til, men ble henvist til den avdelingen han kom fra. Her ble han henvist til den avdeling han nå tjenestgjorde ved. Da dette hadde skjedd 3 ganger anmodet klageren om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med den avdeling klageren nå tjenestgjorde ved. Oppgjør ble foretatt.

En vernepliktig hadde vært inne til HV-tjeneste. Han hadde ikke fått utbetalt de godtgjørelser han hadde krav på og skrev dagen etter dimisjon slik til Ombudsmannen:

«Jeg var inne til repetisjonsøvelse i tiden 12—17 juni 1983. Det som jeg skriver om skjedde ca 2 timer før vi dimmet får jeg beskjed om at jeg må kjøre til et annet sted i X i et viktig oppdrag (sivilt) og jeg søker da områdesjefen om å få dimitere før tiden og det får jeg, men så kommer det. Vi er oppsatt med mobiliseringsvåpen og utstyr. Så heter det at våpenet skal pusses og settes inn med olje før vi blir dimittert og får lønning, jeg hadde pusset våpnet men ikke satt det inn med olje, fordi det ikke fantes olje i leiren akkurat da. Jeg kommer til befalet som skal kontrollere at våpnet er pusset og satt inn med olje, mitt var ikke satt inn med olje fordi det ikke fantes olje, så sier befallet at de har skaffet olje til veie, men jeg hadde allerede fått innvilget permisjon og var reiseklar, jeg prøvde å forklare befallet at jeg skulle sette våpnet inn med olje hjemme, men til ingen nytte. Så jeg fikk ingen godtgjørelse for de dagene jeg hadde vært inne til repetisjonsøvelse. Jeg har også min familie å forsørge, kone og 3 barn.

Mitt spørsmål er: Kan Forsvaret nekte å betale meg min godtgjørelse og forsørgertillegg på foran nevnte grunnlag?

Saken ble av Ombudsmannen tatt opp med vedkommende HV-område som ga denne redegjørelse:

«Jeg viser til Deres skriv dat 11.7. og 10.8.83. Først vil jeg beklage denne sene besvarelse/redegjørelse fra min side. Dette skyldes flere forhold som jeg ikke skal komme nærmere inn på her.

Praksis for avlønning.

Vårt område gjennomfører kontroll av håndvåpenet til både befal og menige etter endt øvelse hvert år. Dette både av sikkerhetsmessige og beredskapsmessige grunner.

For at kontrollen skal gå effektivt har områdesjefen sammen med tillitsmannsutvalget bestemt at dette skal skje rett før avlønningen i forbindelse med dimittering. Til grunn ligger at mannskapet skal være under militær kommando når dette skjer.

Dersom et mannskap av spesielle årsaker blir dimittert før, blir avlønning sendt pr post så snart det lar seg gjøre. Dette er det som normalt praktiseres. Unntak fra dette kan skje, men det må da ligge tungtveiende grunner til stede og områdesjefen skal ta avgjørelsen for unnvik fra rutinen. Det er meget viktig at rutinen ved dimisjon overholdes slik at det ikke skjer utglidninger under hektiske forhold.

Angående saken.

X har fått utbetalt sin lønn med div tillegg omkring 10 juli d å. Da ble samtlige lønninger som ikke var betalt ut under øvelsen sendt pr post.

Jeg vurderer saken slik at dersom det var blitt vist smidighet fra begge parter side ville situasjonen vært unngått. De faktiske forhold er antagelig slik X beskriver under hendelsesforløpet, men at han har tolket at det er nektet ham lønnsutbetaling er ikke tilfelle. Jeg er av den oppfatning at alt har skjedd som en overreaksjon fra partenes side. Det har imidlertid ikke skjedd brudd på hverken regler eller lovverk. Saken vil ikke bli videre forfulgt fra min side, men referert i første befalsmøte. Jeg betrakter saken som avsluttet. Jeg står til disposisjon dersom det er ytterligere nødvendig.»

Da de økonomiske forhold var ordnet fant ikke Ombudsmannen grunn til å foreta seg noe ytterligere.

Sykesaker.

Det er i denne gruppe behandlet 8 saker samt to fra tidligere år.

I en sak omtalt i fjorårets beretning var en soldat etter et spark i ansiktet av en annen soldat påført omfattende ansiktsskader. Det ble opplyst at det gjennom Forsvarsdepartementet var fremmet krav om billighetserstatning på kr. 10.000,—. Denne saken er av Billighetserstatningsutvalget returnert Justisdepartementet med forslag om at saken behandles etter reglene om erstatning for voldsoffer.

En vernepliktig som var plaget med dårlig hørsel hevdet at en ørespesialist hadde sagt at han måtte dimiteres fra tjenesten. Klageren hevdet å ha en funksjonskode som måtte medføre dimisjon, idet det ville være for risikabelt om han fortsatte tjenesten. Avdelingslegen ville imidlertid ikke dimitere ham.

Ombudsmannen fikk en redegjørelse fra avdelingslegen. Av denne fremgikk det at soldaten hadde nedsatt hørsel. Spesialisten som han var fremstillet for hadde ikke gitt ham så dårlig funksjonskode som han hadde opplyst for Ombudsmannen. Klageren var fritatt for skyting og annen tjeneste som medførte støy. Det

var dermed ingen risiko for ham å gjøre tjeneste.

Ombudsmannen gjorde klageren kjent med at det etter det legen hadde uttalt ikke var noe Ombudsmannen kunne foreta seg.

En vernepliktig som hadde gjort sin førstegangstjeneste i 1981, men som nå seilte i utenriksfart, hadde under førstegangstjenesten pådratt seg en kneskade som hadde ført til sykehusopphold, operasjon og et svakere kne. Han forespurte Ombudsmannen om han hadde krav på erstatning av Forsvaret.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som kunne opplyse at det etter en henvendelse fra klageren var gitt ham og hans trygdekontor en orientering om reglene for utbetaling av engangserstatning fra Forsvaret. Forsvarets sanitet måtte før det kunne tas standpunkt, bli ha en uttalelse fra behandlende lege med angivelse av varig medisinsk invaliditetsprosent. Klageren var anmodet om å skaffe en slik attest, men hadde ikke etterkommet denne anmodning. Forsvarets sanitet henvendte seg nå selv til behandlende lege som uttalte at det ikke kunne påvises forandringer hos klageren som kunne tyde på at han hadde fått noe varig mén etter sin skade under førstegangstjenesten.

En vernepliktig som hadde utført sin militærtjeneste i 1948 hadde under førstegangstjenesten fått en tannskade som nå medførte nye relativt kostbare behandlinger. Han hadde foretatt en rekke undersøkelser og henvendelser til forskjellige myndigheter for å få bekreftet sin skade fra 1948, men alle hadde gitt et negativt resultat. Saken hadde også vært forelagt Rikstrygdeverket som hadde opplyst at skaden ikke var registrert hverken i Rikstrygdeverket eller i Forsvarets sanitet. Ifølge distriktskommandolegen var det intet notert på klagerens helsekort.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet og pekte på at det forela opplysninger om at klageren hadde fått gratis behandling av en militærtannlege i Oslo i 1948.

Forsvarets sanitet kunne bekrefte at klageren i 1948 var innvilget spesialbehandling etter skade i tjenesten. Nødvendige skjemaer for å få dekket de nye utgifter til behandling ble sendt klageren.

En kvinnelig HV-ungdom hadde under opptaksprøver til en av Hærens befalsskoler fått ødelagt en akillessene. Hun kunne ikke fullføre opptaksprøvene og fikk endel utgifter til behandling. Gjennom sitt HV-distrikt hadde hun søkt om å få dekket sine utgifter av Forsvaret. Søknad om dette var avslått, idet befalsskolens lege fant at dette ikke var noen yrkesskade. Klageren var nå skoleelev uten inntekter.

Det ville derfor bety mye for henne å få dekket disse utgiftene.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet. Forsvarets sanitet tok saken opp med befalsskolens lege og ba om at legen måtte sende nødvendige opplysninger til klagerens trygdekontor. Befalsskolens lege fastholdt imidlertid at det ikke var tale om noen yrkesskade. Forsvarets sanitet tok deretter saken opp med klagerens trygdekontor og redegjorde bli a for heimevernspersonellens rettigheter etter folketrygdløven. HV-ungdom og kvinnelig personell har de samme rettigheter, slik at klageren hadde rett til å få dekket sine lege- og behandlingsutgifter.

Sosiale saker.

Det er behandlet 15 saker samt 3 saker fra tidligere år i denne gruppe. Det overveiende antall saker gjelder bostøtte/rentedekning.

En vernepliktig hadde siden august vært ansatt i et privat firma. Da han i april 1983 skulle begynne sin militærtjeneste ble han sagt opp fra sin stilling, begrunnelsen var innskrenkninger i bedriften. Fjorten dager senere ble det imidlertid ansatt en ny mann istedenfor den oppsagte. Klageren håpet på Ombudsmannens hjelp.

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Det vises til Deres brev av 28 f m med bilag.

Ved lov av 29 mars 1940 om forbud mot at arbeidere blir berøvet sin stilling på grunn av innkalling til militærtjeneste m v, er bestemt at arbeider som etter fylte 18 år har vært ansatt 3 måneder i sammenheng ved bedriften, ikke må sies opp eller på annen måte fjernes fra sin stilling på grunn av innkalling til militærtjeneste eller liknende almen vernetjeneste (§ 1). Det heter videre i lovens § 1, tredje ledd at «Når oppsigelse m v finner sted umiddelbart før eller under vernetjenesten anses den for å ha sin grunn i innkallingen dersom ikke noe annet gjøres overveiende sannsynlig». Etter lovens § 3 plikter arbeidsgiver som overtrer forbudet å betale erstatning til arbeideren for den skade som er voldt.

Etter de opplysninger De har gitt er det grunn til å anta at oppsigelsen har sammenheng med innkallingen av Dem til førstegangstjeneste og at det i Deres tilfelle da vil dreie seg om et beskyttet arbeidsforhold. Jeg antar at De i første omgang bør underrette Deres arbeidsgiver om den beskyttelse mot oppsigelse De har etter foran nevnte lov. Hvis oppsigelsen fastholdes bør De trolig få forholdet vurdert av advokat som også i tilfelle vil vurdere mulighetene for fri rettshjelp.»

En vernepliktig som var ansatt i en offentlig etat hadde fått oppsigelse på grunn av militærtjeneste og ba om Ombudsmannens bistand til å få igjen sin stilling når han var ferdig med sin militærtjeneste.

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Det vises til Deres brev av 7 ds med bilag. Etter de opplysninger som er fremlagt i saken synes det tvilsomt om den oppsigelse (opp-hør av midlertidig tjeneste) De har mottatt fra Televerket i brev av 26 f m er rettsmessig i relasjon til bestemmelsene i lov av 29 mars 1940 om forbud mot oppsigelse på grunn av innkalling til militærtjeneste. Det er herfra konferert med Direktoratet for arbeidstilsynet som nevnte som en mulig fremgangsmåte at De forelegger saken for Direktoratet med en utførlig redegjørelse om Deres arbeidsforhold. De må også vedlegge de brev De har mottatt fra Televerket. Direktoratet må videre ha Deres samtykke til å ta saken opp med Televerket.

De bilag som fulgte Deres brev hit returneres vedlagt.»

En vernepliktig var ansatt som vikar i en av Forsvarets sivile institusjoner i tiden 4 januar—12 juli. Han startet sin førstegangstjeneste den 13 juli og hevdet at han i henhold til gjeldende bestemmelser hadde krav på lønn under militærtjenesten. Søknad om lønn var imidlertid avslått av Forsvarets overkommando. Klageren ville gjerne høre Ombudsmannens mening om dette.

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Det vises til Deres brev av 15 ds med bilag. Jeg har gjennomgått de oversendte saksdokumenter og har også kontaktet lønnsavdelingen i Forbruker- og administrasjonsdepartementet om det lønsspørsmål som er reist i saken.

For min del finner jeg også ved tolkningen av lønnsregulativets § 11 å måtte legge avgjørende vekt på om det ved innrykk til militærtjeneste består et arbeidsforhold. I Deres tilfelle var arbeidsavtalen utløpet dagen før De begynte førstegangstjenesten. Etter 12 juli 82, da Deres tjenesteforhold opphørte, hadde arbeidsgiver ingen plikt til å betale lønn. Det forhold at De dagen etter påbegynte førstegangstjenesten kan jeg ikke se gir Dem rett til å få utbetalt lønn etter bestemmelsene i regulativet idet jeg antar at det må være et vilkår at tjenesteforholdet ikke er avvirket før militærtjenesten påbegynnes selv om dette ikke uttrykkelig er nevnt i regulativet. Etter min oppfatning er den avgjørelse FO har truffet i Deres tilfelle korrekt.»

I beretningen for 1981 ble det referert en sak som gjaldt alenefedres muligheter for å gjennomføre fire repetisjonsøvelser. Det ble redegjort for Forsvarsdepartementets syn. Saken er senere tatt opp igjen med departementet for å få klarlagt alenefedres rettigheter og plikter. Departementet har gitt denne uttalelse:

«Saken har vært forelagt Forsvarets overkommando, som bl a uttaler:

«Til de reiste spørsmål kan uttales:

— Forsvaret dekker ikke utgifter i forbindelse med pass av barn for vpl personell som inn-

kalles til repetisjonsøvinger. Hvis det ikke disponeres husmorvikar, eller hvis tilsyn med barn ikke kan ordnes ved hjelp av slektninger, vil det nødvendigvis måtte gis utsettelse med pålagt tjeneste.

- Ved eventuell mobilisering må fenriken møte i samsvar med krigstjenestekort da det ikke foreligger regler som hjemler utsettelse med fremmøte for militært personell med omsorgsansvar for mindreårige barn.
- Overføring fra forsvarsgren til Heimevernet eller Sivilforsvaret kan være en løsning. En viss tilbakeholdenhet hos forsvarsgrene til slike overføringer er merkbar da sivilstand fort kan endre seg for den aktuelle aldersgruppe f eks ved ekteskap eller samboerforhold.
- Fenrikens spørsmål om fremtidig fritak mener en er besvart i ovenstående redegjørelse.

I sakens anledning pekes det forøvrig på at i skriv av 4 mai 1983 til FD har FO pekt på at det arbeides med forslag til detaljerte regler for utsettelse/opphevelse av fremmøte- og tjenesteplikt ved mobilisering og i krig med utgangspunkt i omsorgsansvar.»

Forsvarsdepartementet viser til dette og vil anta at både lov om Heimevernet og lov om verneplikt av 17 juli 1953, gir plikt til tjeneste. Derimot kan en ikke se at noen av disse lover gir rett til tjeneste eller at de vernepliktige kan påberope denne rett som hjemmel for utgifter som skyldes slik tjeneste.

De økonomiske forpliktelser kan variere alt fra utgifter til pass av egen forretning, gård eller barn m v. At vedkommende får lønn av det militære under repetisjonsøvelsen er ment i gjennomsnitt å dekke slike utgifter.

FD kan ikke gå inn for å etablere godtgjørelsesordning til repetisjonsbefal basert på individuell prøving i hvert enkelt tilfelle. En slik administrasjon vil en repetisjonsavdeling vanskeelig kunne gjennomføre.

For øvrig viser en til tidligere brev i sakens anledning, jfr brev av 24 jan 80 og 11 jan 82.»»

De detaljerte regler er ikke ferdig utformet ennå.

Når det gjelder vernepliktige mannskaper som er ugifte kan bostøtte ytes bare når den vernepliktige har etablert et selvstendig boforhold utenfor foreldrehjemmet i minst 6 mndr før militærtjenesten påbegynnes. Dette gjelder også vernepliktige som bor i et samboerforhold. En vernepliktig som bodde i et samboerforhold hadde fått leiet en hybelleilighet omtrent fra samme tid han begynte sin tjeneste. Hans søknad om bostøtte var av avdelingen avvist under henvisning til forannevnte bestemmelse.

Den vernepliktige som ikke hadde bodd i foreldrehjemmet på flere år, fant denne avgjørelse urimelig. Saken ble tatt opp med Forsvarets overkommando som fant at klageren fra 1981 og frem til tjenestens start egentlig hadde bodd utenfor foreldrehjemmet. Han fikk derfor dekket sine boutgifter med 50 %.

En vernepliktig som i lang tid hadde søkt om botillegg uten å få noe endelig svar, anmodet om Ombudsmannens bistand til å få en avgjørelse.

Undersøkelser i saken viste at han opererte med meget høye boutgifter, dette også sett i sammenheng med hans inntekter i det sivile liv. Saken måtte frem til sentrale myndigheter som hadde bedt om en solid dokumentasjon av de utgifter det var søkt om dekning for. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til saksbehandlingen og den tiden saksbehandlingen hadde tatt.

Det er i år som tidligere år behandlet endel saker hvor det er søkt om hustrubidrag eller fullt botillegg hvor det er tale om ordnede samboerforhold, i enkelte tilfelle også med felles barn.

En vernepliktig som bodde i et ordnet samboerforhold og som forsørget et felles barn med samboeren og et barn som samboeren hadde fra tidligere, hadde fått ordnet barnebidrag og sin andel av botillegget. Da samboeren ikke kunne ta seg lønnet arbeid, hadde han søkt om hustrubidrag men denne søknaden var avslått. Dette fant den vernepliktige urimelig og viste i den anledning til et rundskriv fra FO om dokumentasjon av forsørgelse ved samboerforhold. Det heter i rundskrivet:

«I Regulativ for beordrings- og kompensasjonstillegg, flytteregulativet og reiseregulativet, er det inntatt vilkår for utbetaling av tillegg/godtgjørelser som bl a er knyttet til forsørgelse av vedkommende som tjenestemannen mener å ha krav på tillegg for.

Det samme vilkår er gjort gjeldende i reglene for tilsvarende tillegg/godtgjørelser i Fredsregulativet Del II for befall, samt i reglene for stønad til hjemreise i FR Del II for befall og Del V for vervede.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet har nå uttalt at beviselig og varig samboerforhold etter nevnte regulativer kan likestilles med ekteskap.»

Klageren mente at disse bestemmelser måtte komme til anvendelse i hans tilfelle. På bakgrunn av det nye synet på samboerforhold som dette rundskriv ga uttrykk for, tok Ombudsmannen saken opp med Forsvarsdepartementet og skrev bl a slik:

«Såvidt en kan se gjelder de nye bestemmelser kun tjenestemenn og ikke menige mannskaper. Jeg vedlegger en kopi av nevnte brev fra søkeren idet jeg tør be opplyst om man har under overveielse å lage nye bestemmelser, hvorefter beviselige og varige samboerforhold likestilles med ekteskap, også få anvendelse for utskrevne vernepliktige mannskaper.»

Departementet ga dette svaret:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets brev av 18 okt 83.

De vilkår for utbetaling av tillegg/godtgjørelser, som bl a er knyttet til forsørgelse i regulativ for beordrings- og kompensasjonstillegg, flytte- og reiseregulativene, gjelder kun for statsansatt personell som omfattes av nevnte tariffavtaler.

Spørsmål om hel eller delvis likestilling mellom samboende og gifte soldater, er ved ulike anledninger tatt opp med Forsvarsdepartementet uten at en hittil har funnet det riktig eller forsvarlig å imøtekomme anmodningene.»

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er i denne gruppe behandlet 7 saker samt en fra tidligere år.

I mars måned 83 fikk Ombudsmannen flere henvendelser fra hovedtillitsmenn som kunne fortelle at deres avdelinger manglet midler til å dekke de utgifter i forbindelse med voksenopplæring mannskapene hadde krav på etter gjeldende bestemmelser. En tillitsmann kunne fortelle at endel av mannskapene hadde tatt opp banklån i tillit til at kursutgiftene ville bli dekket. De var kommet i en vanskelig stilling på grunn av avdelingens manglende oversikt og informasjonssvikt. En annen tillitsmann mente det måtte være feil et eller annet sted når budsjettet for 1983 var brukt opp allerede i februar. En tredje tillitsmann kunne fortelle at det ved hans avdeling var ca 40 mann som ventet på refusjon, enkelte opptil kr. 1.200,—. Alle rede i januar stoppet utbetalingen.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som kunne opplyse at det var gitt en ekstrabevilgning som nå ble fordelt til tjenestestedene.

En kvinnelig elev ved en av befallsskolene ble etter eget ønske dimittert i mars 83. Medio juni fikk Ombudsmannen en henvendelse fra elevens foreldre som hevdet at deres datter var fratatt muligheten til å gjennomføre skolen. På grunn av en skade i det ene benet hadde hun problemer med å gjennomføre skolens øvelser. Det ble hevdet at hun ikke hadde fått hjelp hverken av skolesjef eller av legen. Hun hadde dermed ikke fått noen mulighet for å bli frisk og for å kunne gjennomføre skolen. Hun hadde derfor selv søkt om dimisjon. Foreldrene ba Ombudsmannen undersøke saken og om mulig sørge for at datteren fikk ta eksamen senere.

Av skolens orientering trengte det at man hadde tatt alle mulige hensyn til hennes skade. Eleven hadde vært til utallige konsultasjoner hos legen og idrettsoffiseren. Hun hadde vært hos en av landets ledende leger når det gjelder

idrettsskader. Tjenesten av praktisk/fysisk art var lagt opp i samarbeid skolesjef/troppsjef/idrettsoffiser/lege. Det var lagt opp et eget treningsprogram. Alt befal hadde ordre om å ta hensyn til hennes skade. Tillitsmannen var orientert slik at de øvrige elevene også skulle ta hensyn. Det synes som om eleven manglet motivasjon. Hun hadde antydning at hun ville slutte, men ble anmodet om å tenke seg om. Da hun senere skriftlig anmodet om å bli dimittert ble søknaden betraktet som vel overveiet og innvilget.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til skolens behandling av klagerens datter. Eventuell søknad om å få fullføre befalsutdannelsen måtte sendes til vedkommende våpeninspektør.

En elev ved en befalsskole var frabeordret etter at han hadde gjort seg skyldig i promillekjøring hvorunder han hadde kjørt sin bil til totalvrak. Avgjørelsen ble truffet av vedkommende våpeninspektør. Anken var avslått av Generalinspektøren.

Faren, som klaget på elevens vegne, mente at avgjørelsen var for streng og anmodet om Ombudsmannens bistand til å få endret avgjørelsen.

Etter å ha undersøkt saken skrev Ombudsmannen slik til faren:

«Det vises til Deres brev av 17 f m og senere telefonsamtale.

Ved befalsskolens ekspedisjon av 25 f m har jeg fått tilsendt dokumentene i dimetteringssaken. Avgjørelse om dimettering av Deres sønn er truffet i samsvar med skolerådets tilråding i møte den 19 jan d å, og har som kjent bakgrunn i straffesaken mot ham for promillekjøring. Av referatet fra møtet fremgår også at hans skoleprestasjoner har vært mindre tilfredsstillende, uten at dette ifølge skolesjefen kommer inn som mere enn «et skjerpene moment» i skolerådets tilråding.

På forespørsel i Hærstaben har en fått opplyst at det i Forsvaret følges en klar og sikker praksis når det gjelder dispensasjoner fra kravet til plettfri vandel ved søknad om opptak på befalsskoler. Dette gjelder også når det straffbare/mislige forhold er inntruffet i skoletiden. Dispensasjon vil ikke bli gitt når det forhold som har aktualisert avslag på søknad om opptak, eventuelt dimettering, ligger mindre enn ett år tilbake i tiden.

Etter det som er opplyst i saken finner jeg ikke grunn til å kritisere avgjørelsen som ses å være truffet i samsvar med den praksis Forsvaret følger på området. Avgjørelsen kan heller ikke etter min oppfatning sies å være åpenbart urimelig.

Såfremt Deres sønn fortsatt skulle være interessert i en befalsutdanning, vil han imidlertid kunne sende ny søknad ved et senere opptak av befalelever. Spørsmålet om dispensasjon vil da for hans vedkommende bli tatt opp til fornyet vurdering.»

Vervede.

Det er behandlet 8 saker samt 1 fra tidligere år.

Under nemndas besøk ved Kystvaktsskvadron Nord, Sortland hadde Ombudsmannen en samtale med to vervede som var misfornøyd med en lang rekke forhold som de vervede tjenestgjorde under. Det gjaldt bl a den opplæring som skulle gi dem sivil kompetanse, det gjaldt mulighetene i dag for å få fornyet kontrakten, adgang til befalsmesser, muligheten for å bli tildelt leiligheter i Forsvaret.

Ombudsmannen drøftet disse forhold med de organisasjoner som organiserer de vervede og med Forsvarets overkommando. Det ble opplyst at det er arbeidet mye med disse spørsmål og at det i nærmeste fremtid vil foreligge et utkast til nytt reglement for de vervede. Dette reglement vil endre på mange av de bestående forhold som det nå er misnøye med. Ombudsmannen fant etter dette ikke grunn til foreløpig å foreta seg noe ytterligere.

En USK-korporal hadde søkt om FN-tjeneste på det skjema som var bestemt for korporaler og menige. Søknaden ble anbefalt av hans avdeling og sendt frem til vedkommende myndighet. Han fikk senere beskjed om at han var uttatt til FN-tjeneste og skulle møte til en bestemt dato. Da fikk han plutselig beskjed fra sin avdeling om at han som USK-korporal var under utdanning og ikke kunne tas ut til FN-tjeneste.

Oppsettende avdeling for FN-styrkene bekræftet at klageren som USK-korporal under utdanning ikke kunne tas ut til FN-tjeneste. Det ble samtidig opplyst at klageren heller ikke ville blitt uttatt som menig, idet bare 7 % ble innkalt fra førstegangstjenesten. Den siste opplysningen hørtes noe underlig ut fordi det var som menig klageren i første omgang var uttatt til FN-tjeneste. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som uttalte følgende:

«FO/O FN-kontoret har forelagt nærværende sak for oppsettende avdeling for våre FN-styrker, som også tidligere har uttalt seg om denne sak jfr ref a.

Referansen til at kun ca 7 % blir inntatt fra førstegangstjenesten kan synes noe malplassert. Imidlertid vil FO/O FN-kontoret minne om at ingen har krav på å bli uttatt til FN-tjeneste i en bestemt kontingent.

Et av de kriterier som legges til grunn er at personell i førstegangstjeneste normalt ikke skal nyttes, så sant tilstrekkelig antall kvalifisert med fullført førstegangstjeneste melder seg frivillig.

Felthærens mobbehov må selvfølgelig ha gjennomslagskraft i slike tilfeller, ellers ville jo vårt beredskapssystem ikke kunne bestå.

Tilfellet X må vel nærmest betraktes som en arbeidsulykke med hensyn til hans avdelings behandling av hans søknad. Hadde avdelingen gjort riktig påtegning på Xs søknad om at han var under USK-utdannelse ville han ikke blitt tatt innkalt.»

Ved en henvendelse til FN-kontoret fikk Ombudsmannen opplyst at klageren ville ha muligheter for å komme med i neste kontingent.

En vernepliktig som hadde hatt FN-tjeneste og under denne tjeneste hadde pådratt seg to refselsler, hadde på sitt rulleblad fått påført «Ikke FN-tjeneste». Dette fant han urimelig fordi han kjente til at andre som var refset hadde fått FN-tjeneste. Han hadde tatt opp dette og fått til svar at det bare var en arbeidsanmerkning.

Ombudsmannen tok saken opp med oppsettende avdeling som hevdet at klageren ikke lenger var aktuell til FN-tjeneste og at merkningen på rullebladet var et arbeidsnotat for saksbehandler. Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarets overkommando som uttalte følgende:

«Oppsettende avdeling for våre FN-styrker har ansvaret for vurdering og uttak av personell til FN-avdelingene.

Når som i dette tilfellet regimentet finner at en som har vært i FN-tjeneste, ikke uten videre bør komme i betraktning til ytterligere FN-tjeneste med det første, bli på grunn av refselsler både før og under FN-tjenesten, må regimentet på hensiktsmessig måte notere seg dette.

Anmerkningene på Xs rulleblad i rubrikk 22 ymse — IKKE FNTJ — oppfatter FO/O FN-kontoret som et notabene. Imidlertid vil jo refselsler etter hvert bli strøket av rullebladet, og skal ikke ha permanent innvirkning på alle fremtidige tjenesteforhold. Både rulleførende og oppsettende avdelinger må vurdere den enkelte søker på basis av de konkrete opplysninger som til enhver tid fremkommer på rulleblad og i tjenesteuttalelser.

Anmerkninger av den art det her er tale om bør derfor ikke gjøres på selve rullebladet. FO/O/FN-kontoret finner det i dette tilfelle riktig at anmerkningen på Xs rulleblad — IKKE FNTJ — slettes.»

Dette ble meddelt klageren.

En vernepliktig som hadde søkt FN-tjeneste hadde ved innlevering av søknaden fått beskjed om at han ville få svar medio april. Han hadde senere intet hørt. I mai måned hadde han ved en henvendelse til sin rulleførende avdeling fått opplyst at han muligens sto på en reserveliste. Han fant dette lite tilfredsstillende. Han mente det burde gis beskjed slik at man hadde noe å innrette seg etter. Oppsettende avdeling svarte at søknadsmassen var så stor at det både av økonomiske og praktiske

grunner var utelukket å kunne svare hver enkelt.

Ombudsmannen uttalte at den rutine som ble fulgt burde gjøres kjent for søkeren på forhånd i forbindelse med kunngjøringen om oppsetning av FN-kontingenter.

En vernepliktig som var ferdig med sin førstegangstjeneste i slutten av mars 1983, hadde i løpet av februar truffet en muntlig avtale med sin avdeling om at han skulle inngå en tre års vervingskontrakt med avdelingen. Et par dager før han var ferdig med førstegangstjenesten ble skriftlig kontrakt satt opp og undertegnet av klageren. Dagen etter ble imidlertid kontrakten annullert av avdelingen. Den vernepliktige hadde i tillit til avtalen sagt opp sin sivile stilling og sto nå uten arbeid. Han ba om Ombudsmannens bistand til å få dekket sitt økonomiske tap.

Klagerens fremstilling av det faktiske forhold var korrekt. Det viste seg at avdelingen ikke hadde vært tilstrekkelig kjent med et rundskriv fra vedkommende forsvarsgrenstab av 16 feb 1983 hvor avdelingene ble pålagt å redusere antall vervede. Etter dette rundskriv var det ikke hjemmel for å verve klageren, og kontrakten måtte annulleres. Det ble ordnet med en korttidskontrakt som vedlikeholdsarbeider for klageren fra 2 mai 1983. Høsten 83 regnet avdelingen med å kunne inngå en ordinær vervingskontrakt med klageren. Klagerens økonomiske tap refererte seg derfor til lønn og feriegodtgjørelse for perioden 25/3—1/5-83. Dette beløp seg, ifølge oppgave fra tidligere sivil arbeidsgiver til kr. 10.012,—. Det var Ombudsmannens oppfatning at klageren måtte ha krav på erstatning. Ombudsmannen skrev derfor slik til Forsvarsdepartementet:

«Ovennevnte som ble dimittert etter fullført førstegangstjeneste den 25 mars i år, har henvendt seg til Ombudsmannen i anledning av at hans avdeling, X, har trukket tilbake eller annullert et tilsagn han mener å ha fått om vervingskontrakt. I tillit til avtalen om verving har Y sagt opp sin sivile stilling med det resultat at han etter dimitteringen sto uten arbeid. Han har søkt om kompensasjon for tapt arbeidsinntekt som er beregnet til kr. 10.012,—.

Det er herfra innhentet nærmere opplysninger og uttalelser fra X. Herav fremgår at det medfører riktighet at Y ble tilbudt verving som grenader. Det vises bli til den uttalelse som er avgitt av kaptein Z som sjef for operativ avdeling. Det var forutsetningen at vervingskontrakten skulle gjøres gjeldende fra soldatens dimitteringsdato den 25 mars. Et utkast til kontrakt med Ys underskrift var også utferdiget. Når skriftlig kontrakt likevel ikke ble inngått, har dette sammenheng med at stasjonen først like før Ys dimittering ble oppmerksom på at FO i brev av 16 feb 83 hadde inndratt to av stasjonens grenaderhjemler.

Etter de opplysninger som er fremkommet i saken er det grunn til å anta at Y har fått et

forpliktende tilsagn om vervingskontrakt. Når kontrakt likevel ikke ble utferdiget av grunner som nevnt, er soldaten påført et inntektstap som han bør få dekket.

Jeg tør be om FDs uttalelse i saken.»

Forsvarsdepartementet var enig i Ombudsmannens syn og klageren ble tilstått en erstatning på kr. 10.012,—.

En vernepliktig hadde fra okt 81 inngått en vervekontrakt som kontorassistent ved en av Hærens avdelinger. Han hadde på det tidspunkt avtjent 6 mndr av sin førstegangstjeneste ved avdelingens økonomiavdeling. Han fikk opplæring både i pengeregnskapsførers og reiseoffisers gjøremål og vikarierte i kortere perioder i disse stillinger. I 1982 hadde han i 6 tilfeller så lange vikariater i disse stillinger at han etter gjeldende bestemmelser hadde krav på høyere stillings lønn. Søknad om slik godtgjørelse ble fremmet. Avdelingen bekreftet at de anførte tidsrom var riktige og at avdelingen ikke hadde hatt noen andre muligheter for å få avvirket tjenesten.

Saken ble med anbefaling sendt frem til Brigaden som fant grunn til å forelegge saken for 6. Divisjon. 6. Divisjon var i tvil om hvilke bestemmelser som skulle anvendes, idet en grenader hverken er «sivil» eller «befal» og tok saken opp med Forsvarets overkommando/Hærstaben med følgende spørsmål:

«Det bes avklart om vervede mannskaper under noen omstendighet kan tilstås stedfortredergodtgjørelse eller annen form for kompensasjon.

Dersom svaret blir ja — bør følgende forhold reguleres:

- Hvilket regelverk skal legges til grunn — sivilt eller militært?
- Skal det ytes full eller avkortet kompensasjon?
- Skal det gjøres fradrag i noen godtgjørelse gitt med hjemmel i Fredsregulativets Del V?

Hærstaben svarte slik:

«6. Divisjon fremmer ved ovennevnte ekspedisjon søknad om høyere stillings lønn for grenaderer som beordres i befalsstillinger.

Hærstaben bekrefter igjen det om tidligere telefonisk er uttalt og vil også nytte anledningen til å presisere at

«vervede erstatter utskrevne mannskaper og anvendes i teknisk og annen tjeneste i den utstrekning dette er forenelig med Forsvarets freds- og mobiliseringsbehov.»

Denne personellgruppe kan med andre ord ikke erstatte hverken befal eller sivile.

En nærmere regulering/avklaring av de lønsmessige konsekvenser i forbindelse med grenaderers beordring i slike stillinger skulle derfor være unødvendig.

HST ber om at 6. Divisjon og DK-ene innskjerper overfor avdelinger som er tildelt gre-

naderer, at disse ikke kan beordres i andre stillinger enn de de ved kontrakt er ment å dekke.»

Klageren var misfornøyd med denne avgjørelse og ba om Ombudsmannens bistand. Ombudsmannen fant grunne til å ta saken opp med Forsvarets overkommando/Hærstaben og skrev slik:

«Det vises til ovennevnte ref.

Grenader X har i brev av 20 f m, hvorav en kopi vedlegges, tatt saken opp med Ombudsmannen idet han finner HSTs avslag på hans søknad om høyere stillings lønn urimelig. Etter anmodning herfra har klageren fremlagt angjeldende vervingskontrakter i brev av 2 d m som jeg likeledes vedlegger kopier av.

Etter det opplyste er X vervet som grenader i stilling som økonomiassistent ved økonomiavdelingen i avd Y. Vervingskontrakten utløper den 30 sep 83. Ved avd Ys økonomiavdeling tjenestgjør ifølge oppsettingsplan økonomisjef, regnskapsfører, reiseoffiser og kontorassistent. X ble vervet for å overta kontorassistentens stilling og fikk i likhet med den tidligere kontorassistent, som var sivilt ansatt, opplæring i regnskapsførerens og reisekontorets gjøremål. Grenader X har da også i samsvare med tidligere praksis fungert i de nevnte stillinger i forbindelse med stillingsinnehaverens fravær under ferie og sykdom.

I HSTs brev av 23 feb d å, der grenaderens søknad om høyere stillings lønn under fungeringen er avslått, er det som begrunnelse for avslaget vist til at vervede mannskaper ikke kan erstatte hverken befal eller sivile og at en nærmere avklaring av de lønsmessige konsekvenser i forbindelse med slike stillinger derfor skulle være unødvendig. Samtidig er det innskjerpet overfor avdelingene som er tildelt grenaderer at disse ikke kan beordres i andre stillinger enn de de ved kontrakt er ment å dekke. Det tas imidlertid ikke stilling til om grenaderen i det foreliggende tilfelle urettmessig er beordret til å tjenestgjøre/fungere i høyere stilling ved avdelingen. Jeg vil gjerne få HSTs syn på dette spørsmål. Det synes også for meg lite rimelig at grenaderen under slike fungeringer, hvor hans kollega tidligere oppbebar den høyere stillings lønn, ikke får noen lønsmessig kompensasjon.

Da saken er tatt opp på prinsipielt grunnlag, tør jeg be om at den tilbakesendes via FD hvis uttalelse jeg også ber om.»

Hærstaben oversendte saken til Forsvarsdepartementet med denne påtegning:

«Grenader X har i tiden 1 okt 81—30 sep 83 vært vervet som grenader med fag/bransje/stillingsangivelse «økonomiassistent».

6. Divisjon fremmet den 9 februar d å søknad om høyere stillings lønn for grenaderen på grunnlag av fungering i befalsstillinger og stilte i samme ekspedisjon en del prinsipielle spørsmål av regulerende art i relasjon til Fredsregulativene Del II og V samt lønsregulativets Fellesbestemmelser § 6.

Saken ble av Hærstaben avslått i ovennevnte ekspedisjon, ref a, med den begrunnelse at «vervede erstatter utskrevne mannskaper og

anvendes i teknisk og annen tjeneste i den utstrekning dette er forenlig med Forsvarets freds- og mobiliseringsbehov». Med andre ord at grenaderer ikke kan erstatte hverken befal eller sivile.

En anser dermed også øvrige prinsipielle spørsmål besvart.

Ombudsmannen for Forsvaret tar ved ovennevnte ref b opp saken da den er av prinsipiell art og ber i den anledning om Forsvarsdepartementets uttalelse.

HST fastholder sitt syn at grenaderer ikke er forutsatt å skulle dekke hverken befalsstillinger eller sivile stillinger og at avdelingssjef ikke har hjemmel for beordring til fungering i slike stillinger. En grenader anses heller aldri kvalifisert til å overta en befalingsmanns fulle og hele arbeids- og ansvarsområde som er en hovedregel for tilståelse av høyere stillings lønn.

I fall det åpnes adgang til å nytte grenaderer i militære eller sivile stillinger, må det inntas regulerende bestemmelser i Fredsregulativet Del V da denne avtale på vesentlige punkter skiller seg ut fra de som gjelder befal og sivile.

For ordens skyld vil en i sakens anledning vise til bestemmelsene i TFF kl 5 E pkt 48 når det gjelder sivile i befalsstillinger og omvendt.

Kopi av tidligere saksdokumenter vedliggjer.

Dersom Forsvarsdepartementets uttalelse sendes Ombudsmannen direkte, vil HST sette pris på å bli tilstilet gjenpart av samme.»

Departementet fant grunn til å innhente ytterligere opplysninger fra Hærstaben som i sin nye uttalelse konkluderte slik:

«Grenaderen har som framgår av ovenstående fått vesentlig bedre samlet lønn for sin tjeneste i kontorassistentstilling med kortvarige funksjoner i befalsstilling enn personell i Sjøforsvaret som det er naturlig å sammenlikne med får under sammenhengende tjeneste i befalsstilling. Dessuten er han sammenlignet med en sivil kontorassistent blitt vesentlig bedre lønnet for samme arbeid.

FO beklager de feil som er begått ved praktisering av personellforvaltningsbestemmelsene, men finner ingen forhold som er i strid med gjeldende lovverk.

Det er ikke regulativmessig hjemmel for å tilstå vervede høyere stillings lønn og da grenaderen for den samlede tjeneste er blitt vesentlig bedre lønnet enn personell som det er naturlig å sammenlikne med ville fått for tilsvarende tjeneste, finner FO at det ikke er grunnlag for å imøtekomme grenader Xs søknad om høyere stillings lønn.

De spørsmål som saken reiser vil bli tatt med i vurderingen av selve ordningen med vervede som nå pågår i FO.»

Forsvarsdepartementet fastslo at det var begått en rekke feil i saken, men at klageren ikke kunne lastes for noe av dette.

Befalssaker.

Det er behandlet 30 saker samt 10 fra tidligere år. Fem saker er ikke ferdigbehandlet.

En utskrevet fenrik i Sjøforsvaret som hadde påbegynt sin befalsutdanning under førstegangstjenesten hadde etter to års tjeneste søkt om opptak ved Sjømilitære korps 3. skoleår. Han fikk imidlertid beskjed om at han ikke tilfredsstilte kravene. Det ble senere søkt på ny og samtidig om fast tilsetting. Han tilfredsstilte imidlertid heller ikke kravene for fast tilsetting. Han ble tilbudt å gjennomgå SMK/Tjenestefeltkurs med to års pliktjeneste. Han ville da tilfredsstille utdanningskravene for innpassing som yrkesbefal. Han hadde ut fra samtaler han hadde hatt nærmest fått inntrykk av at det bare skulle en formell søknad til så ville han få ansettelse. Søknad ble senere sendt, men han fikk beskjed om at han ikke hadde nådd opp i konkurransen. Han lurte nå på hvordan han var vurdert når det gjaldt karakterer og tjenesteuttalelser i forhold til andre søkere, og om han i det hele tatt hadde noen muligheter for fast ansettelse.

Ombudsmannen tok saken opp med Sjøforsvarsstaben som ga denne redegjørelse:

«Det vises til ref b vedrørende foranstående.

Fenrik Xs brev til Ombudsmannen for Forsvaret gir en grei fremstilling av saken for den del som omfattes av Sjøforsvarsstabens medvirkning. SST kan derimot ikke innestå for det utsagn som tillegges daværende avdelingsleder for Y.

De generelle retningslinjer for innpassing/yrkestilsetting av utskrevet befal i Sjøforsvaret framgår av BFS P 38. Vanlig prosedyre er at søkere innen tjenestefelt der det foreligger spesielle behov, forelegges Innstillingsrådet for avansementskrets II i konkurranse med ordinært utdannede søkere innen angjeldende tjenestefelt.

Av ref a fremgår at SSI har gjort fenriken oppmerksom på at han etter endt utdanning vil være konkurranseberettiget for eventuell innpassing som yrkesbefal.

Innpassing skal som nevnt ovenfor kun skje innen tjenestefelt der det foreligger spesielle behov. Innen fenrikens tjenestefelt var det i 1983 17 søkere fra ordinære utdanningsordning og således ikke noe spesielt behov for innpassing.

Fenrik X ble etter søknad beordret til kurs med henblikk på tilgang av nødvendige kvalifikasjoner i h t bestemmelsene i BFS P 38. SST har derfor i dette spesielle tilfelle gitt fenriken anledning til å konkurrere om yrkestilsetting uavhengig av en forutgående behovsvurdering.

Fenrik X ble av Innstillingsrådet rangert som nr 8 av 9 rangerte. Generalinspektøren for Sjøforsvaret har tilsatt 6 innen tjenestefeltet i 1983.

Utdanning og tjenestelige resultater teller med i Rådets grunnlag for bedømmelse og fenrikens tjenesteuttalelser fra tidligere tjeneste er således tillagt vekt.

Innpassingsordningen hjemlet i BFS P 38 har prinsipielle sider som SST ikke vil unnlate

å peke på. Særlig gjelder dette i tilfeller hvor kvalifiserte søkere fra ordinær utdanningsordning må vike plass for utskrevet befal.

Utskrevet befal har normalt lengre praktisk tjeneste og således mer erfaring enn relativt nyutdannet befal fra SMK. Dette kan gi en vridning i konkurransen mellom utskrevet og vernepliktig befal og medvirke til at den prosentvise andel av pliktjenestebefal som oppnår yrkestilsetning, blir lavere enn ønsket. Med noe omfang kan dette gi negativ rekrutteringsmessig effekt for Sjømilitære korps.

Innen de fleste tjenestefelt er for tiden tilgangen av pliktjenestebefal meget tilfredsstillende hvilket også gir utslag for søknningen til yrkesbefalskorpset. Som følge av dette vurderer SST å endre BFS P 38 m v f 1984.

Fenrik Xs bakgrunn er spesiell ved at han har fulgt det ordinære SMK-kull gjennom 1 års spesialutdanning. Fenriken har også meget gode referanser fra skole og tjeneste. Dette til tross har han ikke nådd opp i konkurranse om ledige plasser for yrkestilsetning innen tjenestefeltet i 1983.

Hvorvidt fenriken blir gitt anledning til å konkurrere om yrkestilsetning i 1984 må vurderes i medhold av en eventuell revisjon av BFS P 38.

Sakens dokumenter følger vedlagt.»

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Det vises til tidligere brev i saken.

SST har besvart min henvendelse i brev av 2 d m som jeg til Deres orientering vedlegger en kopi av. Etter den redegjørelse SST har gitt har De fått anledning til å konkurrere om yrkestilsetning uavhengig av en forutgående behovsvurdering som en innpassing/yrkestilsetning av utskrevet befal egentlig forutsatte. Etter det opplyste ble De av Innstillingsrådet rangert som nr 8 av 9 rangerte, mens 6 oppnådde fast tilsetning innen tjenestefeltet. Til tross for gode referanser fra skole og tidligere tjeneste har De således ikke nådd opp i konkurransen om ledige plasser for yrkestilsetning.

Det kan i forbindelse med Deres søknad ikke ses å være begått formelle feil fra Sjøforsvarets side eller truffet avgjørelse på usaklig grunnlag. Det forhold som er omtalt i Deres brev angående muligheten for fast tilsetning, som jeg forstår De mener å være stillet i utsikt («nesten garantert»), kan etter min mening ikke tillegges den betydning at De har fått et rettslig forpliktende tilsagn om yrkestilsetning.»

En utskrevet fenrik som hadde gjennomført 5 repetisjonsøvelser, hadde i 1980 tatt opp med sin rulleførende avdeling spørsmålet om gjenstående tjeneste. Han fikk opplyst at han egentlig var tjenestepiktig frem til utgangen av 1984. Da han imidlertid hadde gjennomført 5 repetisjonsøvelser og da det var liten hensikt i å repøve ham så sent i pliktjenesteperioden, kunne han regne med at han ikke ville bli innkalt til flere repetisjonsøvelser eller annen tjeneste i fredstid uten at helt spesielle forhold gjorde det nødvendig. Nå hadde han imidlertid fått en henvendelse fra avdelingen som han betraktet som et varsel om innkalling høsten 1983.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som opplyste at meldingen av praktiske grunner var sendt alt befal, men at endel av dette befalet, deriblant klageren, ikke ville bli innkalt.

En utskrevet fenrik var innkalt til repetisjonsøvelse i september 1983. Han hadde pga skolegang søkt om utsettelse. Regimentet fant at de anførte grunner for utsettelse var betydelige, men vurdert opp mot de øvrige søknader og på grunn av personellsituasjonen kunne søknaden ikke innvilges.

Ombudsmannen ba klageren om å skaffe en redegjørelse fra skolen om hvor nødvendig det var å delta i undervisningen i den periode repetisjonsøvelsen fant sted. På bakgrunn av denne erklæringen ble utsettelse innvilget.

En vernepliktig sersjant var innkalt til repetisjonsøvelse i tiden 16/2—19/3-83. Sersjanten var ansatt i et revisjonsfirma som i en redegjørelse orienterte om de store problemer som ville oppstå for mange av firmaets kunder akkurat i denne perioden. Søknaden om utsettelse ble avslått både av den rulleførende avdeling og av ankeinstansen Distriktskommando Østlandet. Av sistnevnte med denne begrunnelse:

«Distriktskommando Østlandet viser til ovennevnte referanse og sender sakens dokumenter i retur hvor sersjant X anker avslag på søknad om utsettelse med repetisjonsøvelsen ved Y i tiden 16 feb—19 mr 83.

DKØ har nøye vurdert alle tilgjengelige opplysninger og finner, sammenhold med

- andre søknader
- hensynet til en mest mulig rettferdig fordeling av tjenestebyrdene, og
- personellsituasjonen ved den øvende avdeling

at det etter gjeldende bestemmelser ikke er tilstrekkelig grunnlag for utsettelse.

DKØ har også lagt vekt på at sersjant X ble gitt utsettelse med sin repetisjonsøvelse i feb—mar 82, og at han allerede da ble varslet om innkalling til repetisjonsøvelse feb—mar 83.

DKØ har forståelse for de problemer repetisjonsøvelsen kan skape for den enkelte og hans arbeidsgiver, men beklager å måtte avslå søknaden av forannevnte grunner.

DKØ opprettholder derfor regimentets avgjørelse og søkerens anke avslås.

Denne avgjørelse skal meddeles sersjant X.»

Sersjanten anmodet om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen skrev slik til regimentet:

«Det vises til ovennevnte ref.

Ovennevnte mannskap har i brev til meg av 12 d m, hvorav en kopi vedlegges, bedt om min vurdering av saken idet han har sendt meg en kopi av de foreliggende saksdokumenter.

Jeg har bemerket at DKØ som ankeinstans nøye har vurdert alle tilgjengelige opplysninger, herunder personellsituasjonen ved den øvende avdeling, og har funnet at det etter

gjeldende bestemmelser ikke er grunnlag for utsettelse.

Nå tilhører søkeren en yrkesgruppe som man er kjent med har spesielle problemer med å få avviklet rptøvinger som er lagt de første måneder av året. Jeg viser om dette til det søkerens arbeidsgiver har anført. Det ville således være ønskelig om søkeren kunne få avviklet øvelser til andre tider av året som ikke så sterkt kolliderer med hans sivile arbeidsoppgaver. Jeg vil gjerne få regimentets uttalelse om dette, evt om det lar seg gjøre å få overført søkeren til annen avdeling. Det vises også til at søkeren pga hans spesielle arbeidssituasjon har søkt om overføring til Heimevernet.»

Regimentet svarte slik:

«Regimentet viser til brev av 14 jan ang saken.

Vinterens øvelse danner avslutningen på en lang rekke større øvelser ved regimentet. Det har resultert i at regimentet ikke har hatt det ønskelige antall reserver for den forestående øvelse.

Neste øvelse ved regimentet kommer tidligst i 1985. Det vil i så fall gå for lang tid fra sersjantens grunnutdanning dersom han ikke gjennomfører vinterens repetisjonsøvelse.

Regimentet har også registrert at sersjanten i sine søknader selv ikke har tatt med noe om at han studerer videre og skal avlegge eksamen til sommeren.

Regimentet har hittil fulgt den praksis at to repetisjonsøvelser skal være avtjent før overføring til Heimevernet kan finne sted. Dette ut ifra at kjennskap til og erfaring fra mobhæren gjennom to repetisjonsøvelser er ansett for å være nødvendig.

Spørsmål om utsettelse med vinterens repetisjonsøvelse kan gjenopptas ved fremmøte da en vil ha en fullstendig oversikt over befalssituasjonen.»

Spørsmålet om utsettelse ble tatt opp igjen ved fremmøte, og utsettelse ble innvilget. Etter en senere søknad om overføring til annen avdeling ble klageren overført til Heimevernet.

Endel henvendelser fra befal på forskjellig plan er klager over forbigåelse enten ved opprykk til høyere grad eller ved beordring i bestemte attraktive stillinger. Enkelte av disse sakene bringes inn for Stortingets kontrollkomité enten av klageren eller av hans organisasjon etterat Ombudsmannen har behandlet saken. I andre tilfelle bringes saken inn for kontrollkomitéen som sender saken til Ombudsmannen til uttalelse før komitéen selv tar standpunkt til klagen.

En oberstløytnant i Hæren som hadde søkt en attraktiv stilling utenlands, var ikke blitt beordret i denne stilling men istedet beordret i en stilling han hadde søkt med 3. prioritet. Han mente seg forbigått ved dette og ba om at Ombudsmannen måtte vurdere og svare ham på spørsmålet om det var skjellig grunn for myndighetene til å forbigå ham og i tilfelle hva

grunnen kunne være. Klageren hevdet også at han ikke hadde fått tilfredsstillende svar på sine forespørsler til myndighetene.

Det hadde meldt seg 42 søkere til denne stillingen, klageren var eldste søker ansiennitetsmessig. Det var 4 søkere som myndighetene hadde festet seg ved og klageren var en av de 4. Alle 4 var meget vel skikket for stillingen og om klageren ble det bl a uttalt: «Hans tjenesteuttalelser er meget gode og fremhever hans praktiske sans, vurderingsevne, initiativ og arbeidskapasitet». Etter en sammenliknende vurdering av de 4, hvor det ble lagt vekt på utdanning og tjenesteerfaring, kom beordringsmyndigheten til at en annen enn klageren var den som var best egnet til stillingen. Da det her gjaldt en stilling utenlands, var saksbehandlingen noe mer tidkrevende enn en ordinær beordning, derfor hadde det også trukket noe ut med myndighetenes svar.

Etter å ha undersøkt saken uttalte Ombudsmannen at det ikke forelå noe som tydet på at beordringsmyndigheten eller de som hadde uttalt seg, hadde tatt utenforliggende eller usaklige hensyn. Ombudsmannen fant heller ikke avgjørelsen i saken åpenbart urimelig.

En major i Hæren klaget over at han ikke hadde fått opprykk til oberstløytnant. Grunnen til dette var at han i en periode på 10 mndr hadde stått utenfor nummer. Dette hadde ført til at han ikke ble vurdert sammen med sitt krigsskolekull, men etter myndighetenes oppfatning skulle ha sin førstegangsvurdering ett år senere. Dette var en uriktig forståelse av gjeldende bestemmelser på dette område, noe myndighetene forsåvidt innrømmet. For å rette opp denne feilen ble klageren gitt en ekstraordinær vurdering før neste normalvurdering. Ved denne ekstraordinære vurdering ble han sammenliknet med sistemann som fikk opprykk og førstemann som ikke fikk opprykk og ble plassert etter begge disse. Dermed mente myndighetene at det var klarlagt at klageren heller ikke ville fått opprykk om han hadde vært med på den første normalvurdering. Ved de senere normalvurderinger lå klageren akkurat på grensen for opprykk. Ved en vurdering hadde HST foreslått at klageren skulle få opprykk, men Forsvarsdepartementet sa nei. Ved første vurdering etter de tre normalvurderinger fikk klageren opprykk til oberstløytnant, men han var ikke fornøyd med dette.

Ombudsmannen var enig med klageren i at han var kommet galt ut og tok saken opp flere ganger både med Hærstaben og Forsvarsdepartementet. Siste gang skrev Ombudsmannen slik til departementet:

«Det vises til ovennevnte referanse.

Jeg tillater meg å komme tilbake til saken idet jeg ikke kan si meg enig med departementet i at major X ved de opprykksvurderinger

som har funnet sted er ytet rettferdighet på linje med de øvrige offiserer i sitt kull. Slik jeg ser det har klageren uforskyldt kommet uheldig ut ved at han uriktig har fått endret kullplassering med den følge at han ikke kom med i den første normalvurdering for opprykk i 1980. Dette er etter min oppfatning sakens kjerne. I likhet med klageren legger jeg til grunn at hans tjenestefrihet utenom nummer ikke skal tillegges betydning for tidspunktet for opprykksvurderingen. Dette har, som jeg tidligere har påpekt, også departementet uttalt seg enig i. Annerledes kan man ikke forstå FDs brev til HST av 6 mars 1981. FDs avgjørelse av major Xs anke over kullplasseringen kom imidlertid for sent til at han kunne komme med i opprykksvurderingen i 1980. Den etterfølgende ekstraordinære vurdering i 1981 som departementet ga sitt samtykke til og der klageren ble vurdert opp mot siste kandidat som fikk opprykk til oberstløytnant ved vurderingen i 1980 og førstemann som ikke fikk opprykk, altså en meget begrenset vurdering, kan på ingen måte erstatte en normalvurdering. Dette har jeg forøvrig tidligere fremholdt overfor departementet. Jeg nevner i denne forbindelse at det har vist seg å være store svingninger i opprykksrådenes rangeringer idet major X ved opprykksvurderingen i 1981 ble rangert først av de som ikke fikk opprykk, mens han ved vurderingen i 1982 var falt tilbake til 6. plass. Dette viser at major X utvilsomt har mistet en reell mulighet for opprykk når han ikke kom med i den første normalvurderingen i 1980. På grunn av formelle feil er han således ikke blitt vurdert på like fot med de øvrige i sitt kull.

Jeg har forøvrig merket meg at departementet i sitt brev til FO/HST av 20 aug 81 av RIMELIGHETSGRUNNER dispenserer fra bestemmelsene om utsettelse av opprykksvurdering i forbindelse med tjenestefrihet uten lønn. Ved FDs tidligere avgjørelse av major Xs anke over kullplasseringen, jfr FDs brev av 6 mar 81, har departementet imidlertid sagt seg ENIG med major X i at hans tjenestefrihet utenfor nummer ikke kan få betydning for tidspunktet for opprykksvurderingen. I sitt brev av 20 aug 81 har departementet tilsynelatende skiftet standpunkt uten at det kan ses å være gitt noen begrunnelse for dette. For min del har jeg sett på brevet som et ønske om å rette opp en feil som er begått. Jeg etterlyser forøvrig svar på mitt spørsmål om hvilke henvedelser som eventuelt har vært foranledningen til FDs brev av 20 aug 81. Det er også grunn til å fremholde at når HST fant, etter min mening uriktig, å gi bestemmelsene av feb 78 tilbakevirkning, burde man i det minste ha underrettet major X i god tid før den første normalvurderingen slik at spørsmålet kunne ha fått sin avklaring uten skadevirkninger for major X.

Etter min oppfatning er det også sterke rimelighetsgrunner som taler for at major Xs klage over forbigåelse gis medhold. Jeg viser til at ved opprykksvurderingene i 1981 (den normale) og 1982 var major X førstemann etter at strek for opprykk var satt samt til at HST i sitt brev til FD av 23 sep 82 hadde tatt med major X blant de offiserer som var foreslått gitt opprykk til oberstløytnant fra 1 jan 1983. Jeg har hatt anledning til å gjennomgå personellmappene for major X samt for to av det befall som lå nærmest major X i rangeringen og som fikk opprykk. En sammenliknende vurdering av kvalifikasjonene for dette befall

bestyrker etter min oppfatning de sterke grunner som taler for at major X gis medhold i sin klagesak. Et opprykk bør således primært gis virkning fra 1 januar 1981, eventuelt og senest fra 1 jan 83 etter siste normalvurdering.

Jeg tillater meg med dette å be departementet om å ta major Xs klage opp til en fornyet vurdering.»

Det var imidlertid departementets oppfatning at klageren var ytet den rettferdighet som gjeldende ordning kan gi, og departementet kunne ikke se at klageren var urimelig behandlet.

En fenrik i Sjøforsvaret som skulle dimittes etter endt tjeneste, hadde motsatt seg å møte på tjenestestedet i forbindelse med dimisjon. Han var hjemme sykmeldt. Han hadde levert alt utstyr, hadde gjort opp messeregning, hadde intet uoppgjort med tjenestestedet. Han holdt på å bygge opp en ny forretning og hadde ikke råd til å betale reisen frem og tilbake fra bosted tjenestested idet Forsvaret hadde holdt tilbake feriepengene for ett år.

Tjenestestedet hevdet på sin side at det var en rekke forhold å ordne opp i. Det var utbetaling ca kr. 2.000,— for meget i lønn, det var innkjøpt forskjellig utstyr som ikke var forklart, han hadde lagt igjen private effekter. Dessuten måtte han legeundersøkes. Tjenestestedet ordnet med gratis transport fra bosted til tjenestested og tilbake.

Etter Ombudsmannens oppfatning var det så mange uklare forhold i forbindelse med dimisjonen at det var naturlig at han møtte opp på tjenestestedet.

En utskrevet kvinnelig kaptein hadde søkt og fått FN-tjeneste. Kontrakt var undertegnet. Hun hadde møtt til tjeneste, men ble ved legeundersøkelsen ikke godkjent til FN-tjeneste hverken av avdelingslegen eller FDI-legen. Begge legene hadde funnet en bilyd ved hennes hjerte og fant ikke å kunne godta henne til FN-tjeneste. Selv hadde hun oppfattet det slik at hun skulle fremstilles for spesialist. Da hun ikke ble innkalt til spesialundersøkelse, sørget hun selv for slik undersøkelse. Denne undersøkelse resulterte i at hun ble erklært frisk. I mellomtiden var hun blitt løst fra FN-kontrakten av helsemessige grunner.

Saken ble tatt opp med Forsvarets sanitet som ga dette svaret:

«Forsvarets sanitet viser til Ombudsmannens brev av 24 ds med bilag. FSAN har også studert kapt Xs militære helsekort.

Rent prinsipielt vil FSAN få anføre at ingen kontrakt for FN-tjeneste er gyldig før det foreligger medisinsk klarering, jfr kontraktens punkt 2.b.

Tjenesten ved UNIFIL er såpass spesiell og krevende med meget begrensede lokale medisinske ressurser, vanskelige kommunikasjoner med risiko for total isolasjon. Vi har derfor

meget strengere krav til medisinsk skikkethet for personell til slik tjeneste enn til tjeneste innenlands.

F'SAN antar derfor at oppsettende avdeling blant flere søkere vil velge den som antas å være best skikket, også rent medisinsk.

Til den konkrete sak vil F'SAN anføre følgende:

Ved innrykksundersøkelsen ble det gjort funn som nødvendiggjorde en nøyere undersøkelse og vurdering ved spesialist i cardiologi. Resultatet av denne vurdering viser, heldigvis, at søkeren medisinsk sett er skikket til tjeneste i UNIFIL.

Vanligvis vil en slik spesialundersøkelse kunne ta betydelig tid. Istedet for å avvente resultatet av denne undersøkelse, har derfor oppsettende avdeling, såvidt F'SAN forstår, engasjert et annet og skikket befal for tjenesten.»

Saken ble deretter tatt opp med oppsettende avdeling for å få rede på om klageren på grunn av det som hadde hendt kunne få løfte på FN-tjeneste i en senere kontingent. Til dette svarte oppsettende avdeling nei. Hun måtte på ny konkurrere seg frem til uttak. Ombudsmannen forela deretter saken for FO som ga uttrykk for denne oppfatning:

«Forsvarets overkommando/FN-kontoret kan forstå u/kapt Xs skuffelse over ikke å bli tatt ut til FN-tjeneste på grunn av lege-kjennelsen.

Det forhold at hun senere, og etter spesialistundersøkelse blir ansett som tjenestedyktig kan ikke gi preferanse ved eventuell senere søknad om FN-tjeneste.

Reglene for uttak til FN-tjeneste er helt klare og uomstridelige. Hverken oppsettende avdeling, FDI 4/IR 4, eller Forsvarets overkommando kan overprøve en legekjennelse, og kan heller ikke gi betinget tilsagn om eventuell fremtidig FN-tjeneste. Det er søkerens kvalifikasjoner og skikkethet for den enkelte stilling som vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Forsvarets overkommando/FN-kontoret slutter seg forøvrig til FDI 4/IR 4s uttalelse i denne sak.»

En fenrik på engasjementskontrakt klaget til Ombudsmannen over de forlegningsforhold han var forlagt under og som etter hans oppfatning ikke var tilfredsstillende. Det var bl a 8 mann på et dusjrom som lå i en annen bygning enn forlegningen. I to perioder hadde de måttet dele dusjrommet med menige mannskaper. Hans spørsmål var om han kunne ha noe krav på å få husleien helt eller delvis tilbakebetalt.

Saken ble tatt opp med Forsvarets bygnings-tjeneste som sammen med distriktsingeniøren og avdelingen kom til at den tilbudte kvarterstandard ikke var i strid med gjeldende bestemmelser på dette område. Vedkommende forsvarsgrenstab var enig i at det ikke var grunnlag for å refundere husleieutgiftene.

Under saksbehandlingen hadde imidlertid avdelingen innrømmet at det i to perioder på

tilsammen 3 mndr hadde vært grunnlag for å karakterisere forlegningen som utilfredsstillende fordi befalet i denne periode måtte dele dusjen med menige mannskaper. Ombudsmannen tok derfor saken opp igjen med avdelingen og ba overveiet om ikke klageren burde ha refusjon for denne periode. Klageren ble refundert husleie med kr. 694,50.

En vernepliktig fenrik hadde vært ute på repetisjonsøvelse i mars 1983. Lønsslipp hadde han mottatt i mai, men pengene var ikke mottatt. Han hadde tatt saken opp med vedkommende lønningskontor flere ganger uten å få nærmere rede på hva som ble gjort med saken. Han hadde 1 sep 83 tatt saken opp skriftlig uten å få svar. Han purret skriftlig den 26 sep og anmodet samtidig om Ombudsmannens bistand til å få avsluttet saken.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som kunne opplyse at avlønningen var ordnet gjennom Forsvarets regnskapssentral, men at klagerens lønn var sendt ham under feil adresse. Det ble hevdet at det hadde tatt Postverket 5 mndr å få tilsendt denne saken tilbake slik at regnskapssentralen den 27 sept kunne sende lønnen til klagerens riktige adresse.

En major som var meddelt avskjed med redusert lønn og gitt vernepliktig status var blitt engasjert i en stilling i perioden 10/1—30/4. Etter avtale skulle han ha stillingens nettolønn med 25 % fradrag i den reduserte lønn. Ved engasjementsperiodens utløp hadde han regnet med å få utbetalt feriepenger for den tiden han hadde tjenestegjort. Det var imidlertid ikke skjedd. Flere henvendelser til avdelingen og til sentrale myndigheter hadde ikke gitt noe resultat, og han hadde ikke fått noen begrunnelse for hvorfor ikke feriegodtgjørelse ble utbetalt. Han ba om Ombudsmannens bistand til å få klarlagt dette.

Det viste seg at klageren i kontraktsperioden hadde fått utbetalt kr. 19.764,90 for meget i lønn, idet han hadde fått beholde 75 % av den reduserte lønn. Dette var det ikke hjemmel for. Dette ble antegnet av Riksrevisjonens stedlige representant og både Forsvarsdepartementet og Riksrevisjonen måtte ta standpunkt til krav om tilbakebetaling av det for meget utbetalte beløp. Departementet frafalt kravet om tilbakebetaling da det regnet med at pengene var forbrukt og at det ville medføre store vanskeligheter å få beløpet refundert. Riksrevisjonen sluttet seg etter omstendighetene til dette. Avdelingen foreslo at klageren frafalt kravet om feriepenger. Dette fant Ombudsmannen etter omstendighetene ikke urimelig. Klageren opprettholdt imidlertid sitt

krav og fikk utbetalt feriepenger av den rettmessige delen av godtgjørelsen.

En offiser som gjorde tjeneste i Nord-Norge ver beordret til sin forsvarsgrens stabsskole i Oslo. Han hadde samtidig fått opplyst at han etter stabsskolen ville bli beordret til tjeneste i Oslo. På grunn av dette, barnas skolegang og for at ikke familien skulle være alene i Nord-Norge mens han gikk på stabsskolen, fikk han tildelt leilighet i Oslo og flyttet til Oslo da han begynte på stabsskolen. Han fikk dekket sine vanlige flytteutgifter. Han hadde søkt om også å få utbetalt forhøyet omflytningsgodtgjørelse og etableringsgodtgjørelse. Dette er godtgjørelser som skal dekke de spesielle ulemper det medfører å flytte, ulemper klageren hadde hatt ved sin flytting til Oslo. Forhøyet omflytningstillegg utbetales imidlertid ikke ved beordring til skoler, og etableringsgodtgjørelse bare ved faste beordringer. Klagerens søknad ble derfor avslått av Forsvarsdepartementet selv om det i regulativet finnes hjemmel for dispensasjon. Klageren fant denne avgjørelse urimelig. Hadde han ventet ett år med å flytte ville han hatt krav på begge godtgjørelser. Det var således bare tale om å utbetale godtgjørelse ett år tidligere i det øyeblikk han hadde hatt utgiftene.

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarsdepartementet slik:

«Det vises til ovennevnte referanse.

X har henvendt seg til Ombudsmannen i anledning av at hans krav på omflytningstillegg og etableringsgodtgjørelse i forbindelse med flytting Nord-Norge—Oslo ikke er tatt til følge. Det vises til vedlagte kopi av hans brev av 15 d m samt kopi av flytteregning av 6 f m.

Etter det opplyste er klageren fra nov d å beordret som elev ved stabsskolen og deretter (høsten 83) forespeilet beordring til Z. Så vidt jeg forstår har flyttingen direkte sammenheng med sistnevnte foreslåtte beordring. Klageren anfører at han er innforstått med at angjeldende regulativbestemmelser etter sin ordlyd ikke hjemler utbetaling av de nevnte tillegg i de foreliggende tilfelle. Han finner likevel avgjørelsen urimelig og i strid med regulativets ånd og hensikt.

Jeg kan for så vidt være enig med klageren i at avgjørelsen kan synes lite rimelig hvis det forholder seg slik at han kan regne med fast beordring til Z etter gjennomgått stabsskole. Han må da sies å ha innrettet seg på dette ved å flytte familien til Oslo hvor han er tildelt bolig.

Jeg tør be FD overveie om det ikke i dette tilfelle kan være grunn til å dispensere fra regulativbestemmelsene, jfr regulativets pkt 21, 1.»

Departementet svarte slik:

«Forsvarsdepartementet vil presisere at vedkommende klager er behandlet i samsvar med gjeldende tariffavtale, og at den anmodning som rettes om særbehandling i form av

dispensasjon, ikke kan ses å ha rimelig grunnlag.

Arbeidsretten har i dom av 11 okt 74 (sak nr. 41/1973) om forståelsen av Fredsregulativet Del II, pkt 21 b og c, fastslått at regulativteksten for så vidt angår krav om personlig fremmøte på det tjenestested som er angitt i den faste beordring, skyldes Forbruker- og administrasjonsdepartementets særlige uttrykte ønske i 1969.

FD har ikke funnet omstendighetene i nærværende sak så spesielle at det er noe grunnlag for dispensasjon i medhold av regulativets pkt 21 i.

Klageren har også misforstått den helt entydige regel om etableringsgodtgjøring i Fredsregulativets Del II, pkt 68.

Departementet finner ikke tilstrekkelig grunn for å fravike tariffavtalen på dette punkt.

De påklagede forhold i nærværende sak representerer ingen ny problemstilling og må eventuelt finne sin løsning under revisjon av regulativet.

Et regulativ må nødvendigvis bygges opp på en del gjennomsnittsbetraktninger og som følge derav komme til å gi så vel positive som negative utslag i det enkelte tilfelle.

I foreliggende sak er det tross alt bare snakk om forskyvning av de regulativmessige godtgjøringer i samsvar med regulativets forutsetninger og ordlyd.»

Ombudsmannen fant ikke å kunne foreta seg noe mer til tross for at avgjørelsen syntes urimelig og svarte klageren slik:

«Det vises til tidligere brev i saken.

Min henvendelse til departementet er besvart ved FDs brev av 4 ds som det vedlegges kopi av.

Jeg har overfor departementet gitt uttrykk for at avgjørelsen kan synes lite rimelig og har bedt departementet overveie om det ikke i dette tilfelle kan være grunn til å dispensere fra regulativbestemmelsene i medhold av regulativets pkt 21 i. Som det imidlertid vil ses har FD ikke funnet omstendighetene i den foreliggende sak så spesielle at det er grunnlag for dispensasjon. Det anføres videre at de påklagede forhold ikke representerer noen ny problemstilling som eventuelt må finne sin løsning under revisjon av regulativet. På min forespørsel meddeler departementet at en foreleggelse av saken for FAD ikke vil ha noen hensikt, jfr det som anføres i annet avsnitt i FDs brev.

Etter det standpunkt FD har tatt, antar jeg at det ikke vil være mulig å oppnå en endring av den avgjørelse som er truffet. Angjeldende tillegg vil således først kunne utbetales fra det tidspunkt De eventuelt tiltrer den faste beordring som er bebudet.»

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 5 saker samt 2 fra tidligere år i denne gruppe.

En sivil ansatt fagarbeider hadde i henhold til et kurstilbud fra Forsvarets overkommando søkt om permisjon med lønn for videreutdanning. En av betingelsene ifølge kurstilbu-

det var at personellet hadde 5 års sammenhengende tjeneste i Forsvaret. Klageren hadde 9 års tjeneste som befal og 3 år som sivil fagarbeider. Han fikk avslag på søknaden med den begrunnelse at tjenesten som befal ikke kunne regnes med.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando og ba bl a om å få utlånt Opplæringsrådets dokumenter i forbindelse med behandlingen av søknaden. Forsvarets overkommando ga denne redegjørelsen:

«For å bedre mulighetene for videreutdanning er det i de senere år blitt innført en ordning hvor sivilt tilsatt personell i Forsvaret har mulighet til å søke inntil 2 års permisjon med lønn.

Ordningen blir kunngjort i FO-melding en gang om året (ca januar) og søknadene blir behandlet i «Det sentrale opplæringsråd for sivilt personell i Forsvaret» som gir sine anbefalinger om å innvilge eller avslå permisjon.

Grunnlaget for permisjon er at utdannelsen er av interesse for Forsvaret og at den enkelte søker har vist en viss stabilitet i sitt tjenesteforhold.

Etter tilråding fra Opplæringsrådet har Forsvarets overkommando fastsatt «stabilitet» til å være minst 5 års sammenhengende tjeneste i Forsvaret.

For skoleåret 1983/84 ble kunngjøring om videreutdanning gitt i FO-melding nr 23/83 daterert 12/1—83. Kopi av meldingen følger vedlagt.

Etter søknadsfristens utløp den 11/4—83 ble søknadene behandlet i Opplæringsrådets møte den 28 og 29 apr 83.

Uttaket er gjort i henhold til reglene, men rådet har ikke protokollert behandlingen av hver enkelt søknad. For X er det imidlertid anmerket at han hadde for kort tjenestetid.

Ved beregning av tjenestetid er det sammenhengende tjeneste som sivilt tilsatt som ble lagt til grunn.

I FO-melding nr 23/83 ble dette dessverre ikke presisert, men disse reglene vil bli omtalt mer detaljert ved neste utlysning.

Etter de opplysninger som er gitt i Xs søknad av 12/2—83 har han tidligere tjenestegjort som løytnant ved Samb skv Y i 9 år før han ble tilsatt som fagarbeider ved Z i 1980. Det var derfor kun tjenesten ved Z som telte i denne forbindelsen.

Vi finner det riktig å nevne at det bare er tjeneste som sivil som teller med også i en annen sammenheng. Dette gjelder ved besettelse av stillinger og er fastsatt i Tilsettingsreglementet.

Etter rådets oppfatning tilfredsstilte X ikke kravene for å få denne type permisjon, og anbefalte derfor at søknaden ble avslått.

FO er enig i rådets anbefaling, og finner ikke grunnlag for å omgjøre vedtaket.

Kopi av søknaden med oversendelsesbrev fra Z følger vedlagt.»

Ombudsmannen fant grunn til å forelegge saken for Forsvarsdepartementet:

«Ovennevnte som fra 1980 har tjenestegjort i sivil stilling som fagarbeider ved Z, har henvendt seg til Ombudsmannen i anledning av at

han har fått avslag på søknad om permisjon for videreutdanning. I kunngjøring av kurset vedr videreutdanning av 12 jan 83 er det stillt som vilkår at personellet må ha «minst 5 års sammenhengende tjeneste i Forsvaret». Slik kurstilbudet er formulert tilfredsstillt søkeren dette krav idet han før han i 1980 ble tilsatt i sin nåværende stilling har 9 års sammenhengende befaltstjeneste bak seg. Imidlertid er hans søknad avslått idet hans tjeneste som befal ikke medregnes i denne sammenheng.

Det er herfra innhentet uttalelse fra FO/P II som i brev av 24 d m har bekreftet at det ved beregning av tjenestetid kun tas hensyn til sammenhengende tjeneste som sivilt tilsatt. Reglene om dette vil etter det opplyste bli nærmere presisert ved neste utlysning. FO har ikke funnet grunnlag for å omgjøre tilrådingen fra Opplæringsrådet.

Etter min oppfatning er avgjørelsen lite rimelig på bakgrunn av det som anføres som grunnlag for innvilgelse av permisjon for videreutdanning, nemlig at utdannelsen er av interesse for Forsvaret og at den enkelte søker har vist en viss stabilitet i sitt tjenesteforhold. Den omstendighet at søkeren i dette tilfelle har ca 12 års sammenhengende tjeneste bak seg hvorav de 9 første år som befal, tyder nettopp på at han har vist en slik grad av stabilitet i sitt tjenesteforhold som myndighetene ønsker å legge til grunn ved opptak av søkere til kurset. Slik jeg ser det synes sterke rimelighetshensyn å tale for at man i det foreliggende tilfelle bør dispensere fra kravet om sammenhengende sivil tjeneste.

Jeg tør be om FDs uttalelse i saken.»

Departementet var enig med Forsvarets overkommando og svarte Ombudsmannen slik:

«Det vises til skriv av 28 juni 1983 og 10 august 1983.

Forsvarets personell består som kjent av personellkategoriene sivil og militær, og det er stor forskjell på rekrutteringen til de to kategorier.

Til befalsstillinger rekrutteres vanligvis personell uten noe yrkesutdanning. Den utdanning som anses nødvendig blir bekostet av Forsvaret gjennom befalsskoler, yrkesskoler, krigsskoler, høyskoler mv.

For tilsetning i sivile stillinger er det imidlertid et krav at vedkommende som tilsettes, skal ha den utdanning og praksis som forlanges, før tilsetning kan finne sted.

I karrieremønsteret til de to kategorier er det store forskjeller. Befal beordres til videreutdanning som anses nødvendig for å ivareta stillinger, det er mao snakk om en obligatorisk utdanning. Denne varierer i mengde og varighet avhengig av gradsnivå og avansementskrets. I tillegg til denne obligatoriske utdanning har befalet i lang tid på grunnlag av søknad kunnet gjennomgå en rekke skoler og kurs.

For det sivile personellet har imidlertid ikke Forsvaret hatt noen obligatorisk utdanning, bortsett fra kurs hvor en har sett det nødvendig med tilleggsutdanning for betjening av et nytt materiell mv.

De sivilansatte og Forsvaret har lenge ønsket en bedring av videreutdanningsmulighetene, og i den senere tid har en iverksatt en rek-

ke tiltak på utdanningssiden for de sivilansatte, EDB, intendantur, materiell, økonomi, personell er noen av de sektorer det har vært arrangert kurs i.

Imidlertid har en strekt seg ytterligere for å bedre utdanningsmulighetene for de sivilansatte og denne personellkategori gis nå også muligheter til å kunne få permisjon med lønn for å skaffe seg videreutdanning.

Det er avsatt 25 årsverk til formålet, en ramme som for tiden er oppfylt.

Som krav for å komme inn under sistnevnte ordning er satt at vedkommende må ha vist en viss stabilitet i sitt tjenesteforhold av minst 5 års sammenhengende tilsetning. Forsvarsdepartementet er enig med Ombudsmannen for Forsvaret i at X har vist stabilitet i sitt tjenesteforhold i Forsvaret, men som det fremgår av foranstående er det her utelukkende ment tjeneste som sivilt tilsatt.

Det er beklagelig at dette ikke ble presisert i kunngjøringen, men det hele må etter departementets mening sees i lys av at ordningen er tatt opp, approbert og iverksatt for å bedre kårerne for de sivilt tilsatte. For alle som har behandlet disse saker har det derfor kun vært tenkt på det personell som har lang tjenestetid som sivil.

Forsvarsdepartementet kan ikke se at X i dette tilfelle er urimelig behandlet. Bl a kan nevnes at det fremgår av Opplæringsrådets retningslinjer at søkere som tidligere er gitt kompetansegivende opplæring på Forsvarets bekostning viker for andre kvalifiserte søkere. X er gitt slik utdanning, som førte han frem til bestått fagbrev.

Forsvaret er riktignok arbeidsgiver for begge personellkategorier, men disse har som nevnt vidt forskjellige arbeidsvilkår og karrieremønster.

Departementet anser det ikke riktig at det gis særfordeler til enkeltpersoner som ikke omfattes av ordningens intensjoner og den praksis som har vært fulgt.»

OMBUDSMANNSNEMNDAS BEFARINGER

Ombudsmannsnemnda har i 1983 besøkt følgende avdelinger:

19—21 april:

Sørlandet sjøforsvarsdistrikt

Gimlemoen

Luftforsvarets tekniske skolesenter, Kjevik
Infanteriets øvingsavdeling nr 2, Evjemoen.

30 mai—2 juni:

Heggelia garnison

Skjold garnison

Infanteribataljon nr 1, Setermoen
Bardufoss flystasjon.

31 oktober—4 november:

Tromsø sjøforsvarsdistrikt

Andøya flystasjon

Kystvaktsskvadron Nord

Bodø flystasjon/Bodin leir.

Sørlandet sjøforsvarsdistrikt Rekruttskolen Odderøya.

Nemnda ble mottatt av komkapt Stensland, sjefen for rekruttskolen og hadde først et møte med ham, tillitsmennene i fellesutvalget og enkelte av befalet. Det var tillitsmenn fra Odderøya, Marvika og de småstasjoner som ligger under distriktet. Tillitsmennene var nyvalgte. De hadde ikke hatt sitt første møte ennå og hadde derfor ikke noen spesielle saker å ta opp.

Ombudsmannen orienterte om nemndas besøk og ellers om Ombudsmannens virksomhet.

Tillitsmennene var usikre på bestemmelsene og praksis når det gjelder permisjon for helt eller delvis sykmeldte mannskaper. Rekruttskolesjefen redegjorde for dette og fortalte at bestemmelsene ble praktisert meget liberalt. Et spesielt tilfelle som ble trukket frem lovet rekruttskolesjefen å undersøke nærmere.

Det ble nevnt at det var mangel på parkeringsplasser for mannskapenes biler. Den plassen de hadde fått tildelt var dårlig og vanskelig tilgjengelig. Rekruttskolesjefen opplyste at forskjellige forhold ikke gjorde det mulig å skaffe mannskapene bedre parkeringsområde.

Tillitsmennene uttalte at deres møte med Forsvaret var bedre enn de hadde ventet.

Rekruttskolesjefen opplyste at frafallet i rekruttskolen hadde vært så stort at dette gikk utover avdelingens muligheter til å tilgodese mannskapenes ønsker om fordeling etter rekruttskolen.

Rekruttskolesjefen redegjorde til slutt for virksomheten ved rekruttskolen. Det utdannes ca 1000 rekrutter pr år. I tillegg til dette en ganske omfattende kursvirksomhet for befalet. På den bygningsmessige siden er det meget store mangler. Det brukes mange gamle og kondemnerte bygninger som i det hele tatt ikke passer til de formål de dekker i dag. Det er ikke bygget noe nytt på mange år og dette setter sitt preg på avdelingen. Kasernene begynner å bli nedslitt og kapasiteten er for liten skikkelig gymnastikksal mangler. Skikkelige lokaler for fritid og undervisning har man ikke, og mangelen på befalshybler er merkbart. Man hadde håpet å få en plathall til idrettslig virksomhet, men dette syntes nå ikke å bli noe av. Det var planlagt et undervisningsbygg, dette synes det heller ikke å bli noe av. Det er behov for 18—20 befalshybler, man har i dag 14. Endel planer om å skaffe ytterligere hybler er ikke blitt satt i verk.

I Marvika har man foruten forsynings- og reparasjonsavdeling også sanitetsavdeling og økonomiavdeling. Forlegningsforholdene er trange også her, men mange av mannskapene

har anledning til å reise hjem etter endt tjeneste.

Tillitsmannsarbeidet er vanskelig i en kort rekruttskole, det blir lite sammenheng i virksomheten.

Etter møtet ble det foretatt en befaring i leiren.

Nemnda så først på en gammel hall som ble brukt til lagring av og arbeid med luftvernmaterieell. Kinosalen, som også ble brukt som undervisningsrom, var det største lokale ved avdelingen og rommet to tropper, ca 120 mann. Det var et kaldt og utrivelig lokale meget lite egnet til sine mange formål, bl a til velferdsarrangementer med servering. Et gammelt ammunisjonslager satt opp før krigen ble nå brukt som gymnastikksal og passet usedvanlig dårlig til dette formål, det var lite, plass til ca 20 mann, og dårlig utstyrt. I endel andre gamle trebygninger bygget til helt andre formål var det innredet undervisningsrom og troppskontorer. Forholdene var dårlige, i enkelte bygninger var det ikke innlagt vann.

Mannskapsforlegningen var relativt brukbar også etter dagens standard. Mannskapene var plassert 8 på rommet. Det ble stadig foretatt oppussing. Kjøkken og spisesal som er relativt nytt, var av bra standard med en meget trivelig spisesal. Avdelingen driver en kokkeskole med 16 elever i tilknytning til sitt kjøkken. Kapasiteten fører til enkelte kjøproblemer, særlig i forbindelse med innrykk.

Nemnda hadde deretter en samtale med nestkommanderende ved sjøforsvarsdistriktet. Under samtalen ble det sterkt understreket alle de problemer de dårlige bygningsmessige forhold skapte for alle deler av virksomheten. Kunne man få bygget et skikkelig undervisningsbygg med kontorer og andre lokalteter ville mange vanskeligheter kunne avhjelpest. Til tross for de kummerlige forhold er dette et attraktivt tjenestested, og personellet gjør en meget god jobb.

Gimlemoen.

Nemnda ble mottatt av sjefen for FDI 7/IR 7, oberst Forberg, og hadde først en samtale med ham, sjefen for BSØA og sjefen for de vernepliktige mannskaper som er avgitt til tjeneste ved Gimlemoen.

Oberst Forberg ga først en orientering om det meget omfattende byggearbeidet som de siste år har foregått på Gimlemoen, dels nybyggingsarbeider, dels restaurering av gamle tyskerbygde brakker. Restaureringen av de gamle tyskerbrakkene har ført til at man har fått tidsmessige og meget brukbare lokaler for halvparten av hva det ville koste å bygge nytt.

Det er i dag mange avdelinger som holder til på Gimlemoen slik at virksomheten blir meget variert.

Sjefen for BSØA orienterte om skolens virksomhet. Det blir nå en omlegging av virksomheten slik at skolen for fremtiden vil bli Krigsskolens første avdeling. Søkningen til skolen har økt den siste tiden slik at man for fremtiden vil få fulle klasser.

Ombudsmannen reiste spørsmålet om det ikke ville være rimelig at elevene ved BSØA også fikk en orientering om ombudsmannsordningen. Befalet i dag synes å være dårligere orientert om denne ordningen enn tidligere. Skolesjefen var enig i dette og skulle forsøke å få dette passet inn i programmet.

Sjefen for de vernepliktige mannskaper orienterte om deres tjenesteforhold. Det er i det alt vesentlige mannskaper med sosiale problemer og som av den grunn må tjenestgjøre i nærheten av hjemmet. De aller fleste gjorde en god jobb.

Nemnda foretok deretter en befaring i leiren. Det nye sykehuset som i fredstid disponeres av Forsvaret brukes nå som forlegning for BSØA. Forholdene er meget bra.

Brakkene hvor de vernepliktige er forlagt og har sine oppholdsrom er etter ombygging blitt meget tilfredsstillende.

Det er nå gjennomført en hovedreparasjon hvor det skal innredes kantine. Forholdene her blir meget fine. Den gamle kantinebygningen skal ombygges til et fritidsbygg.

Kjøkken og spisesaler har en meget høy standard. Det er tilstrekkelig med kjøle- og fryserom, godt utstyrt forøvrig og meget stor kapasitet.

Befalsskolens undervisningsbygg var også meget bra med eget TV-studio og språklaboratorium, i kjelleren en fin skytebane. Det eneste som manglet var en aula hvor mer enn en klasse kunne samles.

Befalshybler og -messer var innredet i enkelte av de ombygde tyskerbrakker, standarden var også her meget høy.

Luftforsvarets tekniske skolesenter.

Nemnda ble mottatt av fungerende skolesjef som orienterte om skolens administrasjon og organisasjon og de forskjellige utdanningslinjer og kravene for opptak. Skolen har 177 befal og det er maksimalt plass til 740 elever. Tillitsmannsordningen ved skolen virker tilfredsstillende. Befalsorganisasjonene er også opp tatt av elevenes ve og vel.

Nemnda hadde deretter en samtale med avdelingssjefene som orienterte om virksomheten innenfor sine områder.

Nemnda hadde deretter et møte med skolens felles tillitsmannsutvalg. Tillitsmennene tok opp forlegningsforholdene som ikke var tilfredsstillende. Det bor nå tre mann på tomannsrom, det blir trangt og lese mulighetene er ikke gode nok. De rommene som ble bygget

f eks til hobbyrom, brukes nå til andre formål. Lesesaler har man ikke, noe det har vist seg å være et stort behov for. Skolen er enig med elevene i at forlegningsforholdene ikke er tilfredsstillende. Man trenger egentlig to nye forlegninger, men dette er foreløpig ikke gitt høy nok prioritet. Skolens førsteprioritet er ny befalsforlegning. På grunn av de vanskelige forlegningsforhold har man vært meget liberale overfor elever som har skaffet seg hybel utenfor skolen. Alle for utbetalt kost- og kvartergodtgjørelse.

Velferdsmidler mente tillitsmennene man hadde for lite av. Det var søkt om kr. 100.000 til voksenopplæring, man hadde fått 20.000. Dette betyr at mange ikke får de kurs f eks kl 2 sertifikat, som de etter gjeldende bestemmelser har krav på. Dette fant tillitsmennene meget betenkelig.

Tillitsmennene var misfornøyd med den store forskjell det ble gjort på gifte og samboende når det gjelder hustru- og botillegg. Disse to kategorier burde behandles likt.

Skoletillegget er ikke blitt forhøyet på lang tid. Dette mente tillitsmennene var urettferdig hensett til den vanlige prisutvikling de senere år. Ombudsmannen pekte på at skoletillegget også var et rekrutteringsfremmende tiltak som ikke var like nødvendig i dag som tidligere.

I spisesalen er det lange køer. Man har forsøkt å komme dette til livs med delte spisetider. Dette har imidlertid ført til at bare de første får varmrett. Fung sjef lovet at man skulle se på dette problem igjen for om mulig å finne frem til en bedre løsning.

Tillitsmennene beklaget at ikke mannskapene kunne få benytte det militære telefonnett der hvor det var mulig. Det ble opplyst at dette fortsatt var mulig, men mulighetene var på grunn av misbruk noe redusert.

Det ble deretter foretatt en befaring i leiren.

Spisesalen er stor og i god stand. Det er i bruk 4 serveringsdisker slik at 8 mann kan forsyne seg samtidig.

Soldatheimen ligger utenfor leiren og er tilgjengelig også for sivile. Her er det i første etasje kinosal, bibliotek med lesesaler og kantine. I annen etasje er det forskjellige hobbyrom. Forholdene her er meget tilfredsstillende bortsett fra kuldeproblemer om vinteren. Er det under $+10^{\circ}$ får man vanskeligheter med oppvarmingen.

I en mannskapsforlegning i en av de gamle brakkeene er det forlagt 4 mann på rommene, fortrinnsvis elever med korte kurs. Dusjanlegg mangler.

I de nye forlegningene bor det tre mann på tomannsrom, dette blir trangt. Det er for lite leserom, men forøvrig er forholdene tilfredsstillende.

Nemnda så deretter på en undervisningshangar og flere undervisningsbygg med imponerende undervisningsutstyr for all den undervisning som gis ved skolesenteret.

Infanteriets øvingsavdeling nr 2, Evjemoen.

Nemnda ble mottatt av nestkommanderende og hadde som innledning på besøket en samtale med ham. Han orienterte om Evjemoens historie fra 1911. Foruten rekruttutdanning har man et skolekompani, lagførerkurs og en rekke repetisjonsøvelser. De ferdig utdannede soldater sendes til de forskjellige avdelinger i Nord-Norge.

Virksomheten drives av 115 befal og ca 70 sivile. En stor del av befalsstaben er vernepliktig befal. Det betyr at det er mye ungt og uerfarent befal. Dette skaper av og til vanskeligheter vis å vis mannskapene.

Når det gjelder klager på avgjørelser av søknader om å slippe Nord-Norge har disse økt. Dette henger sammen med at man i større grad enn tidligere søker å kjøre mannskapene gjennom tjenesten. Det er en personellgruppe som behandler disse sakene meget forsvarlig.

Det praktiseres «uketjeneste» for de mannskapsgrupper som må ha turnustjeneste, en uke tjeneste og en uke fri. Denne ordningen er meget populær og skaper nok endel misunnelse.

Det tjenestgjør endel mannskaper nordfra på grunn av spesialutdanning i visse disipliner. Det blir vanskelig for disse mannskaper å komme hjem i løpet av rekruttperioden, men man forsøker å finne løsninger.

Etter denne samtalen ble det foretatt en befaring i leiren.

Befalsmessen, bygget i 1954—55, er romslig og hyggelig med pent utstyr. I en befalsforlegning i en gammel brakke var forholdene tilfredsstillende med enmannsrom.

Mannskapskjøkken og spisesal i en gammel bygning er i bra stand med godt utstyr bl a en meget avansert oppvaskmaskin. Kapasiteten på kjøkkenet er ca 1000 mann og det samme gjelder spisesalen. Kostøret holder til et rikelig og variert kosthold. I samme bygning er det innredet et meget pent kapell. Det blir brukt av de to feltprestene som har nok å gjøre med soldatlaget og personlige samtaler.

Administrasjonsbygget er restaurert med bl a nye vinduer.

Kasernen for skolekompaniet er, som de andre mannskapsforlegninger, gamle tyske brakker som er restaurert og har fått et tilbygg med oppholdsrom, dusj, badstue, pingpongrom. Mannskapsrommene er 4 manns, noen med 3 mann, bra utstyrt. En annen kaserne står nå for tur til å bli restaurert. Her var det 12 mannsrom delvis belagt med 8 og 6 mann.

Kinobygget er et samarbeidsprosjekt med Evje kommune. Det er en kinosal med 560 plasser, sceneutstyr til kl A.

Kantinen var hyggelig med pent utstyr. Den er relativt nyoppusset. Omsetningen er ca 3 mill, underskuddet ca 150.000 pr år.

Idrettsbygget har bra med treningsutstyr, 10 m svømmebasseng og skytebane i kjelleren.

Besøket ble avsluttet med en samtale med en av tillitsmennene og befalets representant i fellesutvalget. De øvrige tillitsmenn var fraværende.

Samtale med DK-sjefen.

Befaringen ble avsluttet med en samtale med DK-sjefen, generalmajor Hope.

Ombudsmannen orienterte om nemndas inntrykk fra befaringsen.

Gen maj Hope orienterte om DKens oppgaver.

Samtale med Brigadesjefen.

Nemnda ble mottatt av oberst Danielsen og hadde først en samtale med ham og major Bredeesen. Det ble bl a orientert om hvordan de nye bøtesatser og nye bestemmelser om opptjening av ulovlig fravær virket. Disse bestemmelsene hadde en positiv virkning etter de erfaringer man så langt hadde.

Heggelia garnison.

Nemnda hadde en samtale med 8 kompanisjefer for kompaniene i Heggelia og Rustad leir. Den nye ordning med opptjening av ulovlig fravær har sammen med de høyere bøter virket tilfredsstillende. Søknader om overføring til tjenestesteder i Sør-Norge er det relativt mange av og de skaper av og til problemer. Mange av disse søknadene burde vært behandlet og avgjort på rekruttskolen. Det var etter kompanisjefenes oppfatning endel på rekruttskolene som ga inntrykk av at en slik overføring lett ville la seg ordne i Nord-Norge, og dette skapte alltid problemer.

Det forhold at mannskapene tok opp saker med Ombudsmannen direkte uten først å ha drøftet saken med sine foresatte, mente befalet var noe uheldig. De oppfattet imidlertid ikke Ombudsmannen direkte som noen motpart. Man hadde forøvrig ikke hatt noen saker som aktualiserte en stillingtagen til dette spørsmål.

Det ble brukt mye tid til behandling av permisjonssøknader, særlig velferdspermisjon til jordbruksformål. Jordstyreattestene syntes å tyde på et meget anstrengt arbeidsmarked idet det aldri var mulig å skaffe arbeidshjelp. Permisjoner ble også benyttet for å roe ned de som måtte ha overføring. En gratisreise til vil-

le gå ut over utdannelsen. Når så mange er borte ad gangen virker dette også inn på utdannelsen av de gjenværende. Mannskapene synes i det daglige ikke å være så opptatt av de problemer det sentrale tillitsmannsapparat er opptatt av.

Nemnda hadde deretter en samtale med tillitsmennene fra Heggelia fellesutvalg. Da tillitsmennene syntes å være lite orientert om ombudsmannsordning fortalte Ombudsmanen litt om virksomheten. Tillitsmennene fortalte deretter litt om sine arbeidsmuligheter og synet på tillitsmannsordningen. De hadde ikke inntrykk av at det var så enkelt å kjøre frem sakene de var opptatt av. De fikk ofte dokumenter sent. Det hele virket tungrodd og de hadde følelsen av at dette var befalets skyld. De mente å rekke bedre frem med en interesseorganisasjon. Tillitsmennene tok ikke opp konkrete saker fordi de hadde fått så sent varsel om dette møtet.

Skjold garnison.

Ombudsmannsnemnda ble mottatt av bataljonsjefen for Bn II, oblt Finborud og hadde først en samtale med ham. Han orienterte om virksomheten på Maukstadmoen og Holmen leir og de avdelinger som bodde i disse leirene. Enkelte av disse enhetene lå kommandomesig direkte under Brigadesjefen, mens alle forvaltningsmessig lå under bataljonsjefen i egenskap av plasskommandant. Man forsøker så langt midlene rekker å holde etablissemene i orden. Man bruker også mannskaper i vedlikeholdet, men her må man også ta hensyn til de sivile firmaer i distriktet som er avhengig av oppdrag fra Forsvaret.

Det er ca 2000 mann i de to leirene og man har et visst problem når det gjelder mannskaper som søker seg sørover. Det er forskjellige årsaker til alle disse søknadene.

Den store skilsmisseprosenten har spilt en viss rolle, enten ved at soldatens foreldre er skilt eller soldaten selv har vært gjennom en skilsmisse med de problemer dette fører med seg. Endel mannskaper overføres til brigaden med psykiske eller fysiske skavanker som burde gjort det klart på rekruttskolen at de ikke kunne tjenestgjøre i Brig N. Disse burde ikke vært overført til brigaden i det hele tatt. Når det gjelder de andre som søker, forsøker avdelingene å motivere dem til å gjennomføre tjenesten i brigaden og endel greier dette bl a ved hjelp av hyppigere permisjoner enn det vanlige. Endel søker som siste utvei overføring til siviltjeneste.

Nemnda hadde deretter en samtale med tillitsmennene i fellesutvalget på Skjold.

Tillitsmennene reiste spørsmål om lesedager i forbindelse med eksamen. De mente det

her var tale om forskjellsbehandling. De skjønte heller ikke at en henvendelse til Ombudsmannen uten videre kunne føre til flere lesedager. Bataljonsjefen fant forskjellsbehandlingen meget uheldig og ba om at slike saker ble bragt til hans kunnskap.

Sivile kurs kommer ofte i veien for militærtjeneste og omvendt. Et eget utvalg skal se på dette og samordne tjenesten best mulig.

Tillitsmenneskets rett til å gå til massemedia med opplysninger om henvendelser i Forsvaret ble reist. Bataljonsjefen opplyste at stående ordre forbød mannskapene å gi slike opplysninger. Det var en slik sak på gang nå i forbindelse med en skyteepisode. Ombudsmannen spurte om ikke disse bestemmelsene gikk langt når det gjaldt begrensning av ytringsfriheten, og ba om å bli orientert om sakens utvikling.

Nemnda hadde en samtale med kompanisjefene som ga en kort orientering om virksomheten i sin avdeling. Forholdene var stort sett tilfredsstillende og det var sjelden tillitsmennene tok opp store saker. Det gikk mest i daglige problemer som man søkte å løse så langt det var mulig.

Når det gjaldt ombudsmannsordningen var nok befalet noe mangelfullt orientert. De fleste aksepterte nok ordningen selv om ikke alle sjefene er like begeistret når mannskapene går til Ombudsmannen med en sak som er avslått i kompaniet.

Sammen med hovedtillitsmannen og bataljonsjefen foretok nemnda en befaringsreise i leiren sammen med de respektive sjefer.

På sykestua orienterte den ene av de to legerne om virksomheten som stort sett går greit. Avdelingen har også to tannleger og man greier å gi mannskapene en meget god tannbehandling, mange har tenner i bedre stand når de reiser. Man har ikke følelsen av å være plaget av simulanter selv om pågangen er stor foran øvelser. Sykestua er ellers godt utstyrt med kontorer, spesialrom og sykerom med plass til 23 sykesenger.

Kjøkkenet og spisesalen har gjennomført kafeteriasystemet. Det er plass til ca 500 i spisesalen. Forholdene på kjøkkenet er for dårlige. Det gjelder plass, ventilasjon, kjøle- og fryserom, inn- og utleveringsmuligheter. Det foreligger planer for en utbygging av kjøkkenet som var gitt høy prioritet, men disse planene er ikke lenger gitt samme prioritet.

Kløyvkompaniets forlegning var bygget i midten av 50-årene, 6 mann på rommene og rimelig bra standard. Det pusses opp til stadighet. Oppholdsrommet innredet til TV-stue og dermed avskåret fra annet bruk.

Stallen var i bra stand. Uvissheten om Kløyvkompaniets fremtid får en viss betydning for

investeringene, men ikke for den daglige virksomheten.

Nemnda så deretter på en vedlikeholdshall for kjøretøyer og annet materiell samt garasjer, kalde og varme.

Kantinebygget har stor betydning for mannskapenes fritidssysler. Kinosalen gir plass til ca 400 personer. Sceneutstyret er dårlig. Det er søkt om nytt, det vil koste ca kr. 75.000,—. I kantina er det skiftet møbler og utstyr for ½ mill kroner, meget god standard, pent og trivelig. Hovedtillitsmannen har et eget kontor i velferdsbygget med fast kontor-tid. I et lite bygg ved siden av er det plass for båtbyggeri, her skal det også bli plass for et bilverksted for mannskapene.

Nemnda så deretter på forlegningsforholdene. Først Holmen leir, garasjer, verksted og depoter. De siste var i dårlig forfatning og nybygg er foreslått. I mannskapsforlegningene er det 6 mannsrom i bra stand. Det er nye dobbelte skap, nye vinduer, varmt og kaldt vann på rommet. Kjøkkenet og spisesal med høy standard. Oppholdsrom i en meget slett forfatning, utslitte møbler, for liten plass og rommet innrettet som en kinosal. Befalsmessene hvor befaringsreisen ble avsluttet var meget pen og trivelig.

Nemnda foretok deretter en befaringsreise i Heggelia leir hvor nemnda tidligere hadde hatt en samtale med kompanisjefer og tillitsmenn i fellesutvalget. Nemnda så først på en mannskapsforlegning med 6 mannsrom av bra standard med innlagt vann på rommene, nye dobbeltskap, dusj og badstue i kjelleren. Oppholdsrommet var pent møblert, men ble mest brukt som TV-rom.

Kjøkkenet og spisesal hadde nå fått den nødvendige utvidelse med nytt og godt utstyr. Kafeteriasystemet var gjennomført og virket tilfredsstillende.

En mannskapsforlegning, noe eldre enn den første, hadde også 6 mannsrom med brukbar standard. Her er det egne vaske- og dusjrom i hver etasje. Oppholdsrommet var pent møblert og mest brukt som TV-rom.

I Rustad leir så nemnda først og fremst på verksteder og garasjer hvor de vernepliktige mannskaper arbeider. I fjellanlegget er det bl a 3 linjers verksted både for kjøretøyer og skyts.

Infanteribataljon nr 1, Setermoen.

Nemnda hadde først en samtale med tillitsmennene i bataljonen. Informasjon om ombudsmannsordningen var det første spørsmål som ble reist. Tillitsmennene mente at informasjonen som ble gitt var utilstrekkelig, det kunne se ut som befalet hadde for lite kunn-

skap om dette. Den brosjyren som nå deles ut til tillitsmennene burde deles ut til alle mannskaper, eventuelt legges ut på fellesrom etc. Befalet burde også være med på tillitsmannskurs.

Trekk i dagpenger for bot og erstatning ble tatt opp. Det vanlige er at det blir trukket inn til 50 % av dagpengene. Det hender imidlertid at det i tilfelle med bot og erstatning blir trukket nesten alt. Ombudsmannen mente det i slike tilfelle heller ikke skulle trekkes mer enn 50 %.

Voksenopplæringskurs har det vært vanskelig å få. Man har måttet dokumentere sin leselyst. Dette har skapt problemer.

Lørdagsfriordningen er et fremskritt, men det har vært gjort lite for at dagen skulle kunne brukes fornuftig. Dette har nå tillitsmennene tatt opp. Plassbehovet for forskjellige aktiviteter er imidlertid dårlig dekket. Undervisningsrommene er i bruk hver kveld og peisestuene er for små.

Prioritet på Forsvarets fly var man ikke tilfreds med. Mye av plassene var opptatt av besøkende til befalet, mens soldatene ikke fikk plass. Det hendte også at man ble stående igjen selv om det var plass. Forklaringen på dette var at flyet skulle fylles opp på neste flyplass. Forskyver man en gratisreise, hender det at man må betale returen selv. Dette henger sannsynligvis sammen med Brigadens planlegging og gjennomføring av permisjonsreisene.

Tillitsmennene spurte om MP kunne ransake mannskapenes biler parkert utenfor leiren. Ombudsmannen svarte ja på dette spørsmål.

Hovedverneombudsassistenten er i virksomhet, men synes å kjenne svært lite til sitt arbeid.

Tillitsmennene opplyste at mannskapene var interessert i tillitsmannsordningen til å begynne med, men tapte fort interessen fordi det tok så lang tid å få gjennomført noe. Mannskapene er resultatorienterte. Spørsmålet om en interesseorganisasjon er tatt opp igjen og det er fra Bn I foreslått at spørsmålet ble drøftet på landskonferansen i august.

Nemnda hadde deretter en samtale med de to bataljonsjefer og kompani- og batterisjeferne. Plasskommandanten ønsket velkommen og ga en kort orientering om Setermoen og forholdene. Det er landets største garnison med ca 350 befalet og 2000 menige. Det er den største arbeidsplassen i bygda med mange sivilt ansatte. Øvingsforholdene er bra. Leiren er bygget i midten av 50-årene. Det er bygget lite nytt. Bn I har fått en ny kaserne. Ellers er vinduer i endel kaserner skiftet ut og vanlig vedlikehold gjennomført. Kjøkkenforholdene er lite

tilfredsstillende. Velferdstjenesten er bygget opp om fritidssenteret Setertun nede i sentrum, og denne tjenesten går relativt bra. På grunn av lørdagsfri må det nå gjøres noe for å få fritiden skikkelig utnyttet. De nye endringer i disiplinærreglementet og bestemmelsene for opptjening av forsømt tjeneste har gitt resultater, antall forseelser har gått ned.

Ombudsmannen orienterte deretter om Ombudsmannens og nemndas virksomhet. Ombudsmannen nevnte bl a at han hadde inntrykk av at befalet visste mindre om ordningen enn tidligere. Dette ble bekreftet. Befalet trodde de ville bli «hengt» så snart en sak kom til Ombudsmannen. De fikk etter hvert andre erfaringer. Det var på det rene at det manglet skolelring. Sjefen var enig i at de menige mannskaper hadde denne instans utenfor å gå til. Det ble ellers opplyst at det på alle plan ble lagt mye arbeid i personellsaker og at alle fikk beskjed om sine ankemuligheter.

Det ble opplyst at svært mange saker i kompaniene gjaldt overføring til tjeneste nærmere hjemmet. Mange av disse sakene burde vært behandlet og avgjort på rekruttskolen. De kan være vanskelige å innvilge, men de aller fleste blir hjulpet med mer permisjon enn de strengt tatt har krav på.

Mange søker overføring av overbevisningsgrunner. Det synes å være for lett å få til dette selv om endel likevel kommer tilbake og må gjennomføre militærtjenesten.

Det vil være vanskelig å gjennomføre enda en gratis hjemreise ved avdelinger med tre kontingenter. Det er vanskelig med utdannelsen allerede, en reise til gjør det enda vanskeligere. Blir det sivil og militær samkjøring med fly vil det bli helt håpløst.

Veteranvirksomhet av det helt grove slaget er det lite av i dag. Her har både befalet og tillitsmenn gjort en god jobb.

Befalet var overrasket over konklusjonene i trivselsundersøkelsen når det gjaldt befalets opptreden med tømning av askebegre, klesskap etc. Hverken befalet eller tillitsmenn hadde merket noe av dette og mente at rapporter her ikke ga noe korrekt bilde av situasjonen. Det var den alminnelige oppfatning at myndighetene hadde overreagert på dette punkt.

Sykemelding under permisjon er det mye av, ikke alle er reelle. Det er bare manglende transportdyktighet som kan gi soldaten rett til å være hjemme. Dette tar mange av legene ikke alvorlig nok. Dette fører til endel refselsaker. Sykedager under langpermisjon skal mannskapene ha igjen. Det kan av og til skape problemer.

Problemer med trekk i dagpengene ble drøftet. På grunn av avdelingenes størrelse ble det hevdet at det ikke var mulig med individuell tilpassing av trekkbeløpene.

Etter samtalen gjennomførte nemnda en befaringsreise i leiren ledsaget av bl a plasskommandanten og hovedtillitsmannen.

Nemnda så først på den nye forlegningsbrakken «Trondenes» som nå har vært i bruk i 2 år. Fem mann på 4-mannsrom, men meget god standard. I denne kasernen er det foruten bad, tekjøkken, leserom, trimrom, pusserom, vaske- og tørkerom, alt med meget høy standard, romslig og pent.

Kjøkkenet og spisesal er ikke helt tilfredsstillende. Det gjelder først og fremst kjøkkenet som er gammelt og tungvint med alt for dårlig lagringskapasitet og alt for tungvint transport av mat. Avdelingen har et matbudsjett på ca 5 mill pr år. Spisesalen er for liten slik at det må spises i to puljer. Garderobeforholdene for de ansatte og de som tjenestgjør på kjøkkenet er helt utilfredsstillende med et klart brudd på gjeldende bestemmelser. Det foreligger planer for en utvidelse av kjøkkenet med tilfredsstillende lager i kjelleren.

Nemnda så deretter på en av de gamle kasernene som nå har fått skiftet ut vinduer og ellers er under oppussing. Vanlig 7 mann på rommene. Det er bra standard etter oppussingen selv om hele kasernen virker nedslitt. Oppholdsrom innredet som kino slik at det bare kan brukes til TV-seing.

Nemnda besøkte deretter Feltartilleribataljonen. Denne leiren er også gammel og nedslitt uten nye bygninger. Nemnda ble vist rundt av bataljonsjefen. Det er ca 500 vernepliktige og 120 befal i leiren som nå er innpå 30 år gammel. Man arbeider nå med modernisering og oppussing. Det er skiftet vinduer i en kaserne. Nemnda så først på en kaserne som det ikke var gjort noe med. Forholdene var noenlunde brukbare, men det var trangt om plassen. Det var vaskerom og toalett i hver etasje, bad i kjelleren. Det er dårlig med verkstedplass. Radioverksted var innredet i kummerlige kjellerrom i denne kasernen.

I den kasernen hvor det er skiftet vinduer og dører, satt inn nye skap og montert et klimaanlegg, er forholdene adskillig bedre. Oppholdsrommet var møblert med småbord og stoler. Det er vanskelig å få vedlikeholdsmidlene til å strekke til. Som et apropos ble det opplyst at Brigaden bruker ca kr. 150.000,— pr år til erstatning for bortkommet spisebestikk. Dette var midler det kunne vært bra å ha til vedlikehold.

Nemnda besøkte deretter Sanitetskompaniet og fikk først en orientering om virksomheten av kompanisjefen. Styrken er ca 270 mann i tre kontingenter. Mannskapene har hatt sin rekruttskole på Lahaugmoen. Det drives utdanning i sanitetstjeneste og transporttjeneste og har ca 70 kjøretøyer.

Nemnda så på to klasserom av relativt bra

standard. Forlegningsrommene var 6 manns med vann/vask på rommene, vanlig standard. Mange leier seg TV/video, da må alle på rommet være enige. Oppholdsrommet er pusset opp. Skifting av møbler står igjen. Det er direkte adgang til spisesalen med plass til 200 personer. Kjøkkenet var pent og ryddig med godt utstyr.

Velferdsbygget Setertun ble deretter besøkt. Biblioteket skal flytte over i det kommunale bygget og drives sammen med kommunen. Lokalene skal benyttes til andre formål. Kantine er stor og koselig med pent utstyr. Kinoen gir plass til ca 400 personer. Her er det utstyr for teatervirksomhet også.

Bardufoss flystasjon.

Nemnda ble mottatt av stasjonssjefen og hadde en kort samtale med ham, sjefen for admgruppen og hovedtillitsmannen.

Forlegninger og kjøkkenet og spisesal er stasjonens store problem. Kjøkkenet er alt for lite. Det er bygget for 200 mann mens det nå er 600 mann som skal bespises. Det er nå åpnet anbud på utvidelse av spisesal og kjøkkenet lagerrom. To av de forlengningsbrakkene som brukes er i meget dårlig forfatning og kondemnert. Det er ikke tatt standpunkt til om de gamle brakkene skal rustes opp eller om det skal bygges nytt. Dette må nå snart avgjøres.

En prøveordning med å motta familiebesøk vil, etter samarbeid med tillitsmennene om reglene, nå bli satt igang.

Stasjonssjefen måtte deretter forlate nemnda pga Kongebesøket. Nemnda foretok en befaringsreise i leiren sammen med sjefen for admgruppen. En forholdsvis ny kaserne brukes av Stridsvognskvadronen. Forholdene her er meget tilfredsstillende. De to gamle forlegningene er i en meget dårlig forfatning. Full oppussing av disse to brakkene vil koste ca 7 mill kroner, mens en ny forlegning med samme kapasitet vil koste ca 14 mill kr.

Velferdsbygget er meget bra med kontorer, undervisningsrom, meget pen kantine og en fin kinosal. Kantine er meget koselig og går med overskudd.

Kjøkkenet og spisesal er ikke istand til å utvikle spisetjenesten tilfredsstillende og det er mye klager i den sammenheng.

Nemnda hadde deretter en samtale med tillitsmannsutvalget. Tillitsmennene klager på forholdene i kjøkkenet og spisesal. Maten var dårlig, det ble klaget på tilberedningen. I dag var maten bedre enn vanlig. Dette mente man hang sammen med besøk av nemnda og kjøkkeninspektrisen. Tillitsmennene hadde følelsen av at det ikke ble tatt noe hensyn til disse klager og innvendinger overfor kjøkkenpersonellet. Tillitsmannen ba om at tillitsmennene

måtte få en samtale med kjøkkeninspektrisen under henens besøk.

Det ble reist spørsmål om man hadde krav på å få fri til besøk hos lege, tannlege, prest, velferdsoffiser etc. Besøk hos lege/tannlege er det bestemmelser om. Besøk hos de andre må avtales men skal også tillates. Enkelte er pålagt å innarbeide enkelte sykedager. Disse problemene kan henge sammen med turnustjenesten. Stasjonen skal se nærmere på disse forhold.

Forlegningsforholdene ble drøftet. Tillitsmennene ble orientert om situasjonen. Det ble opplyst at stasjonen alltid hadde prioritert forlegning høyt.

Mulighetene for overføring til Sør-Norge ble drøftet. Det ble gjort rede for de problemer som oppsto både med plassering og muligheter for å skaffe erstatning. I de alvorlige tilfellene fant man som regel en løsning.

Til slutt orienterte Ombudsmannen om virksomheten.

Olavsvern.

Nemnda ble mottatt av kommandør Moseng som orienterte om virksomheten som sentral stab og administrasjon for distriktet og som base for mobile militære enheter.

Det ble videre orientert om de ulike typer personell man har og om hvilke oppgaver mannskapene har.

Mannskapene trivdes stort sett bra og hadde ingen spesielle problemer. Noen kritiske bemerkninger fremkom fra mannskapene, bl a noen hygieneproblemer og ting i forbindelse med vaskemaskiner. Spesielt ved fortene var det hygieneproblemer og noe problemer spesielt vedrørende vask. Mangel på ressurser gjør at man ikke får løst alle oppgaver, midlene strekker ikke til.

Kommandør Moseng hadde ikke fått noen konkrete henvendelser om overføring til tjenestested nærmere hjemmet. Tidligere hadde det vært en tendens til hærverk. Vedlikehold og fornyelse av møbler m m gjorde at standarden økte og også at det holdes i bedre stand.

Tillitsmannsarbeidet, kursvirksomhet m m ble også berørt. Det var problemer med bl a å gjennomføre kurs for utvidet sertifikat.

Kommandør Moseng pekte på at bygningene ved Olavsvern er for dårlige og for små.

Man drøftet også spørsmålet om tiltak for å gjøre ombudsmannsordningen bedre kjent blant befalet.

Det ble så holdt møte med fellesutvalget. Formannen, kommandør Moseng, orienterte om at det ikke forelå noen prinsipielle saker. Møtet med ombudsmannsnemnda var forbedret i siste møte i fellesutvalget.

Ombudsmannen understrekte behovet for å orientere om hva ombudsmannsordningen står for og ga en orientering om virksomheten.

Det ble nevnt at man også her hadde problemer når det gjelder midler til voksenopplæring/brevkurs.

Det var en positiv holdning til det sentrale tillitsmannsapparat og sekretariatet. Det fremkom at det blant vanlige mannskaper ikke var den store entusiasme for det sentrale arbeidet i TMU.

Det ble nevnt praktiske hygieneproblemer på Rødbergodden. Kommandøren håpet at det nye budsjettet kunne føre til en løsning.

Man drøftet spørsmålet om hvilken informasjon mannskapene får på rekruttskolen om det tjenestested de fordeles til. Det var ikke registrert stor «hjemlengsel» blant mannskapene.

Nemnda foretok så en befaring i leiren sammen med kommandør Moseng, stasjonsoffiser og kaserneoffiser. Kasernen hadde 4 manns rom av god standard, toalett og dusj i brukbar stand. Vaskemaskin og tørkrummel var intakt og det var god tørke- og strykeplass. Det fantes en TV-stue som ikke ble nytt til andre formål. Kantinen har lyse, pene lokaler og det var ingen klager på åpningstiden. Et leserom for mannskapene skal innredes. Det er gode forhold for de som ønsker familiebolig.

Grøtsund fort.

Her ble nemnda mottatt av fortsjefen som ga en orientering om virksomheten, spesielt om utdannelses- og øvingssituasjonen. Han kunne også fortelle at kunnskapen om ombudsmannsordningen blant befalet ikke er god nok.

På grunn av noe manglende forberedelser og at tillitsmennene var på øvelse ved et annet fort, ble det ikke møte med tillitsmennene bortsett fra at en av de tidligere på dagen deltok i møtet med fellesutvalget.

De tilfeller man hadde vedrørende overføring til tjeneste i nærheten av hjemmet var blitt løst gjennom de kommandomessige kanaler. Noe reduksjon av personell førte dette til. Man hadde en tendens til alkoholmisbruk og også til kontakt med narkotikamiljøet i Tromsø. Dette representerte ikke alvorlige problemer og det ble arbeidet med å løse disse situasjoner.

Opptjening i forbindelse med ulovlig fravær hadde lagt en demper på det ulovlige fraværet.

Sjefen betraktet forlegningsforholdene som dårlige pga dårlig vedlikehold. Rapporter fra legen har pekt på dårlige hygieniske forhold. Det er svært vanskelig å få til noe vedlikeholdsarbeid over hodet. Det er forståelse for problemet, men intet blir gjort for å få et systematisk vedlikehold. At lokalitetene er for

små medfører også problemer. Det forekommer endel hærverk og det er liten interesse for å ta vare på hva man har. Standarden er for lav og fører til likegyldighet.

Fortsjefen var godt fornøyd med det unge plikttjenestebefal som gjør en god tjeneste etter forholdene.

Det var ingen problemer med den daglige tjeneste.

Etter samtalen ble det foretatt en befaring. Kantinen ble pusset opp i 1982 og den var godt besøkt. Spisesalen var pusset opp av fortet selv. Det var flinke kokker og ingen klager på maten.

Det var stort sett forlagt 4—5 mann på hvert rom. Både rom og utstyr var veldig slitte.

Rødbergodden fort.

Fortsjefen tok imot nemnda og orienterte om programmet for besøket. Fortsjefen fra Gibostad var også til stede. Fortsjefene orienterte om virksomheten ved de to fort. Det ble nevnt at arbeidstidsbestemmelsene skapte problemer for kontinuiteten i opplæringen av mannskapene.

Det var lite midler til vedlikehold. Uten innsats og oppfinnsomhet fra befall og mannskap ville situasjonen vært umulig.

Det er noen som søker om overføring, men dette skapte ikke store problemer. Mannskaper som har gått på enkelte kurs ved Haakonvern synes å ha fått mangelfull opplæring.

Ved Gibostad fort var det problemer med kloakkanlegget som det hadde tatt lang tid å få ordnet med.

På Rødbergodden var friskluftanlegget i fjellanlegget for dårlig. Man hadde også visse problemer med hygien. Dette henger delvis sammen med at befalet ikke er nøyaktige nok og ikke stiller strenge nok krav under inspeksjoner.

Stopp på brevkursundervisningen skapte også visse problemer.

Nemnda foretok deretter en befaring. Den gamle delen av fjellanlegget som ble tatt i bruk i 1954, er i dårlig forfatning. Her må det gjøres en god del utbedrings- og ominnredningsarbeider. Den nye delen av anlegget er i relativt bra stand. Det er imidlertid trangt og mange forlagt på rommene, det var også trangt om plassen på vaskerommene. Spisesalen og kjøkkenet var tilfredsstillende og kostholdet var bra. Det manglet heiser for transport av utstyr inn i anlegget. Vifte for kloakklufteanlegget var av og til ute av funksjon og dette skapte problemer.

Lokalitetene utenfor fjellanlegget var tilfredsstillende. Her fantes det bad, trimrom, kantine etc hvor mannskapene kunne drive med forskjellige fritidsbeskjeftigelser.

Det ble deretter holdt møte i fortets tillitsmannsutvalg. Tillitsmennene opplyste at de hadde vanskeligheter med å få tørket tøy fordi tørketromlen var i ustand. Det fantes ikke midler hverken til reparasjon av den gamle trommel eller til innkjøp av ny. Andre tørkemuligheter finnes ikke.

Tillitsmennene var misfornøyd med den hygieniske standard og ba om at inspeksjonen ble strengere. Fortsjefen lovet å følge opp dette.

Det var tidligere organisert permisjons- og fritidstransport til Finnsnes med fortets kjøretøyer. Dette var nå stoppet, noe mannskapene fant meget beklagelig. Fortsjefen opplyste at det var mannskapenes egen opptreden som førte til dette. Dette gjaldt imidlertid forrige kontingent, og Ombudsmannen støttet tillitsmennenes ønske om at denne kontingenten burde få anledning til å prøve denne ordningen.

Spørsmålet om en sanitetsassistent hadde anledning til å sykemelde mannskaper ble reist. Spørsmålet ble besvart benektende.

Brevkurssituasjonen og andre forhold i forbindelse med voksenopplæringen ble drøftet. Det er ikke midler igjen til gjennomføring av kurs i resten av året.

Kloakksituasjonen ved Gibostad ble tatt opp og det ble rettet kritikk mot de som var ansvarlig for at ikke denne saken var ordnet.

Ombudsmannen ga til slutt en orientering om ombudsmannsordningen.

Andøya flystasjon.

Nemnda ble mottatt av oberst Hafnor som er stasjonssjef, og hadde først en samtale med ham. Han orienterte om virksomheten ved stasjonen. Forlegningsforholdene ble drøftet, særlig for luftvernartilleristene i den gamle brakkeleiren. Forholdene var imidlertid ikke tilfredsstillende i «Stjernebygget». Vedlikeholdsmidler er ikke tilstrekkelig til å få gjennomført de bygningsmessige arbeider som er absolutt nødvendige.

Forholdene på kjøkkenet er ikke tilfredsstillende. Man må nå bruke et gammelt bad som grovkjøkken med de uheldige konsekvenser dette har.

Det var stasjonssjefens oppfatning at mannskapene stort sett trivdes ved stasjonen. Enkelte kom nok med en negativ innstilling, men tilpasset seg etter hvert. Det var meget beklagelig at man ikke hadde bedre forlegningsforhold å by mannskapene. På en stasjon

som denne med et lite sivilt miljø å ferdes i, vanskelige værforhold en stor del av året og ansvarsfull tjeneste, burde boforholdene og mulighetene for en positiv utnyttelse av fritiden være tilfredsstillende. Det er ikke tilfelle i dag for en stor del av mannskapene.

Den nye befalsordningen og dens betydning for stasjonen ble drøftet.

Nemnda hadde deretter møte med stasjonens fellesutvalg. Her ble forlegningsforholdene i brakkeleiren først og fremst drøftet. Det var alminnelig enighet om at forholdene var så dårlige at noe måtte gjøres snarest. Tillitsmennene var meget skuffet over at det ikke hadde skjedd det minste til tross for at alle i lang tid var enige om at forholdene var uholdbare. Ikke engang et besøk av Forsvarsministeren hadde gitt noe resultat.

Ombudsmannen redegjorde for sin befaling med saken siden 1976 og uttalte at saken igjen skulle bli tatt opp med departementet for å få bragt på det rene om det kan skaffes midler til de arbeider stasjonsledelsen/FBT vil komme til er nødvendige for å gjøre forholdene noe bedre enn de er i dag.

Stasjonssjefen redegjorde for det som ville skje i samarbeid med FBT.

Tillitsmannen fant det ikke tilfredsstillende å flytte inn i «Canada-brakken» for endel av året.

Det ble pekt på at vaskemaskinene i «Stjernebygget» var montert slik at begge kunne brukes på en gang.

Etter møtet foretok nemnda en befarings i leiren. I «Stjernebygget» er forlegningsforholdene stort sett tilfredsstillende med 6 mann på rommene. Det mangler imidlertid bademuligheter og mannskapene må over i en annen bygning for å dusje. Her er det imidlertid bare dusj, ikke badstue. Dårlig ventilasjon i sanitærbygget.

Grovkjøkken er nå etablert i endel av sanitærbygget. Det er dårlig ventilasjon. Hygiene-rapportene er negative, man har imidlertid ingen andre rom som kan brukes til grovkjøkken idet kjøkkenet er alt for lite. Det foreligger planer for utvidelse av kjøkkenet, men disse byggearbeider når ikke opp i prioritet.

Nemnda besøkte deretter brakkeleiren. Selv om bygningene utvendig og delvis innvendig ser ganske bra ut, er nemnda enig i at dette er «kalkede graver» som bataljonsjefen uttrykte det. Forlegningene er kalde og trekkfulle. Det er små rom med lav takhøyde, det er alt for liten kapasitet når det gjelder dusjer og klosetter, ikke tørkeromsplass, for lite kjøkken og for dårlig plass i spisesalen, kantine i et trangt og iavt kjellerrom. Over alt er det trangboddhet og for liten plass. Det er kanskje dette som

først og fremst preger leiren. Dette blir en meget tung belastning for et sted hvor værforhold, kommunikasjoner og muligheter for sivil omgang gjør det naturlig å oppholde seg i leiren mesteparten av fritiden.

Mannskapenes forlegningsrom ligger langt under det som er vanlig og rimelig standard i dag. Vaskerommene med dusjer er i dårlig stand, kloakknettet har alt for liten kapasitet, det er dårlige muligheter for lufting. Det såkalte tørkerom er neppe brukbart til dette formål, men er den eneste muligheten bortsett fra forlegningsrommene. Kantine er innredet i en kjeller hvor forholdene selvsagt ikke kan bli tilfredsstillende. Kjøkkenet er for lite med nedslitt utstyr. Spisesalen har bare kapasitet for 50 personer. Dette fører til stadige køer ved måltidene.

Norsk-Canadisk forlegning har bra standard. Det er imidlertid dårlig ventilasjon og liten dusjkapasitet. Endel av bygningen er nå tatt i bruk for forlegning for enkelte elementer fra flystasjonen.

Som nevnt vil stasjonen sammen med FBT undersøke hva som kan gjøres for å bedre forholdene i brakkeleiren. Det er foreløpig ikke klart hva som skal gjøres og det er heller ikke klart hvor man skal skaffe penger fra. Det er nemndas oppfatning at det nå må gjøres noe vesentlig for å bedre forholdene. Forsvarsdepartementet har i skriv til Ombudsmannen av 29 juli d å gitt uttrykk for at brakkeleiren må opphøre som permanent forlegning i nær fremtid. Nemnda kan imidlertid ikke se at det er mulig i nær fremtid å skaffe avdelingen en ny forlegning. Den eneste mulighet for å bedre forholdene synes å være en omfattende forbedring av brakkeleiren.

Kystvaktskvadron Nord.

Nemnda ble mottatt av kystvaktssjefen, komkapt Aarst. Han ga nemnda en grundig og omfattende orientering om kystvaktens oppgaver, virksomhet og problemer.

Stortinget vedtok i desember 1976 at det skulle opprettes en norsk kystvakt. Utgangspunktet var innstillingen fra det såkalte Stoltenberg-utvalget.

Kystvakten ble formelt etablert 1 apr 77 — som en videreføring av Det sjømilitære fiskerioppsyn.

Kystvakten er som organisasjon fullt integrert i Forsvaret. Det er Forsvarssjefen som fører kommando over Kystvakten i likhet med alle andre enheter innen Forsvaret. Under Generalinspektøren for Sjøforsvaret er den faglige ledelse av kystvaktens gjøremål delegert til Kystvaktinspektøren.

Kystvakten skal drive overvåking og kontroll med virksomheten i de store havområde-

ne som etterhvert er underlagt norsk jurisdiksjon. Kystvakten skal bistå de forskjellige statlige forvaltningsorganer som har et ansvar i disse områdene, f eks Fiskeridirektoratet og Statens Forurensningstilsyn. Dette gjelder spesielt i de tilfeller hvor disse trenger assistanse fra fly, fartøyer og helikoptre.

Fartøyene i Kystvakten er organisert i 2 skvadroner — 1 i Nord-Norge og 1 i Sør-Norge. Fra og med 1982 er skvadronen i Nord-Norge stasjonert i Sortland i Vesterålen. Skvadronen i Sør-Norge er stasjonert i Haakonsværn utenfor Bergen.

Komkapt Aarst orienterte deretter om de forskjellige typer fartøyer som han hadde til disposisjon.

Etter orienteringen hadde nemnda en samtale med fellesutvalget som samtidig avvirket et vanlig møte. Det var ingen spesielle problemer tillitsmennene ønsket at Ombudsmannen skulle ta seg av. Det ble opplyst at tillitsmannsordningen virket tilfredsstillende på fartøyene. På grunn av seilingsmønstrer virket ikke systemet like godt på fellesutvalgsplan.

Tillitsmennene var opptatt av tilbringertjenesten til Evenes/Bardufoss. Det blir lang reisetid med gjeldende ordning, særlig når man skal tilbake til tjenesten etter permisjon. Tillitsmennene ønsket Skagen flyplass inn på det militære rutenett.

Det var visse problemer med organiseringen av tvungen fysisk trening. Dette gjaldt først og fremst bruken av svømmehall og gymnastikkhall og hang delvis sammen med manglende interesse fra mannskapenes side.

Midler til voksenopplæringen var det nå slutt på sentralt, men stasjonen hadde fortsatt noe midler i behold. Komkapt Aarst var misfornøyd med ordningen i dag. Han ville se velferd — undervisning — idrettstjeneste mer i sammenheng og ville legge dette opp slik at personellet ønsker og behov ble dekket. Det var hans oppfatning at det hele var for meget diktert fra sentralt hold og at de bl a av den grunn fikk utstyr som de ikke alltid hadde bruk for, mens de på den annen side ikke fikk annet utstyr de ønsket seg. Han ville gjerne se hele denne virksomheten i sammenheng, og ut fra dette planlegge virksomheten på disse og andre områder som betyr noe for fritidsvirksomheten. 16 mm film er populært med gode filmer, mens videofilmene er bare skrap.

Sikringen om bord i fartøyene ved ising på dekk ble drøftet. En ordning med livliner som ble praktisert på ett av fartøyene skulle vurderes nærmere.

Etter at endel av de sivilansatte var kommet tilstede ga Ombudsmannen en orientering om ombudsmannsordningen.

Nemnda foretok deretter en befaring.

Administrasjonsbygget hadde meget tilfredsstillende kontorer og utstyr. Lager, verksteder, garasjer hadde også utmerket standard.

Forlegningen var på det nærmeste innflyttingsklar. Det er to avdelinger med plass til 40 vernepliktige og 20 befal. Befal på enerom, mannskaper på to-manns rom, begge med eget bad og WC, pene og hensiktsmessige møbler og utstyr. Det er heldekkingsstepper over alt. Det er godt med oppholdsrom av alle slag. I messe og kantine er det skinnmøbler. Lege- og tannlegekontor med egne oppholdsrom for betjening. Over alt i denne forlegning er det trivelig og hensiktsmessig med en standard når det gjelder plass, møbler og utstyr som man ikke finner noe annet sted i Forsvaret i dag.

Nemnda besøkte deretter kystvaktfartøyet «Senja» og hadde en samtale med skipssjefen og hans nestkommanderende.

Bodø flystasjon.

Nemnda ble mottatt av oberst Utgård som ga en orientering om virksomheten ved stasjonen.

Nemnda hadde deretter et møte med fellesutvalget. Tillitsmennene hadde ikke spesielle saker de ønsket å ta opp med nemnda, men det ble nevnt at hygienen i dusjrommene ikke var tilfredsstillende. Dette hang sammen med at mannskapenes eget renhold ikke var godt nok. Dette skulle man se nærmere på.

Fellesutvalget var på Ombudsmannens forespørsel enig i at kunnskapen om ombudsmannsordningen ikke var tilfredsstillende. Befalet i utvalget mente at det burde gis orientering om dette ved den grunnleggende befalsutdannelsen.

Tillitsmennene fortalte at de hadde relativt liten kontakt med det sentrale tillitsmannsapparat. De lokale sakene samarbeidet man godt om og kontakten på stasjonen var meget god.

Ombudsmannen ga en orientering om ombudsmannsordningen.

Nemnda foretok deretter en befaring i leiren. En nyoppusset forlegning hadde meget bra forhold. Firemannsrom med bra utstyr, det var noe problemer med skapkapasiteten. TV-rom i kjelleren pusses opp av mannskapene selv. En kaserne er under generaloppussing. En kaserne står for tur til gjennomgripende oppussing neste år. Forholdene her var merkbart dårligere enn i den nyoppussede kaserne.

Grenaderenes forlegning i en av befalsforlegningene ga meget gode forlegningsforhold for denne personellgruppe.

Kjøkken og spisesal er tilfredsstillende. Man har noe vanskeligheter med oppvaskmaskinen. Kostholdet er stort sett tilfredsstillende.

Det registreres noe sløsing med maten ved at mannskapene forsyner seg med mer enn de klarer å spise opp. Det hevdes av enkelte at dette er en følge av kafeteriasystemet.

Kantine, bibliotek, leserom og andre lokaler i tilknytning til kantinen er under ombygging slik at man får en mer rasjonell utnytting av bygningen.

Gymnastikksal med trimrom med utstyr av bra standard.

Bodin leir.

Nemnda ble mottatt av bataljonsjefen som orienterte om virksomheten ved avdelingen. Han var godt fornøyd med mannskapene, og tillitsmennene var samarbeidsvillige.

Man var for tiden opptatt med endel trivselsskape tiltak. Forhøyelsen av bøtesatse-

ne og adgang til å pålegge opptjening av forsømt tjeneste hadde hatt en positiv virkning.

Nemnda foretok deretter en befaring i leiren. Kantinen skulle pusses opp, bli skilte man skifte vinduer, det samme var tilfelle med TV-rommet. Bibliotek med leserom av bra standard. Utlån av bøker er forholdsvis beskjedent. Kjøkken og spisesal har brukbar standard. Spisesalen skal også pusses opp. Hovedtillitsmannen hevdet at kvaliteten på midt dagen varierte endel. Nemnda så deretter på tre mannskapsforlegninger hvor standarden var noe forskjellig etter hvor lenge siden man hadde pusset opp. Oppholdsrommene ble i alle kasernene brukt som rene TV-rom. Til enkelte av mannskapsrommene hadde man fått anledning til å møblere med gamle møbler fra befalsmessene. Det var påtagelig hvor mye triveligere disse rommene var.

Oslo i februar 1984.

Edg. Andreassen.

Hans Nordahl Jensen.

Erlend Rian.

Ottar Gravås.

Ola D. Gløtvold.

Kjell Reinsfelt.

Georg Jacobsen.